

Faktory ovlivňující trávení volného času mládeže ve městě Fryšták

Bc. Sylva Ševčíková

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Sylva Ševčíková**
Osobní číslo: **H120116**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Faktory ovlivňující trávení volného času mládeže ve městě Fryšták**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti volného času, psychologie osobnosti a sociálního prostředí.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu zaměřeného na mapování faktorů ovlivňujících trávení volného času mládeže ve Fryštáku metodou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ČÍŽKOVÁ, Jitka, 2000. Přehled sociální psychologie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-0150-9.

HELUS, Zdeněk, 2007. Sociální psychologie pro pedagogy. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1168-3.

HOFBAUER, Břetislav, 2004. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5.

CHRÁSKA, Miroslav, 2007. Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-1369-4.

KLAPILOVÁ, Světlá, 1996. Kapitoly ze sociální pedagogiky. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci Pedagogická fakulta. ISBN 80-7067-669-8.

KRAUS, Blahoslav, Věra POLÁČKOVÁ et al., 2001. Člověk-prostředí-výchova. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Eliška Suchánková, Ph.D.**

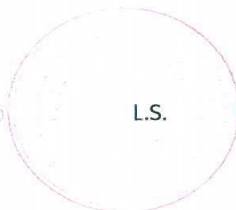
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **15. ledna 2014**

Termín odevzdání diplomové práce: **18. dubna 2014**

Ve Zlíně dne 15. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 10.4.2014

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Volný čas mládeže a výběr konkrétních volnočasových aktivit je důležitou součástí života každého mladého člověka. Tato diplomová práce je zaměřena na faktory podílející se na utváření osobnosti jedince. Je zkoumán vliv vybraných vnitřních a vnějších faktorů na trávení volného času mládeže ve Fryštáku. Teoretická část práce je věnována pojmovému ukotvení problematiky volného času, výchově mimo vyučování včetně jejího pedagogického ovlivňování a charakteristice vývojového období dospívání. Samostatnou kapitolu tvoří vnitřní a vnější faktory, a jejich vliv na volný čas. Poslední kapitola teoretické části popisuje nabídku volnočasových aktivit ve Fryštáku, jako forem trávení volného času. V praktické části diplomové práce je formou kvantitativního výzkumu u respondentů 7. až 9. ročníků Základní školy Fryšták zjišťováno, zda, jakým způsobem a do jaké míry vybrané faktory ovlivňují trávení volného času mládeže. Na základě výsledků výzkumu jsou navrženy možnosti řešení dané problematiky, včetně rozšíření či úpravy stávající nabídky organizovaných volnočasových aktivit ve prospěch pozitivního utváření osobnosti mládeže ve Fryštáku.

Klíčová slova: volný čas, volnočasové aktivity, pubescence, vnitřní faktory, vnější faktory, rodina, škola, vrstevníci, prostředí, masmédiá.

ABSTRACT

Free time of young people and selection of particular free time activities are important parts of every teenager's life. The thesis focuses on factors partaking in the formation of human personality, and examines the influence of selected inner and external factors affecting spending free time by young people in the town of Fryšták. The theoretical part of the thesis deals with specification of terms associated with the issue of free time, education outside the classroom, including pedagogical methods used to influence it, and characterization of the developmental period of pubescence. Inner and external factors and their influence on free time form an independent chapter. The last chapter of the theoretical part describes free time activities offered in Fryšták, viewed as ways of spending free time. The practical part of the thesis uses quantitative research and questions 7th – 9th grade pupils of the Elementary School in Fryšták to determine whether, in what way, and to what extent the selected factors influence young people when deciding how to spend their free time.

Results of the research are used as a basis for suggestions of possible solutions to the issue, including the possibility of extending or adjusting the current offer of organized free time activities, to ensure positive formation of personality of young people in Fryšták.

Keywords: free time, free time activities, pubescence, inner factors, external factors, family, school, peers, environment, mass media.

Motto:

Kdo je moudrý?

Kdo se u každého něčemu přiučí.

Kdo je silný?

Kdo se umí ovládat.

Kdo je bohatý?

Kdo je spokojen se svým osudem.

kniha Talmud

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní Mgr. Elišce Suchánkové, Ph.D. za odbornou metodickou pomoc a cenné rady, které mi poskytla při zpracování diplomové práce.

Velký dík patří rovněž mé rodině za trpělivost a sílu, kterou mi dodávali po celou dobu studia. Věřili ve mně a toho si nesmírně vážím.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	11
I TEORETICKÁ ČÁST	
1 VOLNÝ ČAS	14
1.1 VÝZNAM VOLNÉHO ČASU.....	16
1.2 FUNKCE VOLNÉHO ČASU	18
1.3 VÝCHOVA MIMO VYUČOVÁNÍ	20
1.3.1 Funkce výchovy mimo vyučování	21
1.3.2 Základní formy činnosti dětí a mládeže ve volném čase	23
1.3.3 Sdružení a organizace dětí a mládeže - od minulosti po současnost.....	28
2 CHARAKTERISTIKA OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ- PUBESCENCE	32
2.1 KOGNITIVNÍ VÝVOJ	34
2.2 EMOČNÍ PROJEVY	36
2.3 SOCIÁLNÍ VÝVOJ.....	37
3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU	41
3.1 VNITŘNÍ FAKTORY	43
3.2 VNĚJŠÍ FAKTORY.....	46
3.2.1 Rodina	48
3.2.2 Škola.....	52
3.2.3 Vrstevníci	55
3.2.4 Prostředí	58
3.2.5 Masmédia	61
4 VOLNOČASOVÉ AKTIVITY MLÁDEŽE VE FRYŠTÁKU	64
II PRAKTICKÁ ČÁST	
5 CHARAKTERISITIKA VÝZKUMU	72
5.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍL VÝZKUMU	72
5.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A STANOVENÍ HYPOTÉZ.....	73
5.3 POJETÍ VÝZKUMU.....	76
5.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR A ZPŮSOB JEHO VÝBĚRU.....	76
5.5 METODY SBĚRU DAT	77
5.6 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	78
6 VÝSLEDKY VÝZKUMU	82
6.1 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝZKUMNÝCH DAT	82
6.1.1 Nejčastější aktivity	83
6.1.2 Motivy k provozování volnočasových aktivit a jejich důležitost.....	87
6.1.3 Vliv vybraných faktorů na trávení volného času	91
6.1.4 Existence idolu z hlediska pohlaví.....	108

6.2	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	110
6.3	APLIKAČNÍ ROZMĚR.....	116
ZÁVĚR		118
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....		120
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....		124
SEZNAM OBRÁZKŮ		125
SEZNAM TABULEK.....		126
SEZNAM PŘÍLOH.....		128

ÚVOD

Volným časem a jeho prožíváním se zabývalo lidstvo již v dávné minulosti. Staří Řekové například považovali volný čas za míru lidského štěstí. Volný čas prošel během historie mnoha proměnami. 19. století je obecně považováno za období největšího rozmachu pedagogiky volného času. Bylo to rovněž období bohaté na významné osobnosti spojované s volným časem, např. Bakalář, Dumazedier, Moore a mnoho dalších. Volný čas se stal součástí života a působení faktorů - rodiny, školy a sociálního i lokálního prostředí, vrstevníků či masmédií, které mají na výchovu člověka a utváření jeho osobnosti značný vliv, stejně jako účast ve volnočasových zařízeních a institucích k tomuto účelu zaměřených. V soudobé společnosti je volný čas více hodnocen jako konzumní, je spojen především se službami a spotřebou zboží, vzdaluje tak člověka od oblastí, v nichž se může realizovat, např. v umění, sportu či politice (Němec a kol., 2002, s. 20). Současná mládež se chová odlišně oproti předchozím generacím, využívá např. neosobní komunikaci přes počítač (dále jen PC), ve svém volném čase mnohem častěji, než setkání tváří v tvář. Tyto změny jsou však v důsledku technického pokroku, zcela nevyhnutelné, neboť se celkově proměnily hodnoty a podmínky ve společnosti. Tím, že se rozšiřuje oblast lidské svobody a rozhodování se o vlastní osobě, rozvíjejí se i nabídky individuálních a kolektivních zájmových aktivit pro děti a mládež, což lze jednoznačně chápat jako posun k lepšímu, neboť oblast zájmové činnosti dětí a mládeže poskytuje v současné době širší škálu volnočasových aktivit, než tomu bylo v minulosti.

Vývoj populace jasně ukazuje, že klesá porodnost a zároveň se prodlužuje průměrný lidský věk, a to nejen vlivem lidského chování či prostředí, z něhož člověk pochází, ale rovněž v důsledku hospodářské a sociální vyspělosti dané země, klimatických podmínek a řady dalších faktorů. V názorech na volný čas jsou promítnuty společenské podmínky, v nichž lidé žijí, ale také chápání světa. Náhled jedince je pak ovlivněn zejména výchovou, ale taktéž např. náboženským vyznáním či kulturním dědictvím.

Každé životní období s sebou nese svá pozitiva a negativa, a nejinak je tomu i v případě období staršího školního věku, nebo-li pubescence, které je specifikováno nejčastěji od 11-13 let do 14-15 let. Důležitým a žádoucím specifikem volného času dětí a mládeže je pedagogické ovlivňování, protože děti neoplývají zkušenostmi a znalostmi natolik, aby byly schopné se bez problémů orientovat v různých oblastech zájmové činnosti. Pedagogické ovlivňování pomáhá v dětech formovat jejich zájmy, rozvíjí jejich schopnosti a pozitivní vlastnosti a celkově tak kultivuje jejich osobnost. Zapojení se do života společ-

nosti, pocit uznání, užitečnosti a smysluplné využití volného času je prvořadě pro pozitivní sebepojetí a životní spokojenost člověka v každém věku. Je důležité podpořit participaci dětí a mládeže na vzdělávacích, kulturních a společenských aktivitách a zapojit je do procesu rozhodování o otázkách, které se významně dotýkají jejich životní aspirace a plánů do budoucna.

S dovedností, jak kvalitně využívat volný čas, se nikdo z nás nerodí, ale získáváme ji v průběhu svého života v procesu celoživotního učení. Slova, kterými lze charakterizovat volný čas, jsou - mohu, smím a chci. Základním krédem volného času je dobrovolnost, svobodná volba a vnitřní motivace každého jedince (Ševčíková, 2012).

Téma volného času dětí a mládeže nebo resp. faktorů, které trávení volného času ovlivňují, je dle našeho názoru tématem zajímavým a aktuálním. Jsme přesvědčeni o tom, že co je dětem vloženo v dětství, ponesou si s sebou celý život. Děti potřebují naši pozornost a zájem, potřebují pochválit a povzbudit ve svých plánech do budoucna. Jen v takovém případě z nich mohou vyrůst kvalitní a pro společnost užiteční jedinci.

Hlavním cílem diplomové práce je realizací kvantitativního výzkumu zjistit, jaký vliv mají vybrané faktory (vlastní zájem, rodina, škola, vrstevníci, prostředí a masmédiá) na trávení volného času u dětí a mládeže ve Fryštáku.

Problematika volného času mládeže je zkoumána metodou dotazníkového šetření. Dotazník vlastního sestavení je určen žákům 7. až 9. ročníků Základní školy ve Fryštáku. Výsledky výzkumu mohou do budoucna posloužit městu příp. institucím a organizacím zabývajícím se volnočasovými aktivitami mládeže, jako určité vodítko ke zlepšení stávající situace v dané oblasti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VOLNÝ ČAS

Volný čas lze chápat jako jednu z oblastí lidských činností, a tato sféra volného času je dávana do protikladu ke sféře povinností. Klíčový pojem volný čas chápeme jako čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, které vyplývají z jeho společenského začlenění (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2003, s. 19). Rozlišujeme dělení času na čas pracovní (tj. zaměstnání, studium), čas mimopracovní (nutné činnosti – nákupy, osobní hygiena aj.) a reálný volný čas (aktivity, které nás zajímají) (Ševčíková, 2012). Níže jsou uvedeny některé definice volného času:

Obecně bývá volný čas označován za specifickou část mimopracovní doby, po kterou člověk nemusí vykonávat žádné činnosti, které jsou vnímány jako povinnost, nepatří sem ani činnosti, jež souvisejí s péčí o děti nebo ostatní členy rodiny a mají souvislost se zabezpečením chodu domácnosti, s přepravou nebo s uspokojováním fyzických potřeb jako je spánek, jídlo či hygiena. Tato část mimopracovní doby bývá označována jako čas vázaný, jak uvádí (Dumazedier, 1965 cit. podle Hájek et al., 2004, s. 26-27). Autor rozlišuje tři složky volného času:

- **složka relaxační** – tj. veškerý odpočinek mimo činnosti, jež jsou nezbytné pro biologicky podmíněnou obnovu sil. Patří sem i známé „dolce far niente“ – sladké nicnedělání,
- **složka zábavy** – zahrnuje tzv. aktivní odpočinek, vč. receptivních činností,
- **složka sebevzdělávací a vzdělávací** – aktivity, při nichž dochází k rozšiřování vědomostí a dovedností. Patří sem i činnosti ve spolcích, občanských sdruženích a ostatních organizacích zaměřených na pěstování koníčků.

Významný francouzský sociolog volného času (Dumazedier, 1974 cit. podle Hájek et al., 2004, s. 25) dále vymezuje volný čas jako souhrn činností, kterým se jednotlivec může věnovat podle vlastní libovůle, ať již pro odpočinek či pro pobavení se, nebo aby rozvíjel svou dobrovolnou činností na společenském životě svou tvůrčí činnost nebo vzdělání nezájímavé povoláním, a to tehdy, když se oprostí od všech pracovních, rodinných či společenských závazků. Veškeré lidské aktivity rozdělil Dumazedier do čtyř základních kategorií: 1. práce, 2. rodinné závazky, 3. sociální závazky a 4. aktivity orientované na sebeuspokojení či sebevyjádření. Sociolog rozčleňuje převládající činnosti ve volném čase do šesti kategorií:

1. činnosti manuální
2. činnosti fyzické (sportovní, cestování, turistika)
3. činnosti estetické
4. činnosti intelektuální
5. činnosti sociální
6. spotřební

Jak uvádí Hofbauer (2004, s. 13): „Volný čas je časem, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Někdy se vymezuje jako čas, který zbývá po splnění pracovních i nepracovních povinností.“ Dle mého názoru výše uvedená definice nevystihuje jednoznačně podstatu volného času. Jako výstižnější se jeví jiná definice dle Hofbauera (2004, s. 15): „Volný čas je činnost, do níž vstupujeme s očekáváním, účastníme se jí na základě svobodného rozhodnutí a přináší nám příjemné zážitky a uspokojení.“

Další známou definicí je tato: „Volný čas je čas, v němž člověk svobodně volí a dělá takové činnosti, které mu přinášejí radost, potěšení, zábavu, odpočinek, které obnovují a rozvíjejí jeho tělesné a duševní schopnosti“ (Němec a kol., 2002, s. 17). (Bakalář, 1976 cit. podle Němec a kol., 2002, s. 18) vhodně doplňuje tuto definici, když uvádí, že volný čas nemá jen dimenzi člověka – jednotlivce, ale také dimenzi sociální, neboť mnoho činností ve volném čase má společenský význam a člověk je koná ve skupinách s povědomím sociálních vazeb. Dle Bakaláře se rozděluje týdenní program volného času člověka na:

- „ Čas pracovní
- čas pro zábavu a zájmovou činnost
- čas reprodukční (pro uspokojování základních životních potřeb)
- čas pro tvořivou činnost
- čas pro ozdravující činnost
- čas pro druhé.“

Dle Spousty (1996, s. 16) je volný čas sférou svobodné volby činností a proto je lidmi subjektivně pocíťován jako nejcennější čas. Je to doba, která zůstane po splnění pracovních, rodinných a společenských závazků. Volný čas zahrnuje především odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové, vzdělávací a dobrovolné společensky prospěšné činnosti.

Zřejmě nejznámější definicí volného času je definice Průchy, Mareše, Walterové (2003, s. 274): „Volný čas je možno chápat jako opak nutné práce a povinnosti, je to doba nutná k reprodukci sil.“

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2002, s. 6) definuje volný čas krátce a výstižně: „Za volný čas je považován čas, v němž jedinec svobodně na základě svých zájmů, nálad a pocitů, volí svou činnost.“

Volnému času a politice vzhledem k dětem a mládeži byla dosud největší pozornost v evropském i světovém měřítku věnována v 90. letech minulého století. Základním východiskem dalšího vývoje v této oblasti se stala Úmluva o právech dítěte (OSN, 20.11.1989), která shrnuje soubor závazných opatření pro rozvoj a ochranu práv dítěte, včetně volného času (Hofbauer, 2004, s. 155).

Jak uvádí Pávková a kol. (2002, s. 197): „Klíčovým cílem je umožnit aktivní účast na činnostech volného času každému příslušníku mladé generace.“

1.1 Význam volného času

Výraz volný čas ve většině lidí vyvolává příjemné představy, protože skýtá možnost provozovat činnosti, které máme v oblibě, při nichž si odpočineme, odreagujeme se a načerpáme dostatek energie, jež nám posléze pomáhá vyrovnávat se s každodenními starostmi a stresem. Je nepochybné, že člověk, jenž je odpočínutý, dokáže podat lepší pracovní výkon a i v rámci mezilidských vztahů je úspěšnější.

Jednou z důležitých otázek je, jakým způsobem pohlížíme na volný čas, zda dle věku, pohlaví, dle profese, povahových vlastností člověka či ekonomických, sociálních a jiných faktorů. Volný čas má dle Pávkové a kol. (2002, s. 15) mnoho pohledů z různých hledisek, např. ekonomické, sociologické a sociálně psychologické hledisko, které se zaměřuje na činnosti ve volném čase, jež pomáhají utvářet mezilidské vztahy, či např. politické hledisko, kde je nutno zvážit, do jaké míry bude stát svými složkami zasahovat do oblasti volného času svých občanů. Dle tohoto hlediska by nabídka aktivit pro volný čas v městech a obcích měla tvořit funkční systém, který by nepreferoval žádnou instituci, organizaci, ani majetkoprávní vztahy.

Dle Vážanského (2001, s. 3) má volný čas všeobecně pozitivní vliv na zdraví a dobrý pocit, protože jedinci i skupině nabízí rozmanité možnosti a příležitosti k výběru volnočas-

vých aktivit, které odpovídají jejich potřebám, zájmům a zálibám. Lidé dosahují svého plného potenciálu v případě, že mohou spolurozhodovat o podmínkách vlastního volného času.

Při zájmových činnostech ve volném čase získává člověk, potažmo dítě, nové vědomosti, dovednosti a schopnosti, které může posléze uplatnit ve svém budoucím životě a profesi. Způsob využití volného času je jedním z důležitých ukazatelů životního stylu.

Převážná většina z nás nachází ve volném čase zábavu a odreagování se od denních povinností, ale tyto činnosti nabývají smyslu jen tehdy, pokud jsou v rovnováze ve vztahu k ostatním činnostem, hlavně k práci, u dětí pak ve vztahu ke školním povinnostem. Jen tehdy se jedná o optimální stav.

Dle Pávkové a kol. (2002, s. 31) je jedním z cílů výchovy naučit člověka rozumně využívat volný čas a formovat jeho zájmy. Volný čas může být pozitivní hodnotou pouze tehdy, pokud jej člověk využívá ku prospěchu svému i ostatních. Aktivity, v nichž se cítíme spokojení, a které přispívají k pocitům naplnění života, se v průběhu života mění, a to zejména s ohledem na vývoj, kterým jedinec již prošel (Spousta, 1996, s. 17).

Dle sociologických výzkumů, prováděných v ČR v letech 1991, 1999 a 2008 u dospělých osob nad 18 let, pomocí nichž se měřily hodnoty a postoje občanů na reprezentativním vzorku v pravidelných vlnách, lze vysledovat, jaký význam má volný čas pro českou společnost. Na otázku: „Zda by měla mít práce vždy přednost, i když by to znamenalo mít méně volného času?“ odpovědělo v r. 1999 43 % respondentů jednoznačně kladně, v r. 2008 už to bylo pouze 32 % respondentů. Zajímavé bylo rovněž porovnání respondentů z Čech a Moravy. Zatímco na Moravě v r. 2008 převažoval v 25 % názor, že by práce měla mít vždy přednost před volným časem, v Čechách si totéž myslelo pouze 13 % respondentů (Rabušic, Hamanová, 2009, s. 89).

Lze tedy odvodit, že význam volného času v životě člověka stoupá, přestože svoji roli hraje možnost uplatnění se na trhu práce v konkrétním regionu.

Mezi volným časem dětí a dospělých existují velké rozdíly, co do množství, struktury činností i míry záměrného ovlivňování (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2003, s. 20).

Na děti a mladé lidi můžeme pozitivně výchovně působit, můžeme jít příkladem. Základy pedagogického ovlivňování výchovy ve volném čase jsou položeny již v primární rodině. Způsob využívání volného času u dětí do značné míry ovlivňuje sociální prostředí. Rodiče významným způsobem působí na uspokojování potřeby seberealizace svých dětí, jednak

prostřednictvím požadavků kladených na dítě, jednak výběrem aktivit, které jsou považovány za důležité a rovněž svým hodnocením. Jak uvádí Pávková a kol. (2002, s. 28) děti napodobují své rodiče, do jisté míry přebírají jejich životní styl, jsou vzorem dospělého chování, tzv. modelem pro budoucnost. Přestože je rodina nesmírně důležitou součástí života mladého člověka, nemůže uspokojit potřeby sdružování se, vzájemné komunikace a kontaktu dospívajících se skupinami vrstevníků.

Existuje mnoho dalších vlivů, které mohou na jedince při hospodaření s volným časem velmi výrazně působit.

Mezi tyto vlivy řadíme školu, učitele, vrstevníky, hromadné sdělovací prostředky a komunikační technologie příp. prostředí, kde děti tráví volný čas. Jak uvádí Kraus et al. (2006, s. 21): „Způsob využití volného času je jedním z důležitých ukazatelů životního způsobu. Zastoupení jednotlivých oblastí aktivit dává odpověď na to, do jaké míry je náš život jednostranný či bohatý. Bohatost života nelze měřit množstvím věcí, kterými se obklopujeme, ale celým spektrem činností, v nichž realizujeme své schopnosti, ať už v práci nebo volném čase.“

Pro dosažení plnohodnotného trávení volného času by měly dle MŠMT (2002, s. 6) naše aktivity splňovat tato kritéria:

- aktivní přístup dětí a mládeže k volnému času,
- kompenzace jednostranné zátěže, např. při celodenním sezení ve škole, nerovnoměrném zatěžování nervové soustavy, apod.),
- posilování zdravého způsobu života.

Máme-li shrnout význam volného času u dětí a mládeže, jsou zde preferovány procesy, které se zaměřují na dosažení vnitřní rovnováhy, relaxaci, kompenzaci škodlivých vlivů a na rozvoj fantazie a tvořivosti (Klapilová, 1996, s. 47).

1.2 Funkce volného času

V předešlých kapitolách jsme se věnovali vysvětlení pojmu volný čas a tomu, jaké činnosti obnáší. Stručně byl popsán význam volného času. V této kapitole je nasnadě vysvětlit základní funkce volného času. Mnoho sociologů volného času se zabývalo popisem funkcí volného času, mezi nimi např. francouzský sociolog (Sue, 1993 cit. podle Hofbauer, 2004, s. 14), který uvádí 4 základní funkce volného času:

- psychosociologickou (poskytuje uvolnění, zábavu, rozvoj),

- sociální (socializace v různých prostředích, vč. rodiny),
- terapeutickou (podporuje zdravý životní styl),
- ekonomickou (doceňuje hospodářský význam volného času oproti minulým koncepcím).

Každý z nás využívá volný čas dle svých zájmů a potřeb. Efektivní využití volného času je nezbytné k tomu, aby člověk načerpal novou energii a životní elán. Způsob využití volného času má vypovídající schopnost o kognitivní a emocionální sféře osobnosti každého jedince.

Funkce volného času komplexně vymezil německý pedagog VČ (Opachovski, 1976 cit. podle Hofbauer, 2004, s. 14-15), který přehledně vystihl požadavky společnosti na využití volného času. Velký důraz autor kladl na pořadí funkcí volného času. Za základní považuje:

- rekreaci – zotavení a uvolnění
- kompenzaci – snížení frustrace
- výchovu a další vzdělávání – svoboda a sociální učení
- kontemplaci - hledání smyslu života
- komunikaci – sociální kontakty a partnerství
- participaci – spoluúčast na společenském dění
- integraci – stabilizace rodin a její socializace
- enkulturaci – kulturní rozvoj, vyjádření tvořivosti prostřednictvím různých činností (sport, umění, věda apod.).

(Masarik a kol., 1995 cit. podle Kavanová, Chudý, 2005, s. 15) vymezil funkce volného času následovně:

- a) aktivní odpočinek – patří sem rekreace, relaxace, regenerace duševních a tělesných sil a kompenzace pracovního zatížení ve škole,
- b) rozvoj a formování osobnosti, nadání, talentu,
- c) seberealizace – dle zájmů a potřeb jedince,
- d) socializace – osvojování si sociálních způsobilostí, komunikace a návyků, kompenzace nedostatků rodinného a sociálního prostředí,
- e) prevence vůči negativním formám chování – vandalismus, kriminalita apod.

Dle oficiálních dokumentů jsou v Česku pokládány za funkce volného času – regenerace, relaxace, kompenzace, sociální prevence a výchova.

1.3 Výchova mimo vyučování

Poskytuje příležitost vést mladé lidi k formování hodnot, zájmů, uspokojování lidských potřeb, k rozvíjení schopností, dovedností a vlastností, jež činí z člověka socializovanou osobnost. Jednoduše řečeno – pedagogické ovlivňování volného času dětí a mládeže v době mimo vyučování je významnou oblastí výchovného působení, zejména proto, že vede jedince k racionálnímu využívání volného času (Pávková a kol., 2002, s. 37).

Dle Klapilové (1996, s. 47) se pedagogické ovlivňování volného času uskutečňuje ve dvou rovinách, a to:

- jako výchova ve volném čase, zaměřená na obsah a organizaci zájmových aktivit
- jako výchova k optimálnímu využití volného času, zaměřená na motivaci dětí ke vhodným činnostem.

Jisté výhrady vůči definici Pávkové má Hájek et al. (2004, s. 37), který chápe výchovu mimo vyučování jako jakékoliv působení na děti a mládež, jež probíhá mimo rámec školního vyučování.

Hájek et al. (2004, s. 26) vymezuje aktivity dětí a mládeže ve volném čase na čas pro výuku, výchovu mimo vyučování a osobní volno žáků.

Na trávení volného času mimo vyučování, resp. na výběru volnočasových aktivit se podílejí nejrůznější faktory, kterými se budeme v této diplomové práci konkrétněji zabývat v kapitole 3. Nejvýznamnějšími, resp. vybranými faktory ovlivňujícími volný čas, jsou na jedné straně vnitřní faktory, např. zájmy či motivace, a na straně druhé faktory vnější, tj. rodina, škola, vrstevníci, prostředí (vč. volnočasových institucí) a média. Potřebou výchovy k aktivnímu trávení volného času se zabývá Pedagogika volného času.

Výchovu mimo vyučování lze vymezit jako dobu, která:

- probíhá mimo povinné vyučování,
- probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny,
- uskutečňuje se zejména ve volném čase,
- je institucionálně zajištěná.

Formy výchovy ve volném čase vyplývají z charakteru zařízení, v nichž se realizují a dělí se dle různých hledisek. Podle stupně organizovanosti rozlišujeme děti **organizované** – v různých útvarech pod přímým vedením pedagoga (kroužky, soubory, kluby, oddíly, školní družiny, výchovné skupiny v domovech mládeže) a **spontánní činnosti** – zde zaří-

zení nabízejí pouze podmínky a prostředí (herny, volně přístupná sportoviště v areálech škol) pro trávení volného času. Výchova ve volném čase může probíhat ve formálně ustanovených skupinách nebo individuálně, v některých subjektech se prolíná skupinové a individuální výchovné působení (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2003, s. 34).

Kromě ovlivňování volného času zahrnuje výchova mimo vyučování, např. přípravu dětí a mládeže na školu, či upevňování hygienických a dalších návyků. Obsahem výchovy mimo vyučování jsou činnosti výchovně-vzdělávací, odpočinkové, rekreační, zájmové, veřejně prospěšné, sebeobslužné a příprava na vyučování (Pávková a kol., 2002, s. 51).

Ideálem výchovy mimo vyučování je dle odborníků výchova jedince s mnohostranně rozvinutými zájmy a jedním celoživotním hlubokým zájmem. Stěžejním úkolem výchovy mimo vyučování je pomoci dítěti vyrovnávat se s obtížnými životními situacemi, přispívat k navození duševní rovnováhy, spokojenosti a vyrovnanosti. Celkově má výchova mimo vyučování pozitivní vliv na odolnost, kondici a vyrovnanost každého mladého jedince.

1.3.1 Funkce výchovy mimo vyučování

Dle MŠMT (2001, s. 54): „Plní zájmové vzdělávací funkci výchovnou, vzdělávací, kulturní, zdravotní (regenerační a relaxační), sociální a preventivní. Vede účastníky k seberealizaci a sebepoznávání, objevování vlastních schopností a jejich rozvíjení. Tím se podílí na kultivaci osobnosti, na rozvoji talentů a vede k vytváření a utužování sociálních vztahů a vazeb.“

Hlavním cílem výchovy mimo vyučování je naučit jedince kvalitně využívat volný čas a chápat jej jako významnou životní hodnotu. Cíle mohou být dále konkretizovány dle hlediska jednotlivých zařízení, podle působení na složku osobnosti, na složku výchovy, dle funkce jednotlivých zařízení, apod.

Dle Pávkové a kol. (2002, s. 39) plní výchova ve volném čase zejména funkce výchovně-vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní.

Největší důraz je kladen na funkci **výchovně-vzdělávací**, neboť jejím úkolem je rozvoj schopností, vědomostí, dovedností a návyků, které příznivě motivují děti a mládež ke smysluplnému využívání volného času. Pokud je dítě v zájmových činnostech úspěšné, dochází ke zlepšení jeho sebehodnocení a tím i k vytváření náhledu na svět prostřednictvím vlastní zkušenosti.

Zdravotní funkce institucí pro výchovu mimo vyučování spočívá zejména v posilování zdravého životního stylu, tj. střídání duševní a tělesné činnosti, práce a odpočinku, činností organizovaných a spontánních. K základním atributům zdravotní funkce patří pohybové, tělovýchovné a sportovní činnosti ve volném čase a rovněž, vhodně zvolené prostředí.

Neopomenutelnou funkcí výchovy mimo vyučování je **sociální funkce**, která má význam zvláště pro zaměstnané rodiče, jelikož je zbavuje do určité míry starostí, jak jejich dítě tráví svůj volný čas. Mezi zařízení, jejichž hlavní funkcí je sociální funkce, patří např. školní družiny, v případě přechodného či trvalého ubytování dětí a mládeže, to pak jsou dětské domovy či domovy mládeže.

Děti a mládež mnohdy neumějí účelně nakládat se svým volným časem, a proto je třeba zdůraznit **preventivní funkci** volného času. Důležitým prvkem strategie prevence u institucí pro výchovu mimo vyučování jsou volnočasové programy obsahující motivační, informační, sociální, ekonomické a jiné faktory. Obecně dělíme prevenci sociálně patologických jevů dětí a mládeže na:

- primární - určena zdravé populaci,
- sekundární - zaměřena na rizikové jedince, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou iniciátory či oběťmi kriminality,
- terciální - usiluje o léčení a zabránění recidivě u zasažených skupin mladých lidí.

Jak uvádí dále Pávková a kol. (2002, s. 41), prevence sociálně patologických jevů směřuje do těchto oblastí:

- drogová závislost, alkoholismus, kouření
- kriminalita a delikvence
- informační technologie – PC, televize
- patologické hráčství
- záškoláctví
- šikana, vandalismus a jiné formy násilného chování
- xenofobie, rasismus, intolerance

Do skupiny mládeže se zvýšeným rizikem výskytu společensky nežádoucích jevů patří dle MŠMT (2002, s. 11) chroničtí sledovači televize, filmů či pc her, mládež bloudící po ulicích nebo hojně navštěvující restaurace a rovněž mládež vyhledávající dobrodružství pomocí násilí, drog, či kriminality.

Představy a osobní motivace o způsobu trávení volného času jsou jedna strana mince, na té druhé však mohou nastat nejrůznější bariéry. Takovou bariérou se může jevit např. nedostatek finančních prostředků, neuspokojivé materiální zázemí a mezilidské vztahy v prostředí, v němž dítě žije, nepochopení pro potřeby dětí a mládeže, odpor rodičů, nedostatek příležitostí či nedostatek vrstevníků se stejnými zájmy (Hájek et al., 2004, s. 29).

V dnešní společnosti musí být nabídka volnočasových aktivit variabilní, tzn. měla by být určitým kompromisem mezi organizovanou a neorganizovanou formou trávení volného času. Současná mládež preferuje neformálnost a volnost, pouze cca 10 – 18 % dětí je členy zájmových kroužků, klubů či mládežnických organizací a sdružení (MŠMT, 2002, s. 29).

Dle Kavanové, Chudého (2005, s. 16-19) se aktivity ve volném čase vzájemně prolínají. Nejprínosnější je, když jsou různorodé a bohaté, provází je dobrá nálada, poskytují oddech a zábavu a současně zušlechťují ducha.

1.3.2 Základní formy činnosti dětí a mládeže ve volném čase

Forma činností, resp. to jak dospívající mládež tráví volný čas je významným ukazatelem jejich životního stylu. Ve zkratce životní styl charakterizuje soubor názorů, postojů, vlastností či návyků, ale rovněž styl oblékání mladých nebo způsob jejich stravování. Aktivity, které mládež provozuje, odráží jejich zájmy, cíle, hodnoty, ale také možnosti, které mají. Pubescenti mohou trávit svůj volný čas organizovaně nebo neorganizovaně.

Neorganizované aktivity do jisté míry vypovídají o tom, jak dospívající naplňují své potřeby, přání a cíle, o aktivitě či pasivitě jejich životního stylu, ale rovněž o faktorech, které mohou mít vliv na celkovou osobnost mladého člověka.

Organizovaná mimoškolní výchova je upravena vyhláškou MŠMT ČR, přičemž je na místě je specifikovat pojem „Organizované aktivity“, resp. organizovaná mládež. Jedná se o mládež, jež tráví svůj volný čas ve sdruženích a organizacích, které jsou zřizovány za účelem jeho efektivního a kvalitního využívání. Organizovanost spočívá v pravidelnosti a dlouhodobosti, s cílem připravit mladé lidi na další život. Důraz je kladen na předcházení vzniku možných patologických jevů, kterými jsou více ohroženi mladí lidé, trávící svůj volný čas neorganizovaně, např. s partou.

Volnočasové aktivity dětí a mládeže jsou ovlivněny biologickým zráním a jsou odrazem dosažené úrovně sociálního, mentálního a psychického vývoje.

Dle MŠMT (2001, s. 15-19) jsou tendence vývoje volnočasových aktivit následující:

- od organizovaného k neorganizovanému
- od výkonu k prožitku (radost, seberealizace)
- od kolektivního k individuálnímu
- od tradičního k netradičnímu (aktivity směřující k rozšíření obzoru)
- od města k přírodě
- od dlouhodobých (stálých) vlivů ke krátkodobým trendům (módnost, konzum)
- od pořádku k chaotismu a nestabilitě
- centrální organizace a koncepce nahrazovány regionálními, dle potřeb občanů (např. strategické plány rozvoje sociálních služeb konkrétních krajů).

Dle MŠMT (2002, s. 6-7) není vývoj volnočasových aktivit příliš pozitivní, protože se prohlubuje spíše pasivita, konzumnost a nenáročnost aktivit a zároveň se snižuje frekvence aktivit oproti minulosti. Nejčastější, a možno dodat denní frekvence již dlouhou dobu dosahuje sledování televize. Mezi týdenní aktivity se řadí poslech hudby, četba časopisů, schůzky s přáteli a nicnedělání. Měsíční frekvenci většinou vykazují návštěvy restaurací a kaváren, aktivní sportování, návštěva diskoték, kina, večírků, turistika, studium či mimoškolní vzdělávání. Závažným problémem se dle MŠMT jeví mizení podílu volného času, který mládež věnuje vzdělávání. Tento trend by v budoucnu mohl mít celospolečenský a ekonomický dopad, neboť ve společnosti jsou s ekonomikou provázány jak vzdělanost, tak věda a kultura.

Obecně se u dětí a mládeže rozlišují následující formy aktivit:

- *fyzická aktivita* - realizovaná organizovanou a neorganizovanou tělovýchovou a sportem,
- *zájmová činnost* - výtvarné, přírodovědecké, hudební, technické a další zájmové aktivity,
- *pohyb na čerstvém vzduchu spojený s fyzickou aktivitou* - (práce na zahradě, pěší turistika,
- *zábava* - kompenzuje duševní napětí a přispívá celkově k rozvoji osobnosti jedince,
- *společenská činnost* - účast na společenském dění.

Zajímavým průzkumem zjistili (Straková, Tomášek a Palečková, 1996 cit. podle Pávková a kol., 2002, s. 14), jakým aktivitám nejvíce holdují žáci 8. ročníků základních škol v různých zemích a kolik času denně jim věnují. Děti v České republice tráví nejvíce času hraním a povídáním si s přáteli, konkrétně jde o 2,9 hodiny/den, na dalším místě s 2,6 hodinami je sledování televize, následováno sportovní činností – 1,9 hodiny/den. Alarmující je, jak málo času denně tráví české děti četbou knih, jedná se o pouhou 1 hodinu.

Volnočasové aktivity je možno dle Hájka, Hofbauera, Pávkové (2003, s. 32) rozdělit do dvou základních skupin a to na receptivní a produktivní.

Receptivní činnosti – jedná se o činnosti, při nichž člověk přijímá vjemy – vnímá, např. sledování televize, čtení knih, novin a časopisů, surfování na internetu, poslech rádia nebo účast na přednáškách.

Produktivní, nebo-li aktivní činnosti – jsou takové, při nichž dochází k vytváření něčeho. Nejedná se však pouze o výrobky, ale výsledkem produktivní aktivity může být i nehmotná skutečnost. Tyto aktivity jsou považovány za vhodnější než-li receptivní činnosti, neboť vedle relaxace a odpočinku poskytují i možnost seberealizace a pocity uspokojení. Mezi produktivní činnosti je možno řadit např. hru na hudební nástroj, nejrůznější sporty, ale rovněž ruční práce či kutilství.

Máme-li specifikovat pojem zájmové činnosti, tak jedná se o aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Podílí se na formování postojů a názorů člověka. Zájmové činnosti bývají z organizačních důvodů či z důvodů plánování (např. ve družinách nebo střediscích volného času) děleny do zájmových oblastí na rukodělné (pracovně technické), přírodovědné, společenskovední aj. Každá zájmová oblast má prioritu rozvíjet některou ze složek osobnosti.

Zájmové činnosti mládeže, které se uskutečňují organizovaně a ve větších skupinách, mnohdy nesplňují požadavky kladené na procesy zaměřené zejména na rozvoj tvořivosti či kompenzaci škodlivých vlivů. Zato však je jejich předností kvalifikované vedení, systém a pravidelnost, a současně plní sociální funkci, tím, že nahrazují péči zaměstnaných rodičů (Klapilová, 1996, s. 47).

Němec a kol. (2002, s. 23-15) uvádí základní klasifikaci forem zájmové činnosti mládeže:

- pravidelné činnosti, organizované v relativně stálých zájmových útvarech - kroužek, oddíl, klub apod.,

- pravidelné činnosti, které mají individuální charakter – např. hra na hudební nástroj, výuka cizích jazyků, zájmová činnosti vykonávaná s rodiči,
- příležitostné činnosti organizované jako jednorázové nebo cyklické kolektivní akce, např. lyžařské, plavecké, taneční kursy nebo letní tábory,
- příležitostné činnosti individuálního charakteru – např. četba, poslech hudby, návštěva kultury apod.

V současné společnosti vykonávají práci s mládeží většinou lidé, kteří věří, že tato činnost má smysl. Podvědomě se vracejí do svých dětských let a považují za důležité své zkušenosti předávat mladé generaci. Vesměs se jedná o idealisty z nejrůznějších hnutí – humanitárních, charitativních, náboženských či ekologických, příp. o sportovní nadšence. Tito lidé zpravidla vykonávají svoji činnost pro děti a mládež dobrovolně nebo nad rámec svých běžných pracovních povinností. Práci s mládeží, resp. vedení dětí v různých zájmových činnostech, praktikují v oddílech, kroužcích, klubech nebo týmech.

Základní rozdíly těchto pojmů srozumitelně vysvětluje (Hájek et al., 2004, s. 6-8).

- **Oddíl** – v dobrovolných dětských sdruženích je chápán jako pevná organizační jednotka, jejímž úkolem je naplňovat a realizovat s dětmi výchovné cíle. Předpokladem je stálé členství, širší okruh zájmů, tradice, vnitřní normy, hierarchie a podíl členů na tvorbě oddílových programů.
- **Kroužek** – je spojován s ryze zájmovou činností (např. taneční, čtenářský aj.). Kroužky se objevují většinou při školách či domech dětí a mládeže.
- **Klub** – moderní označení pro sdružování dětí a mládeže, jehož hlavní zásadou je dobrovolnost účasti dle zájmu účastníků. Chybí členské závazky a povinnosti. V současnosti jsou kluby pro mládež lákavější než pevně organizovaná sdružení.
- **Tým** – nejčastěji se termínu užívá ve sportu, ale rovněž jsou týmy utvářeny v nejrůznějších institucích k zajištění určitého úkolu, či reprezentace v mimosportovní soutěži.

Pro zajímavost níže uvádíme tabulku zobrazující aktivity ve volném čase mládeže, kterou v rámci výzkumu, týkajícího se současných změn životního stylu, zpracovali Krch a Drábková, v r. 1999. Výzkum autoři prováděli mezi studenty sekundárního stupně vzdělání v Praze a v Českých Budějovicích. Mládež byla porovnáвана jak z hlediska pohlaví, tak typu školy či místa bydliště.

aktivita	muži				ženy			
	denně	téměř denně	1x týdně	nikdy	denně	téměř denně	1x týdně	nikdy
sledování TV	45,0	35,7	14,7	0,3	34,6	41,5	20,2	0,2
čtení pro zábavu	17,6	20,2	47,3	14,8	13,3	24,3	25,6	14,4
aktivní sport	24,7	22,4	29,4	5,6	9,5	19,6	36,3	4,6
PC hry	8,8	13,1	18,0	20,5	1,1	1,1	6,2	42,4
chození ven	6,4	13,9	36,2	8,2	4,8	10,3	35,9	5,1
hra na automatech	0,7	1,0	2,8	73,9	0,2	0,3	1,0	90,5
schůzky s partnerem	7,7	16,0	25,2	15,2	10,3	17,6	27,8	9,8
návštěva kultury	0,3	1,0	10,1	5,3	0,3	1,9	11,2	1,6
pobyt v přírodě	5,7	8,0	26,5	2,9	8,3	12,4	26,3	1,1
koníčky a zájmy	22,3	25,2	21,0	10,1	13,3	21,6	28,4	5,9

Tab. 1. *Aktivita volného času (frekvence v %), srovnání muži x ženy (Krch, Drábková, 1999, s. 17).*

Nejčastější aktivitou ve volném čase adolescentů bylo sledování televize, na dalších místech se dle pořadí umístily - koníčky, sport, čtení, schůzky s partnerem, pobyt v přírodě, schůzky s přáteli, počítačové hry, návštěva kultury a poslední byly hrací automaty. Autoři se detailně zabývali rozdíly v oblíbených činnostech u mužů a žen, resp. vzájemně tyto aktivity porovnávali.

Světová asociace volného času a rekreace (dále jen WRLA) rozlišila v 80. letech minulého století seznam 250 různých forem využívání volného času. Jedním z nich je rozlišování činností – *oddechových a zábavných* na jedné straně a naproti tomu činností *zájmových*, které jsou zvláště důležité pro výchovu a formování osobnosti. Zájmové činnosti jsou dále rozdělovány na činnosti kulturní, technické, sportovní aj., a jsou většinou realizovány dlouhodobě, se silnou motivací (Čáp, Mareš, 2001, s. 292).

Jinými druhy členění činností ve volném čase je rozlišení na aktivity *fyzické* a *duševní*, přičemž je žádoucí, aby člověk realizoval obojí.

Dle (Saka, 2000 cit. podle Kraus et al., 2006, s. 51) se na předních místech aktivit provozovaných ve volném čase mládeže umístily sportovní činnosti, sociální interakce s vrstevníky, kultura, návštěva restaurací, výdělečná činnost či zábava zprostředkovaná masovými komunikačními technologiemi (internet, mobilní telefony, televize aj.). Naproti tomu v posledních 10 letech u mládeže znatelně klesla pozice vzdělávání, zájem o veřejnou činnost, četbu nebo aktivní pohyb. Zmiňujeme-li oblíbené aktivity mládeže, pak je na místě zmínit rovněž důvody, které brání provozování výše uvedených aktivit a těmi jsou:

nedostatek času, nedostupnost VA v okolí, nedostačující vybavení a podmínky, finance, nesouhlas rodičů či příprava do školy.

Dospívající se ve svém VČ soustřeďují většinou na menší okruh zájmů, nebo svých zájmových činností zanechají úplně a omezují se jen na zábavu. Co se týče představy, resp. požadavků, které mladí lidé od volného času očekávají, vítězí svobodné rozhodnutí o náplni VČ, zábava, odreagování se nebo poznání něčeho nového.

1.3.3 Sdružení a organizace dětí a mládeže – od minulosti po současnost

Důležitou úlohu v pedagogickém ovlivňování dětí a mládeže mají také instituce a organizace, jejichž pracovní náplní je smysluplné a racionální využívání volného času. Prvotním cílem těchto organizací je dlouhodobě a kvalifikovaně působit na mladé lidi, posilovat pozitivním směrem jejich životní aspiraci do budoucna a tím účinně předcházet možnému vzniku a rozvoji sociálně patologických jevů v dnešní společnosti. Dle odborníků je nežádoucí prosazovat tendence k omezování nebo rušení zájmových institucí mimo vyučování, protože účinná prevence je jednoznačně úspornějším řešením než následná převýchova.

Významnou úlohou zájmových organizací dětí a mládeže je možnost kompenzace vlivu některých problémových rodin a úrovně sociální péče ve volném čase.

Podíváme-li se stručně do historie pedagogiky volného času, resp. sdružení a organizací, pak je 19. století charakterizováno jako období nejbohatší na výrazné osobnosti s touto vědou spjaté. Za všechny můžeme jmenovat Jindřicha Pestalozziho a Giovanna Bosco v Itálii, kteří soucítili s chudobnou a opuštěnou mládeží. Další pozoruhodnou postavou je Ernest Thomson Seton, jeden ze zakladatelů amerického skautingu v Kanadě a Spojených státech, či Robert Baden-Powel, pod jehož taktovkou dosáhl anglický skauting celosvětového rozmachu. V r. 1844 vzniká v Anglii YMCA jako křesťanské sdružení mladých, do Česka se dostává po roce 1919 zásluhou prezidenta T.G. Masaryka. Původně YMCA buďovala zařízení pro volný čas – kluby, domy se studovny a levné jídelny, později se zabývala a nadále se zabývá duchovním a vzdělanostním rozvojem mládeže se zaměřením na sport a cestování mladých, nebo organizuje mezinárodní setkání mládeže (Přadka, 1999 cit. podle Němec, 2002 s. 18).

„Celistvý pohled na vznik a formování zařízení pro děti a mládež podává (Přadka, 1999 cit. podle Němec, 2002 s. 19). Síť zařízení pro volný čas s ideologií státu po roce 1945 tvořily:

- Domy pionýrů a mládeže
- Stanice mladých: techniků, přírodovědců, turistů
- Odborářské domy kultury
- Školní družiny a školní kluby
- Školy s celodenním výchovným systémem – v 60. letech
- Školy s internáty
- Lidové školy umění
- Domovy mládeže a internáty mládeže.“

Ve 20. století vznikala zařízení volného času, resp. rozvíjela se ze stávajících institucí. Objevovaly se nové typy středisek volného času a stoupala také jejich pedagogická úroveň. V průběhu tohoto vývoje byl kladen důraz střídavě na sociální ochranu před škodlivými vlivy, rekreační a zábavné funkce. Náplň těchto zařízení se po celou dobu přizpůsobovala měnícím se potřebám mladých návštěvníků a konkrétním podmínkám místa či regionu. Pro vznik, existenci nebo přežití různých typů zařízení měly značný význam mezníky novodobé evropské a světové historie, např. 1. a 2. světová válka a její důsledky.

Dle Hájka, Hofbauera, Pavkové (2003, s. 42-53) se sdružení dětí a mládeže vyvíjela a členila podle svého poslání na:

Sdružení zájmová – vycházela ze zájmů a připravenosti člověka zabývat se činnostmi, které pokládá za významné (tělovýchova, přírodovědné obory, společenské vědy, kulturní činnost, rukodělné, technické a další praktické aktivity aj.).

Sdružení odborů a politických stran – vznikala z potřeby vytvářet příznivé pracovní a životní podmínky (právo na práci, vzdělání, kvalifikaci, právo na sdružování, participace na veřejném životě, rovnoprávnost žen a etnických menšin aj.).

Sdružení orientována nábožensky – vycházela z dlouhodobých tradic, vznikala z podnětu církví a náboženských společností, měla však klesající tendence.

Sdružení zaměřená veřejně prospěšně – bývají spjata se sdruženími dospělých, v jejichž rámci se vytvářely složky mladých členů, jež se stávaly zdrojem a rezervou příštího členstva – např. ochránci zvířat a životního prostředí, hasičská sdružení apod. Aktuální význam mají v současnosti sdružení dětí imigrantů, která udržují a rozvíjejí kulturní tradice svého etnika a napomáhají rozvoji multikulturní výchovy.

Ve 20. století se začal zvýrazňovat podíl neformálních alternativních hnutí a sdružení, která vznikala jako výraz nespokojenosti s aktuálním společenským děním, spjatým se životem mladé generace. Tyto skupiny vznikaly spontánním sdružováním, bez složitých pravidel fungování a výrazně tak pomáhaly realizovat emocionální potřeby svých členů. Tato sdružení se stala výrazem postoje části mladé generace a vyvolávala řadu jak souhlasných, tak odmítavých reakcí. Neformální skupiny je možno dělit na pozitivně a negativně působící. Mezi pozitivně působící řadíme např. mírové a ekologické iniciativy, či již zmiňované skupiny pro menšiny, které jsou dávány do souvislosti se sociálními hnutími. Existují ovšem i neformální skupiny s výrazným negativním, protispolečenským a xenofobním postojem, které ovlivňovaly nežádoucím způsobem celé skupiny mladých lidí, a byly tak výchovně a společensky záporně etablovaným činitelem.

V závěrečné dekádě 20. století došlo k rozvoji snah o samosprávnost a vytváření nových forem občansko-výchovného a veřejně prospěšného zaměření aktivit dětí a mládeže. Sdružení se staly alternativou a částečnou kompenzací přílišně individualizovaného volného času příslušníků mladé generace.

Dle MŠMT (2001, s. 54): „Tvoří současnou síť zájmového vzdělávání specializovaná zařízení – střediska pro volný čas dětí a mládeže, domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností. Patří sem i mimo vyučovací činnost školních družin, klubů, zájmových kroužků ve školách, domovech mládeže a střediscích výchovné péče o děti a mládež a dalších výchovných zařízeních“.

Podle Hájka, Hofbauera, Pávkové (2003, s. 22) se prostředí, v němž mládež tráví čas rozděluje na **školy a školská zařízení** (sem patří školní družiny a školní kluby), **zařízení pro výchovu mimo vyučování** (domy dětí a mládeže, stanice zájmových činností, domovy mládeže) **zařízení pro ústavní výchovu a další subjekty zabývající se výchovou ve volném čase, domácí prostředí** – dům, byt, kde dítě s rodinou žije a **veřejná prostranství** – ulice, parky, diskotéky, kde mládež tráví volný čas.

Podmínky pro realizaci cílů výchovy mimo vyučování, jak uvádí Němec kol. (2002, s. 21-23), vytvářejí tyto společenské instituce:

- **Školní družiny** – pracují s dětmi 1. stupně ZŠ – funkce výchovná a sociální.
- **Školní kluby** – zaměřeny na práci s dětmi středního školního věku, žáky 2. stupně ZŠ, pracují na principu dobrovolnosti (kroužky, sportovní oddíly, soubory aj.)

- **Střediska pro volný čas dětí a mládeže** – zaměřují se na realizaci specializovaných zájmových činností pod odborným pedagogickým vedením
- **Domovy mládeže** – zajišťují výchovu, ubytování a stravování pro středoškolskou mládež, kromě výchovně-vzdělávací funkce plní i funkci zdravotní.
- **Dětské domovy** – zařízení ústavní výchovy, umístění dětí od 3 do 18 let, které z různých důvodů nemohou vyrůstat v rodině.
- **Základní umělecké školy (ZUŠ)** – určeny dětem s vyhraněnými zájmy a schopnostmi – hudební, taneční, literárně-dramatické, výtvarné, účast na výuce je dobrovolná a je ovlivněna motivací a zájmem.
- **Jazykové školy** – realizují výuku cizích jazyků, mohou být samostatné nebo při základních či středních školách.
- **Občanská sdružení, sdružení dětí a mládeže, tělovýchovné a sportovní organizace, kulturní a osvětová zařízení**
- **Církev a náboženská společenství**, např. salesiánská střediska, sdružení evangelické mládeže - prostřednictvím VA realizují výchovu křesťanských myšlenek.

V průběhu období prošla zařízení pro volný čas mládeže kvantitativním i kvalitativním vývojem, kdy rostla variantnost různých typů zařízení. Samozřejmostí bylo pružně a včas reagovat na různé oblasti života společnosti a výchovy mládeže, s důrazem na konkrétní podmínky, tj. místo, region nebo zemi. Zpočátku ve volnočasových zařízeních převládaly sociální zřetel a ochrana před škodlivými vlivy, později se těžiště zájmu přeneslo do působení výchovného, vzdělávacího a rekreačního. V poslední době vzrůstá v souvislosti s růstem negativních vlivů, sociální význam zájmových organizací a institucí, tzn., že důraz je kladen na pomoc marginalizované mládeži, osobám ohroženým nebo sociálně znevýhodněným (Pávková a kol., 2002, s. 151).

Jako problém při organizaci spontánních činností v rámci středisek volného času může být chápána provozní doba zařízení, prostorové či materiální vybavení nebo organizační a personální zajištění samotné činnosti. Pravidla v rámci spontánních aktivit jsou dána organizačním řádem volnočasových zařízení, nepostihují ale pravidla soužití, která jsou nepsaná a jsou jimi respekt, úcta a vzájemná důvěra všech členů.

2 CHARAKTERISTIKA OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ - PUBESCENCE

Ze sociálního hlediska se období dospívání vyčleňuje v životě člověka, jako zvláštní úsek mezi dětstvím a dospělostí, teprve od konce minulého století. Předtím byl jedinec pojímán jako závislé dítě s omezenými právy a povinnostmi, nebo jako dospělý. Teprve od 16. století se věková hranice posunovala.

Tělesné, psychické a sociální změny v období dospívání probíhají sice v jisté vzájemné závislosti, ale zdaleka nejsou naprosto souběžné (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 142-145). Všechny změny související s dospíváním mají nějaký význam, neboť komplexní proměna osobnosti zásadním způsobem ovlivňuje identitu dospívajícího. Období dospívání se vyznačuje značnou mírou variability a proto je možné jej v dnešních podmínkách vymezit dolní hranicí zhruba od 11-12 let a horní hranicí přibližně do 20-22 let. Protože celé období dospívání je poměrně dlouhé a složité, člení se tato etapa na úseky:

1) Fáze pubescence - cca od 11 do 15 let

- a) *Prepuberta* – u dívek od 11 do 13 let – mírné zrychlení tělesného vzrůstu, objevují se první sekundární pohlavní znaky. U chlapců od 12 – 14 let je ukončení této fáze méně výrazné než u dívek.
- b) *Vlastní puberta* – do dosažení reprodukční schopnosti u dívek i chlapců.

2) Fáze adolescence - cca 15 - 20-22 let, postupné dosahování optimální reprodukční zralosti. Tato věková skupina bývá označována jako mladiství, dorost či teenagers.

Vágnerová (2005, s. 323-324) rozděluje období dospívání na dvě fáze:

- 1) **Raná adolescence**, označovaná jako **pubescence**, časová lokalizace – 11-15 let.
- 2) **Pozdní adolescence**, časová lokalizace 15-20 let, vstup do pozdní adolescence je biologicky vymezen pohlavním dozráním.

Pubescence (střední školní věk) – stručná charakteristika

- 150 -170 cm, 40 -70 kg
- tělesné a pohlavní dospívání, psychické a sociální změny, rychlý růst
- zvýšená unavitelnost – snížení tělesné výkonnosti
- rozvoj rozumových schopností
- formování vrstevnických skupin, vznik subkultur, snaha o odlišnost
- dosažení přijatelné pozice ve společnosti

- citová nestálost, změny nálad, prostořekost, nepředvídatelnost
- postupné odpoutávání od rodiny, hledání sebe sama
- zájem o sexualitu, vztahy mezi chlapci a děvčaty nabývají erotické povahy
- psychika: problémy se sebepřijetím (tělo, povaha)
- socializace: kritičnost k autoritám – vzpoura, vliv vrstevnických skupin
- myšlení: formální myšlení – abstraktní pojmy

Pro pubertu je charakteristická citová labilita a podrážděnost. Pubescenti se chtějí samostatně rozhodovat, zejména v osobních záležitostech. Typickým projevem při prosazování vlastních názorů je vzdor. Pro sociální vztahy je v období dospívání příznačné jisté odpoutávání. Vztahy mezi rodiči a dětmi se nepřerušují, mizí jen vztah podřízenosti k rodičům. Velkou váhu dospívající přikládají přátelství, názory vrstevníků jsou během dospívání pro pubescenty daleko důležitější, než názory dospělých. Z dřívějších dětských kamarádství vznikají uzavřenější party, je v tom určitá snaha uniknout kontrole dospělých, být mezi vrstevníky, být samostatný a nezávislý. Vrstevníci slouží jako zdroj sociálního učení, stávají se neformálními autoritami. Přirozenou známkou dospívání je zájem o opačné pohlaví. Puberta je obdobím výraznějšího rozvoje sebevědomí, sebepozorování a rovněž intenzivnějšího projevu sebecitu. Mladí lidé trpí v pubertě silnými pocity únavy, které se střídají se zvýšenou aktivitou. Jak uvádí Vágnerová (2005, s. 340), typickými vlastnostmi dospívání jsou nedůtklivost, podrážděnost a přecitlivělost. Vlivem hormonálních změn je patrná emoční nestabilita, časté a nápadné změny nálad, impulzivita jednání, nestálost a nepředvídatelnost reakcí a postojů, časté jsou obtíže při koncentraci pozornosti. Dospívající spoustu času tzv. „prosní“, v takových stavech se nechávají unášet svojí představivostí, dá se to chápat jako jistá forma úniku z reality, což mnozí dospělí hodnotí jako marnění dne. Z hlediska psychologie to však není ztráta času, ale nezbytný vývojový krok, kdy se dítěti otvírá nový svět vlastních citů. Mladý člověk v období dospívání kromě emancipace od rodiny a budování pocitu vlastní identity, hledá odpovědi na základní filozofické otázky: Kdo jsem? Jaký jsem? Kam patřím a kam směřuji?

Langmeier a kol. (1998, s. 86) pohlíží na období dospívání z biologického, psychologického a sociálního hlediska. Co se týče biologického smyslu, je období dospívání vymezeno jako životní úsek ohraničený na straně jedné pohlavním zráním a tím i ohlášením sexuálních tendencí a na straně druhé dovršením optimální reprodukční schopnosti, včetně do-

končení tělesného vzrůstu. Ze sociálního hlediska již mladí lidé nechtějí být považováni za děti, touží po statusu dospělého člověka. Tato situace je však ještě komplikována rozdílností ve stupni vývoje v jednotlivých oblastech – tělesné, psychické, sociální.

Vývoj osobnosti člověka probíhá ve stádiích, jejichž posloupnost je nutná a zákonitá. Žádné stádium nelze vynechat nebo změnit jejich pořadí. Nejznámějšími autory teorií duševního vývoje jsou Erikson, Piaget, Freud a Kohlberg.

Soustředíme-li se na vývojové období dospívání a bereme-li v potaz vývojové dělení dle Vágnerové, tudíž od 11 let věku dítěte, pak Erikson ho charakterizuje jako období rozporu mezi snaživostí a přičinlivostí kontrastující s pocity méněcennosti. Dítě přechází od hry k produktivním činnostem (učení). Stoupá jeho iniciativa, snaživost a zájem o fungování věcí. Dochází k posílení vědomí vlastní snahy a osvojení dovedností. V tomto období se dítě snaží něčemu se naučit, ale zároveň potřebuje, aby jeho výkon někdo ocenil. Neúspěch, pokud jde o opakované selhávání, může postupně vést až ke ztrátě sebevědomí a pocitům nedostatečnosti. Zároveň je období dospívání symbolizováno hledáním vlastní identity v boji proti ohrožujícím pocitům nejistoty.

Dnešní mládež dospívá dříve jak po stránce rozumové, tak tělesné, což má za následek tzv. sekulární akceleraci (lat. saeculum – věk, století, accelerare – zrychlit, celer – rychlý), jež se vyznačuje vývojovou disharmonií v důsledku urychlení tělesného, rozumového a emočně-sociálního vývoje. Za možnou příčinu sekulární akcelerace odborníci považují lepší výživu a hygienu nebo menší výskyt infekčních nemocí.

Důležitým mezníkem puberty je ukončení povinné školní docházky a volba profese. V této době dochází k diferenciaci v oblasti jedné významné role, kdy dospívající může o své budoucnosti spolurozhodovat. Pro dosažení vyššího vývojového stupně je třeba dle Vágnerové (1999, s. 158) zmenšit závislost na rodině, ale zároveň by měl mladý člověk v pubertě nadále cítit pocit jistoty z rodiny pramenící, který mu slouží jako obrana proti nejistotě. Mladý člověk si v průběhu dospívání osvojuje nové kompetence, získává nové role a s nimi spojené sociální postavení. Proměny v dospívání nabízejí možnost dalšího sebe-rozvoje a záleží na každém jedinci, zda a do jaké míry tuto možnost v budoucnu využije.

2.1 Kognitivní vývoj

Od počátku pubescence dosahuje většina dospívajících vyššího stupně logického myšlení. Mladí lidé jsou v tomto období již schopni velkého počtu myšlenkových kombinací, pracují s abstraktními pojmy, jež jsou vzdáleny od smyslové zkušenosti. Má-li dospívající řešit

nějaký problém, nespokojí se většinou s jediným výsledkem, ale uvažuje o alternativách a systematicky jednotlivá řešení zkouší a hodnotí. Dospívající dokáže aplikovat logické operace nezávisle na obsahu. Nový způsob myšlení má významné následky v rámci postojů k celému světu a zejména k lidem. Zatímco dítě v mladším školním věku bralo svět realisticky, dospívající nyní srovnává existující poměry s tím, co by mohlo, nebo mělo být, tedy s ideálem, který si vytváří ve své mysli. Odtud pak plyne častá nespokojenost a kritičnost, zklamání a pesimismus dospívajícího jedince (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 149-152). Pubescent začíná uvažovat systematicky, dovede již myšlenky kombinovat a integrovat a touto svojí nově nabytou schopností je okouzlen natolik, že ji přeceňuje, resp. má pocit, že všechny problémy lze jednoduše a rychle vyřešit. Nedostatek zkušeností a nadhledu však způsobuje jednostranný pohled na věc. Komplexní proměna ovlivňuje identitu dospívajícího jedince naprosto zásadním způsobem. Mladý člověk usilovně hledá nový smysl vlastního sebepojetí, osvojuje si nové kompetence, vyrovnává se s novými životními rolami a zaujímá nové postoje k sobě samému i ke svému okolí.

Kognitivní vývoj je výsledkem interakce zrání a učení, a je zkoumán ve vztahu k sociální zkušenosti, přičemž je zdůrazňována jednota kognitivních a emotivních komponent psychiky. Ve starší psychologické literatuře se užíval místo pojmu sociální kognice spíše pojem sociální percepce. Byl tím zdůrazněn aspekt sociální determinace lidského vnímání. „Kognice je souhrn operací, kterými poznáváme svůj vnitřní a vnější svět“ (Kliment, 2002, s. 13).

V období dospívání se rozvíjí i metakognice, tj. dochází ke zlepšení odhadu vlastních schopností a dovedností. Do jisté míry je podmíněna celkovou tendencí k introspekci a uvažování o vlastní osobě. Mladí lidé dokážou lépe odhadnout své možnosti a tím pádem si stanovit přiměřenější cíle. Ne vždy uvažují pubescenti racionálně, podíl na iracionálním myšlení či chování mohou mít např. nízká sebedůvěra nebo strach ze selhání (Vágnerová, 2005, s. 339).

Průběh a výsledná podoba poznávacích procesů člověka je dle Klimenta (2002, s. 13-14) určena následujícími faktory:

a) **Neurofyzilogickou výbavou jedince** - kvalita vnímání je dána povahou smyslů. Dané zobrazení je nazýváno počítkem, my jej však vnímáme ve formě vjemů.

b) **Momentálně působícím fyzickým a psychickým prostředím**, jež má fyzický a kulturní rozměr. V podstatě jde o to, že jednu a tutéž událost budeme s ohledem na odlišné podmínky prostředí vnímat a interpretovat odlišně.

c) **Naší minulou zkušeností** - díky svým individuálním a sociálním zkušenostem přisuzujeme určitým objektům pro ně specifickou váhu.

Vrátíme-li se k teoriím duševního vývoje jedince, pak nelze nezpomenout na Kohlberga, který vychází z Piagetovy koncepce morálního vývoje a předpokládá, že lidské myšlení prochází rozlišitelnými fázemi. Podle toho jak jedinec psychicky zraje, dozrává zároveň i morálně, resp. v rovině morálního usuzování (Vacek, 2000, s. 26). V oblasti volního jednání pozorujeme u pubescentů přechodné změny, kdy je narušen proces rozhodování. Jednají impulsivně a nepromyšleně a velmi často se nedovedou ovládat. Projevuje se to zvláště nesoustředěným učením a střídáním zájmů (Klindová, Rybárová, 1974, s. 145).

2.2 Emoční projevy

Jak již bylo popsáno výše, vyznačuje se období dospívání díky bouřlivým hormonálním změnám citovou rozkolísaností s nepředvídatelnými reakcemi jedince. Mladí lidé vykazují tendence jednat přecitlivěle i na běžné podněty. Pubescenti ztrácejí bývalou citovou jistotu a stabilitu. Dle Vágnerové (1999, s. 162) se změna emočního prožívání navenek projevuje větší impulsivitou a nedostatkem sebeovládání. Další typickou změnou je zvýšení uzavřenosti, ve smyslu nechuti projevovat svoje pocity navenek. Ubývá bezprostřednosti a otevřenosti, dospívající považuje svoje city za privátní záležitost a není ochoten je s kýmkoliv sdílet. Pubescent je radikální. Jeho nechuť ke kompromisům a výjimkám je zřetelná a radikalismus je obranným postojem. Dospívající si na svých názorech trvá a není ochoten připustit, že by mohly mít omezené trvání. Emoční nezralost a nevyrovnanost posiluje potřebu formálního zdůrazňování samostatnosti, bez ohledu na její důsledky. Pubertální vztahovavčnost je výrazem osobní nejistoty a chování ostatních osob poskytuje mladému člověku zpětnou vazbu, ať už ve smyslu pozitivním či negativním. Dle Langmeiera a kol. (1998, s. 91) se často přidružují vegetativní poruchy – zvýšená únava, zhoršený spánek, poruchy soustředění či nechuť k jídlu. Mladí lidé se sami v sobě nevyznají. Toto období je někdy nazýváno obdobím bouří, nebo-li vulkanizmu. V pubertě, stejně jako v jiných vývojových obdobích, funguje tzv. „mechanismus kyvadla“, kdy se dospívající, který již dosáhl zralejší úrovně v určitých obdobích, vrací k dětskému chování či infantilnímu způsobu řešení nějaké situace. Tento návrat do nižší vývojové fáze je pouze dočasný a umožňuje odpočinek a prožití chvilkového pocitu jistoty dítěte (Říčan, 1990 cit. podle Vágnerová, 1999, s. 162). Čížková (2000, s. 31-32) konstatuje, že podstatnou složkou osobnosti dospívajícího jedince je vědomí sebe sama, tj. sebeuvědomění, které má dvě složky:

- 1) **já, jako zážitková struktura – sebeobraz**, v podstatě se jedná o představu zrcadlového já, které sice odpovídá skutečnosti, ale v určité fázi ontogeneze se člověk zajímá méně o to, jak ho posuzují lidé obecně a je pro něj důležitý názor pouze pro něj významných osob,
- 2) **já, jako kognitivní struktura – sebepojem** – zahrnuje zvnitřňování určitých hodnot, např. za koho se sám považuji, kým se chci stát. Důsledkem životní úspěšnosti je sebevědomí, jehož výška je posuzována ve srovnání vlastních výkonů s výkony druhých lidí. Míra sebevědomí souvisí s mírou aspirace. Stěžejním pojmem je sebehodnocení, neboť je prostředkem k zachování sebevědomí a sebeúcty.

Nesmírně důležité jsou dle Vágnerové (2005, s. 335-336) v období dospívání tyto základní psychické potřeby:

- potřeba jistoty a bezpečí
- potřeba seberealizace
- potřeba otevřené budoucnosti.

V dospívání bývá častou obrannou reakcí únik do fantazie, umožňuje odpoutání od reality a symbolické zvládnutí obtížných situací. Teprve ke konci adolescence, tedy okolo 20 roku života dochází ke stabilizaci emočního prožívání, důvodem je hormonální vyrovnaní a adaptace organismu na pohlavní dospělost (Vágnerová, 2005, s. 343).

2.3 Sociální vývoj

Dospívající se liší jak od dětí, tak od dospělých. Vytvářejí si specifickou subkulturu s odlišným vyjadřováním, oblečením i chováním. Sociální vývoj jedince je možno z ontogenetického hlediska chápat především jako začleňování do společnosti a společenských vztahů. Cíl a průběh socializačního procesu charakterizoval výstižně (Říčan, 1972, cit. podle Helus, 2007 s. 255-256), když v rozhlasové přednášce z roku 1972 řekl, že: „Každá společnost má tendenci podříditi zájmům svého uchování a rozvoje, vlastnosti i chování svých členů. Každý člen společnosti je od prvních okamžiků po narození vystaven očekávání, do nichž má povinnost vrůstat. Pokud se vyvíjí ve smyslu těchto očekávání, je odměňován buď projevy sympatií, hýčkáním, obdivem, dosažením větší společenské jistoty či prestiže. Vyvíjí-li se však v rozporu s těmito očekáváními, je trestán např. pohrdáním nebo podceňováním. Společnost nám tedy zadává jako úkol, kým se máme stát a prostředky k jeho řešení nám předává skrze klíčové postavy našeho prostředí – prostřed-

nictvím rodičů, učitelů a jiných autorit. Stručně řečeno, společnost nás vpřádá do sítě vlivů, které zaměřují vývoj našich vlastností a utváření celé naší osobnosti, aby se ona sama mohla skrze nás rozvíjet a reprodukovat.“

Dle Saka (2000, s. 13) probíhá sociální zrání ve dvou základních rovinách a to v oblasti vědomí a v rovině osvojování si sociálních kompetencí. Sociální zrání napomáhá při utváření základních motivačních struktur, hodnot a životních cílů. Samotným zráním se však člověk nestane osobností. Teprve přizpůsobováním se sociálním požadavkům se utváří vlastnosti osobnosti, které člověk musí mít, aby se stal plnohodnotným členem určitého společenství. V průběhu procesu zrání si mládež osvojuje společenské vzory chování a stereotypy, učí se jim rozumět a chápat je, ale zároveň, pod tlakem norem, dochází k potlačování její spontánnosti a subjektivity. Mladí lidé jsou vychovávaní k tomu, aby se chovali slušně, čestně a poctivě, či aby pomáhali druhým.

Socializace, resp. sociální vývoj, zasahuje všechny stránky duševní činnosti, tj. jak oblast kognitivní (socializace poznávání), tak emotivní (socializace citů) i konativní (socializace vůle).

Je na místě přiblížit definici socializace, kterých je nepřeberné množství, mě však zaujala tato: „Socializace je především procesem objevování lidské společnosti jedincem, zaujetí adekvátní pozice ve společenské dělbě úloh a činností. Proces socializace označovaný nejčastěji jako zařazování se, včleňování, či vrůstání do společnosti, tedy vyžaduje neustálé navazování, prohlubování a rozšiřování sociálních kontaktů jedince v rámci sociokulturního systému jako předpoklad permanentních změn osobnosti a jejích vztahů k okolí“ (Řezáč, 1998, s. 43).

Člověk je od svého nejtělejšího dětství relativně dlouhou dobu sociálně závislý a po celý život uspokojuje naprostou většinu svých potřeb ve vztahu k druhým lidem. Pro utváření psychiky mladého člověka jsou proto sociální podněty rozhodující. Tyto sociální podněty jsou reprezentovány jednáním a názory druhých lidí, k nimž má jedinec nějaký vztah. Charakteristické vlastnosti člověka vznikají jeho včleňováním do kultury určitého lidského společenství, do mezilidských vztahů a společenských činností (Čížková, 2000, s. 8). Podstatným činitelem utvářejícím vlastnosti duševního života je jeho *sociální zkušenost*, tj. zážitky získávané z kontaktů a interakcí s jinými lidmi. Rozhodujícím zdrojem je *sociální prostředí*, tj. reakce druhých osob na chování jedince. Vývojové změny člověka jdou ruku v ruce s tím, jak se mění sama společnost, v níž jedinec žije. Úspěšná individualizace znamená schopnost vnímat sebe samého jako jedince odlišného od svých rodičů i vrstev-

níků. Důležitým znakem sociálního vývoje mladého člověka je přijímání odpovědnosti za své chování a jednání (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 160-161).

Helus (2007, s. 107) ve své knize rozvíjí 4 mechanismy sociálního vývoje, kterými jsou:

- 1) raná symbiotická vazba
- 2) zvnitřňování na základě identifikace (ztotožňování)
- 3) učení zpevňováním
- 4) kognitivně sociální učení

Mezi hlavní vývojové úkoly, které jedinci řeší v období dospívání patří zejména navazování vztahů k vrstevníkům stejného i opačného pohlaví, hledání vlastního postavení ve společnosti i hledání smyslu vlastní existence. V pubertě jedinci projevují zvýšené úsilí ve snaze o hlubší sebepoznání. Nejistota a nespokojenost s vlastní identitou bývá v této fázi běžná, stejně jako problémy s její akceptací. K sebepoznávání slouží srovnání s jinými lidmi. V procesu rozvoje vlastní identity hraje velkou roli přechodné stadium tzv. skupinové identity. Konformita ke skupině vrstevníků vyjadřuje dočasně zvýšenou potřebu podpory vlastní sebedůvěry, před pocity nejistoty a velmi labilní a zranitelnou sebeúctou. Dle Krause et al. (2006, s. 22) je pro životní způsob mládeže typická tzv. dynamika změn, tzn. že velmi rychle přecházejí z jedné činnosti ke druhé, přičemž stěžejní jsou tři oblasti:

- 1) příprava na profesi – studium a získání kvalifikace,
- 2) hledání životního partnera následované zakládáním rodiny a zařizováním vlastního bydlení,
- 3) činnosti spojené s trávením volného času tj. zájmové aktivity, zábava, rozšiřování společenských kontaktů.

Pro sociální vztahy je v období dospívání příznačné jisté odpoutávání. Vztahy mezi dospělými (rodiči) a dětmi se nepřerušují, mizí jen vztah podřízenosti. Pubescent se necítí již být dítětem a odmítá být za něj považován. Uznává fyzickou převahu dospělých i jejich autoritu, ale požaduje rovnost v lidských věcech, v chování a ve svobodném rozhodování. Pubescent odmítá podřízené postavení, resp. odmítá formální nadřazenost autorit rodičů či učitelů. Uspokojuje ho nekonečná polemika s názory rodičů, neboť tím potvrzuje hodnotu vlastních schopností. V průběhu dospívání dochází k rozporu mezi hodnotami mladé a starší generace, která má tendence ulpívat na dřívějších hodnotách, což mladí lidé příliš nekvitují. Pro osobnostní rozvoj dospívajících je důležitý vliv vnitřních a vnějších faktorů, kterými se budeme blíže zabývat v kapitolách 3.1 a 3.2.

Dle Vágnerové (2005, s. 348) získávají dospívající v rámci různých sociálních skupin nové role a jiné - stávající se mění. Jejich proměna je ovlivněna změnou zevnějšku i chováním. Novou rolí je **role dospívajícího**, jež je dána biologicky, dále **role člena skupiny**, s níž se mladý člověk ztotožňuje a získává tak sociální identitu a v neposlední řadě **role blízkého přítele**, na kterého je spolehnutí. Sociální vývoj umožňuje mladým lidem, aby si ujasnili, čeho chtějí v životě dosáhnout a co od nich očekává společnost.

Výsledkem sociálního zrání potažmo vývoje je vzrůstající sociální kompetence (Sak, 2000, s. 25).

3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU

Na člověka během života působí sociální souvislosti v nichž žije a jedná, které prožívá, které jej utváří a které on sám přetváří, smiřuje se s nimi a aktivně vůči nim vystupuje. Sociální souvislosti života člověka tvoří dle Heluse (2007, s. 15-36), tyto skutečnosti:

- 1) Pobýváme mezi lidmi.
- 2) Nacházíme se v určitých společensko-politických a ekonomických poměrech.
- 3) Sdílíme s lidmi kolem určitou kulturu.
- 4) Jsme vystaveni působení médií.

Lidé se liší nejen životním stylem, ale také způsobem využívání volného času. Velký vliv na vývoj jedince má sociální prostředí. Klíčovou roli při výchově dětí plní rodina, na jejíž výchovné působení navazují, a kterou vhodně doplňují škola a volnočasové instituce. Základní návyky a postoje si většina z nás vypěstovala již ve své původní rodině, a proto je to právě vliv, velikost a charakter primární a současné rodiny, který je možno chápat jako zásadní faktor ovlivňující způsoby trávení a náplň volného času v současné společnosti (Ševčíková, 2012).

Dle Hájka et al. (2004, s. 30) se na náplni volného času podílejí:

- *přirozené výchovné instituce*, kterými jsou rodina, vrstevníci nebo lokální prostředí,
- *instituce se zprostředkovaným výchovným působením*, což jsou občanská sdružení, společnost, soukromé subjekty, masmédiá atd.,
- *instituce s přímým výchovným působením* tj. školy, školská zařízení, vzdělávací subjekty nebo církve a jiné náboženské organizace.

Existuje ovšem celá řada dalších faktorů, které ovlivňují prožívání volného času. Tyto faktory můžeme obecně dělit na **vnitřní** a **vnější**. Mezi nejznámější vnitřní faktory řadíme pohlaví, věk, intelekt, temperament, záliby, zdravotní stav, psychickou a fyzickou kondici, či příslušnost ke společenské vrstvě. Vnějšími faktory jsou mimo zmiňovanou rodinu např. škola, prostředí, resp. místo bydliště, dostupnost volnočasových aktivit či média. U mládeže jsou významným vnějším faktorem ovlivňujícím trávení volného času vrstevníci. Jako důležité faktory ovlivňující trávení volného času lze chápat i fáze života, sociální postavení, profesi, výši příjmů, charakter, množství volného času, hodnotovou orientaci a mnoho dalších. Je třeba si uvědomit, že k volnočasové participaci dochází také v rámci kultury

a společnosti. Volnočasovou orientovanost ovlivňuje rovněž veřejná politika nebo tradice. Důležitými faktory ovlivňujícími trávení volného času bez rozdílu věku jsou sociální interakce a vztahy mezi lidmi.

Výrost, Slaměník (2008, s. 97) zdůrazňují sociální faktory jako např. roli, status, pohlaví, jméno či věk, které zásadním způsobem ovlivňují život člověka, potažmo jeho volný čas. Osobnostní atributy reprezentují zájmy, aktivity, interpersonální styly chování, reference o vzhledu nebo majetku. Systemické mínění o vlastní osobě pak zahrnuje vědomí vlastní kompetence nebo způsob regulace vlastního jednání.

Dle Hofbauera (2004, s. 34-37) jsou reálné samozřejmě i faktory, které znemožňují využívání volného času, sem řadíme např. rostoucí životní nejistotu a klesající platební schopnost pokrýt finanční nároky, které se promítají do života současných rodin. Zdrojem sociálního vylučování znemožňujícího využívat volný čas se staly také netolerance, xenofobie a rasismus. Velkou překážkou pozitivní realizace volného času se pro mnohé mladé lidi, zejména v zemích druhého světa, stává předčasný nucený vstup do pracovního procesu.

Jak uvádí Kraus et al. (2006, s. 51), mezi nejčastější důvody, které brání mládeži v provozování oblíbených aktivit, např. sportu a cestování, patří nedostatek času, následován nedostupností okolí, špatným vybavením k provozování volnočasových aktivit a rovněž významným důvodem se jeví finanční nedostupnost, rodičovské zákazy nebo příprava na školní vyučování.

Jednání člověka ve volném čase lze do jisté míry posuzovat i dle míry aktivity a velikosti úsilí, které je ochoten vynaložit pro splnění svých plánů a tužeb. Výzkumy ukazují, že hodnotu volného času oceňují zejména mladí jedinci s vyšším vzděláním, zaměstnanci, úředníci, žáci a studenti. Nízkou důležitost mu naopak přikládají důchodci, zemědělci, osaměle žijící lidé s nižším vzděláním a lidé s nízkými příjmy (Šerák, 2009, s. 34-37). Dle Rabušice, Hamanové (2009, s. 90) z rozsáhlého sociologického výzkumu, který proběhl v České republice v letech 1991-2008 vyplynulo, že Češi ve volném čase především sledují televizi, poslouchají hudbu, tráví čas na počítači a v menší míře potom nakupují, sportují nebo čtou. Na rozdíl od ostatních evropských zemí však je u nás zřetelná obliba ručních prací a kutilství. Na počítači trávíme méně času než obyvatelé dalších evropských zemí.

K podobným závěrům, tudíž, že volný čas a jeho obsah významně ovlivňují tendence k sociálně patologickým jevům nebo naopak rozvoj talentu a aktivní životní styl, dospěl ve

svém výzkumu volnočasových aktivit u mládeže z let 1983-1992 i Sak (1993 cit. podle Vážanský, 2001, s. 33-34), který se dále domníval, že tyto aktivity přispívají k celoživotní orientaci člověka. Okolo 16. roku se utváří kulturní volnočasové zaměření, přičemž nejaktivnějším obdobím z hlediska množství a náplně volného času je pak úsek kolem 17. roku života. Sak zároveň podtrhl význam činností ve volném čase, jako výrazu subjektivní stránky člověka, jeho potřeb a zájmů vycházejících z hodnotové orientace i způsobu života rodiny respondenta.

Dle Vážanského (2001, s. 35): „Jsou určujícími okolnostmi korigujícími sféru volného času a její kvalitativní stránku:

- **společenské prostředí** (jeho vyspělost, vztahy, požadavky na osobnost),
- **aktuální stav společnosti** (životní úroveň, společenko-politické podmínky, nálady a mínění obyvatelstva, příslušnost, národnost, bytové poměry, atd.),
- **sociodemografičtí činitelé** (natalita a mortalita, migrace, vzdělání aj.),
- **psychologické a fyziologické faktory** (mezilidské vztahy, motivy, aspirace, potřeby, asertivita, věk, pohlaví, zdravotní stav, atd.).“

Aktivity ve volném čase pomáhají utvářet sociabilitu člověka a stávají se prostředkem komunikace a spolupráce. Rozvíjejí nové mezilidské kontakty v rámci vrstevnických skupin, ve škole či v obci, a postupně i ve společnosti.

3.1 Vnitřní faktory

Velký vliv na trávení volného času mladistvých, kromě ekonomických a politických, tj. vnějších faktorů, mají také faktory vnitřní, nebo-li subjektivní, které představují zájmy a potřeby člověka, a jsou dány osobností jedince, individuálními zvláštnostmi, intelektem, temperamentem, pohlavím, zdravotním stavem či věkem a člověk je zpravidla nemůže nijak ovlivnit (Kraus et al., 2006, s. 20). Vznik a směr zájmů a oblíbených činností ve volném čase ovlivňuje mnoho faktorů, které, jak již bylo výše zmíněno, můžeme rozdělit do dvou základních skupin, a to na faktory vnitřní a vnější, které jsou vzájemně spjaté tak, že je nelze oddělovat, neboť spolu vzájemně souvisí. Určité znaky jedinec získává během života a tyto se mění v závislosti na tom, jaký vede životní styl, jak nakládá se svým zdravím, či k jaké společenské vrstvě náleží. Zvláštní význam v životě člověka je přisuzován vzdělání, neboť řada výzkumů poukazuje na to, že úroveň vzdělání pozitivně ovlivňuje způsob trávení času. Do našeho života mohou samozřejmě vstupovat i negativní individu-

ální faktory, např. zdravotní postižení, či nejrůznější závislosti – drogy, alkohol aj. (Kraus et al., 2006, s. 20).

Vnitřní faktory dle Pávkové a kol. (2002, s. 17-20) členíme dále na dvě podskupiny:

- 1) *psychologické faktory* - jež jsou z podstatné části ovlivněny dědičností. Zahrnují temperament, rozumové schopnosti, motivaci, duševní bohatství, vývoj osobnosti charakter aj.,
- 2) *biologické faktory* – fyzická kondice a aktuální zdravotní stav vč. různých zdravotních omezení.

V krátkosti jsou níže rozepsány vybrané vnitřní faktory, které se svým působením zásadněji podílejí na způsobu trávení volného času.

Pohlaví a gender – to, zda jsme muži či ženami, ovlivňuje celý náš život a rovněž způsob trávení volného času už v dětství. Jsme určeni genderově, tedy životem v souvislostech našeho sociokulturního prostředí (náboženstvím, tradicí a zvyklostmi, očekáváními, předsudky a socializací) (Helus, 2007 s. 51). Podle pohlaví si děti vybírají volnočasové aktivity, např. chlapci volí většinou fyzické aktivity, zajímají se o vědecké problémy, o dobrodružství a hrdinské činy a tomu je přizpůsoben i výběr jejich zájmových činností. Děvčata se soustřeďují na aktivity spojené s krásou, ať už se jedná o hudbu, tanec, literaturu či umělecké tvoření.

Věk – jiný způsob trávení volného času bude mít dítě v předškolním věku a jiné pubescent. S ohledem k věku se liší i nároky na množství volného času. Jedinci, kteří jsou si věkově blízcí, mají zpravidla podobné požadavky na způsoby trávení volného času.

Motiv – lze jej charakterizovat jako příčinu či důvody lidského chování, jedná se tedy o funkční prvky osobnosti. Podstatou procesu motivace je zaměření a aktivace jedince, které je vyjadřováno termíny jako pudy, potřeby, zájmy, ideály, apod. Motiv volného času do jisté míry závisí na životních situacích a označuje procesy, které spouštějí vzorce chování a vztahují se na konkrétní jednání. Motivaci lze aplikovat na případu - záliba v tanci může být u dívky v dospívání motivována potřebou a radostí z pohybu, kontaktu s vrstevníky nebo ověřováním si pocitu vlastní schopnosti a žádoucnosti (Čížková, 1997 s. 68-69).

Dle Čačky (2000, s. 98) je známo, že člověk si lépe pamatuje to, co ho baví a tyto informace si efektivněji vštěpuje, je-li motivován „zevnitř“, než-li pouze zvenčí, tedy svým způsobem nějak donucován. Motivem jsou tudíž vnitřní impulsy, vnější podněty, strach, aspira-

ce, hodnoty aj., které korespondují se získanými zkušenostmi a celkovou vyspělostí osobnosti. Nejinak je tomu i v případě volby volnočasových aktivit u dospívající mládeže.

Zájmy – jedná se o trvalejší zaměření člověka na určité cíle, jevy, předměty či děje. Nejvíce jsou zájmy ovlivňovány v dětství a dospívání, kdy se formují zájmové směry. Lacerbeau (1965, cit. podle Čížková, 1997, s. 72) vyšel z výzkumu běžných aktivit dětí a mládeže, a našel 7 kategorií dětských zájmů, které korespondují se zájmy a hodnotami dospělých. Ovlivňují výběr volnočasových aktivit a jedná se o zájmy intelektuální – poznávací, technické – konstrukční, sportovní, zájmy o přírodu, aktivity obchodního typu a jiné sociální interakce, pro manuální práce a pro fantazijní, popř. uměleckou činnost. Výběr zájmových činností je zároveň ovlivněn sociálními a ekonomickými podmínkami rodiny, tj. vnějšími faktory. Volba zájmů souvisí rovněž se sociální zkušeností, např. výběr volnočasových aktivit může vycházet z identifikace syna s otcem, ze síly emočního pouta či rodinné tradice (Čížková, 1997, s. 73).

Postoje – důležitým aspektem vztahu člověka ke světu je hodnocení. Vztah k hodnotám tvoří obsah postojů, jinými slovy, pojem postoje je chápán jako hodnotící vztah vůči něčemu. Hlavními zdroji formování postojů jsou zkušenosti, např. setkání se se zajímavou aktivitou nebo člověkem, což nám pomáhá utvářet si pozitivní postoj a tím do jisté míry ovlivňuje i způsob trávení volného času, resp. výběr volnočasových aktivit. Postoje nám pomáhají utvářet naši rodiče, přátelé, ale také masmédiá a prostředí, v němž žijeme.

Hodnotová orientace – jedná se o nejobecnější postoje, které určují životní styl člověka. Hodnotové orientace jsou do jisté míry dominantními zájmy, např. má-li člověk zájem o sport, tento proniká celým jeho životním stylem a určuje tak jeho hodnotovou orientaci. Spranger (1963, cit. podle Čížková, 1997, s. 75) rozlišil hodnotovou orientaci na 6 typologických pojmů, které ovlivňují život člověka, včetně volby volnočasových aktivit:

- *teoretický typ* – zaměřen na hledání pravdy a poznání, převažuje u něj racionální pohled na svět – vybírá si aktivity, ve kterých se může něco nového přiučit,
- *ekonomický typ* – zaměřen na užitečnost a praktičnost, na prosperitu a kumulování majetku – snaha o získání neobvyklého výkonu co nejjednodušší cestou,
- *estetický typ* – nejvyšší hodnotou je harmonie, bývá individualistický a soběstačný, vybírá si proto zájmové činnosti určené pro jednotlivce a zřídka kdy by volil skupinové činnosti,

- *sociální typ* – je altruista, nesobecký, společenský – soustřeďuje se v rámci volného času spíše na volbu skupinových a společenských činností,
- *politický typ* – je to mocenský člověk, vyhledává soutěž, vliv a možnost ovládat druhé osoby, vše musí mít jasný řád, potrpí si na disciplínu, vyhovují mu volnočasové aktivity s jasně daným a neměnným programem,
- *náboženský typ* – nejvyšší hodnotou je jednota, hledá mystickou a náboženskou zkušenost, vybírá si aktivity zaměřené na duchovno.

Charakter – vedle dispozičních vlastností, kterými jsou temperament, vlohy a schopnosti, je to právě charakter, jako vlastnost utvářená v průběhu života a její součástí, jako např. vytrvalost, přesnost, cílevědomost či osobitost, které se zásadním způsobem podílejí na způsobu a výběru životního stylu, resp. na trávení volného času každého člověka. Nakonečný (1993, cit. podle Čížková, 1997, s. 81) se domnívá, že v charakteru je obsažena celá osobnost, všechny její dílčí složky i systémy, jako jsou schopnosti, inteligence, temperament, motivy i postoje. Charakter podstatně formují individuální zkušenosti jedince, např. citová deprivace v dětství. Charakter je mnohdy chápán jako samostatná složka osobnosti, v níž dominuje síla vůle.

Fyzická kondice a zdravotní stav – při trávení volného času existují určité limitující faktory a zdravotní stav je jedním z nich. To, jakou má člověk fyzickou kondici určuje, jakým volnočasovým aktivitám se bude věnovat, ať už se jedná o rekreační či vrcholovou úroveň sportovních aktivit, nebo energii vloženou do jiných než pohybových činností. V současnosti je celosvětovým problémem dětská obezita, která je způsobena zejména nezdravým životním stylem dnešní mládeže, resp. trávením volného času u monitoru počítače nebo před televizní obrazovkou bez jakéhokoliv tělesného pohybu. Záleží na motivaci ze strany rodičů, školy či volnočasových institucí, do jaké míry děti podpoří v rozvoji pohybových aktivit nebo jiných bohubilých činnostech spojených s volným časem.

3.2 Vnější faktory, resp. vlivy sociálního prostředí

Vnější prostředí zahrnuje vedle svých materiálních složek i souhrn sociálních vztahů, tzv. sociální prostředí (Klapilová, 1996, s. 24). Sociální a kulturní prostředí ovlivňuje člověka v jednotlivostech i v celku, a to od počáteční bezmocnosti k částečnému ovládnutí světa i sebe sama, od prostých reflexů a instinktů ke složitému vnímání, interpretaci, pocíťování a jednání. Socializačními činiteli jsou kulturní faktory, malé sociální skupiny nebo prostředky hromadné komunikace. Kulturu lze chápat na jedné straně jako produkt lidské spo-

lečnosti, zahrnující veškerou materiální a duchovní produkci společnosti, a na straně druhé je kultura tvořena systémem symbolů, jenž vytváří specifické životní podmínky. Zahrnuje pravidla slušného chování, ale rovněž zákony, morálku a přísné zákazy, nebo-li kulturní vzorce, které považujeme jednoznačně za sociální faktory. Mezilidské vztahy se uskutečňují v malých sociálních skupinách, které zpracovávají osobitým způsobem vlivy kulturního a sociálního prostředí.

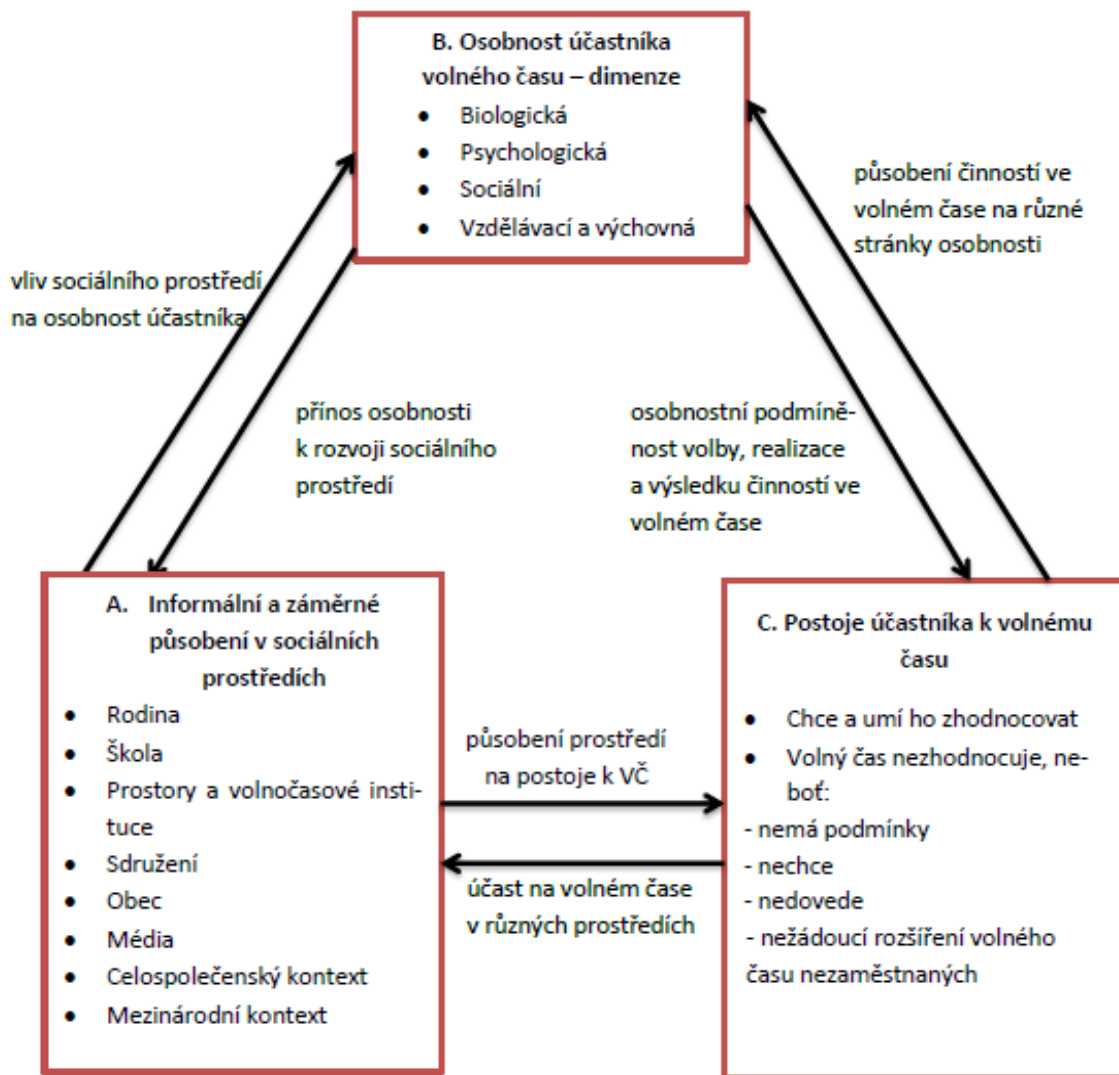
Podstatným znakem společenského života je vzájemný sociální styk mezi lidmi. Hromadnou komunikaci považujeme za sociální faktor v tom směru, že jedině na základě komunikace je možno udržovat členy společenských skupin v jednotě smýšlení, cítění a jednání, což se odráží v jejich psychice jako tzv. veřejné mínění (Čížková, 2000, s. 45).

Pojem sociální faktory je natolik široký, že jej nelze jednoznačně specifikovat. Sociálními faktory ovlivňujícími trávení volného času mohou být rovněž.:

- Demografické charakteristiky: velikost populace, věková struktura, pracovní preference, geografické rozložení, etnické rozložení.
- Makroekonomické charakteristiky trhu práce: rozdělení příjmů, míra zaměstnanosti a nezaměstnanosti.
- Sociálně-kulturní aspekty: životní úroveň, rovnoprávnost pohlaví, populační politika.
- Dostupnost pracovní síly: dostupnost potenciálních zaměstnanců s požadovanými schopnostmi a dovednostmi, existence vzdělávacích institucí schopných poskytnout potřebné vzdělání.

Helus (2007, s. 65-66) zdůrazňuje pojem *sociální souvislosti života*, mezi něž řadí **druhé osoby**, s nimiž člověk vstupuje do styku. Nejedná se vždy jen o jednotlivce, ale spíše sociální skupiny, do kterých jsme začleněni. Mezi sociální souvislosti života patří společenské, hospodářské a politické **poměry, v nichž jedinec žije**, které na něho doléhají, s nimiž se vyrovnává, či se je snaží nějak ovlivnit. Další součástí sociálních souvislostí života je **kultura**. Jedná se o systém zvnitřněných regulativů myšlení a jednání osob příslušejících k dané kultuře. V neposlední řadě tvoří součást sociálních souvislostí života **působení médií**, které ovlivňují naši společnost, přinášejí do našich životů globální rozměr, díky němuž si uvědomujeme, že jsme součástí planety Země, resp. součástí kosmu. Sociální souvislosti života – minulé, stávající i budoucí, ovlivňují vývoj, vlastnosti a výkony jedince během celého jeho života. Prostřednictvím naší psychiky ovlivňují tyto souvislosti naši tělesnou

kondici, a zdraví, ale také určují genderové vlastnosti jedince. Působí na utváření našeho sebepojetí a rozvoj individuality a osobní identity.

Obr. 1. Podstatné rysy a souvislosti systému volného času (Hofbauer, 2004, s. 48).

3.2.1 Rodina

Znaky a funkce rodiny

Rodina je pro všechny její členy institucí ochrany v nebezpečí, nemoci nebo konfliktní situaci a je protipólem k pracovním stresorům. Je také institucí sociální kontroly, odměny a trestu (Klapilová, 1996, s. 28). Prvním přirozeným sociálním činitelem při formování osobnosti dítěte je rodina, a základním faktorem psychologického vlivu rodiny na dítě jsou socio-ekonomický standart rodiny, rodinná koheze, výchovné techniky a postoje rodičů vůči dětem i postavení dítěte ve struktuře rodiny (v řadě sourozenců) (Čížková, 2000,

s. 47). Rodina je závislá na širším společenském prostředí, na historickém vývoji země, na ekonomické a politické situaci, na kulturních tradicích, příslušnosti rodičů k určité společenské vrstvě apod.

V dnešní době se rozvodovost pohybuje okolo 50 %. Klesá také počet uzavíraných manželství, což vede k určité destabilizaci rodiny jako bezpečného zázemí pro vývoj dětí. Častá rozvodovost s sebou přináší velmi náročné období a je známo, že mladí lidé jakoby rychleji dospějí. Chce se po nich, aby byli „rozumní“, schopní „pochopit“ dospělé a jejich problémy, akceptovat rozdělení rodiny a rozvržení další péče. Často na sebe musí vzít i povinnosti, které jejich věku nepřísluší. Naproti tomu stabilní rodina, která poskytuje zázemí a bezpečí, umožňuje řešit mnohá úskalí a problémy spojené s věkem, např. první úspěchy a neúspěchy ve škole, ve vztazích, v oblastech volného času a zájmů.

Havlík, a Koťa (2007, s. 68) uvádějí hlavní sociální funkce, které současná rodina plní:

- biologická a reprodukční funkce (včetně funkce ochranné),
- emocionální funkce a tvorba domova,
- ekonomická funkce,
- socializační a výchovná funkce.

Dle Heluse (2007, s. 149-151) plní rodina těchto 10 základních funkcí:

- 1) Rodina uspokojuje základní primární potřeby dítěte (jídlo, pití, pohyb atd.) v raných stádiích jeho života.
- 2) Rodina uspokojuje potřebu přináležitosti dítěte – potřeba domova, jistoty, lásky, mezilidských vztahů.
- 3) Rodina skýtá prostor pro seberealizaci dítěte a jeho aktivní projev.
- 4) Rodina uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení – vede dítě k chápání hodnot předmětů a tudíž i pravidel k jejich užívání.
- 5) Rodina určuje prvopočáteční prožitek sebe sama – genderové vzory a obsahy.
- 6) Rodina skýtá dítěti bezprostředně působící vzory a příklady.
- 7) Rodina v dítěti zakládá, upevňuje a dále rozvíjí vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty, které by mělo být samozřejmou součástí života.
- 8) Rodina otvírá příležitost vejít do mezigeneračních vztahů a tím proniknout do chápání lidí různého věku, založení a postavení.
- 9) Prostřednictvím rodičů, prarodičů, sourozenců a dalších příbuzných navozuje v dítěti představu o širším okolí, o společnosti a světě.

10) Rodina je dětem útočištěm v situacích životní bezradnosti.

Při sociologických výzkumech se mnohdy zjišťovalo, jaký vliv na osobnost dítěte má skutečnost, zda dítě pochází z rodiny úplné či neúplné, jestli je manželství rodičů v pořádku či je nějak narušené. Jak uvádí Čáp (1983, s. 250), zastává mnoho psychoterapeutů názor, že konflikt v rodině, i ten před dětmi utajovaný, může být škodlivější než-li fyzická nepřítomnost jednoho z rodičů.

Výchovné techniky a postoje rodičů vůči dítěti spolu souvisejí, neboť rozdíly ve výchově plynou nejen z rozdílů v kultuře společnosti, ale i z osobnostních rozdílů vychovatelů – rodičů. Kultura určuje styl sociálního chování a pro vývoj osobnosti dítěte má velký význam styl života jeho rodiny. Pro formování osobnosti v rámci interpersonálních vztahů, kromě matky, která je na prvním místě, má značný význam i otec, jakožto představitel mužských pozitivních vlastností, ale rovněž prarodiče a ostatní příbuzní, kteří mohou dítěti nahradit, v případě nefunkční rodiny, emoční vztah vlastních rodičů.

Dle Heluse (2007, 135-137) probíhá v rodině tzv. primární socializace, v níž je realizován první kontakt dítěte se společností a kulturou. Rodina svým jednáním vytváří oporu pro vývoj dítěte, prostřednictvím citů mu zprostředkovává zvládnání základních vzorců socio-kulturního chování a myšlení, díky kterým rozvíjí dítě vztahy k sobě samému, druhým lidem, širšímu sociálnímu okolí, k věcem a úkolům. Dítě se na sebe dívá očima své rodiny, hodnotí své výkony, tzv. zvnitřňuje klima rodinného soužití a její celkový styl. V období dospívání musí rodina zvládnout významný vývojový úkol, tj. upravit pozice a vztahy mezi příslušníky rodiny. Dochází k tzv. procesu emancipace, prostřednictvím kterého se dítě odpoutává z vázanosti na rodinu a zároveň je toto osamostatňování spojeno s proměnou citové vazby k rodičům. Mladí lidé získávají více práv, vlivu i svobody. Dnešní dobu zahučuje internet, digitální hry, sociální sítě, apod. Rodiče jsou upozorňováni na rizika s tím spojená, a proto se snaží mít co nejvíce děti pod kontrolou. V době puberty ale mládež obecně začíná stávkovat proti pevně danému rozvrhu kroužků a mimoškolních aktivit, které doposud provozovala. Naopak se snaží co nejvíce času trávit s kamarády a podnikat společné akce. Pubescenti a adolescenti bohužel často nechápou, že věková hranice 15 a následně 18 let jim hodně věcí zakazuje a de facto je tím i chrání. Se vzrůstajícím vlivem vrstevníků dochází u nich k osvobození od tradic a norem chování, platných v dosavadní rodině. Dospívající se individuálně rozhodují v oblastech jako je volba studia, trávení volného času, výběr partnera nebo to, jakou hodnotovou orientaci přijmou za vlastní (Kunák, 2007, s. 26).

Vliv rodiny na volný čas

Na trávení volného času u dětí a mládeže působí celá řada činitelů, ať už ve smyslu pozitivním či negativním, např. výchova, velikost původní, tj. orientační rodiny či její úplnost, celkový způsob života rodiny, příp. doba v níž dochází k založení rodiny nové, tzv. prokreační. Důležitým ukazatelem podílejícím se na trávení volného času u mládeže se jeví hodnotová orientace a postoje rodičů k volnému času, výchovný styl, časové možnosti příp., hmotné a sociální zabezpečení rodiny. Rodina, jakožto primární sociální skupina, je většinou prvotním prostředím, v němž dochází k užšímu kontaktu dítěte s volnočasovou výchovou, resp. rodina podporuje dítě ve výběru a realizaci volnočasových aktivit.

Sociální nejistota v době současné celosvětové hospodářské krize nutí mnohé rodiny řešit prioritně existenční otázky, nikoliv realizaci volného času svých dětí. Náklady na volný čas mnohdy přesahují finanční možnosti rodin, a tudíž se volnočasové aktivity stávají méně dostupnými. Není výjimkou, že např. platit zájmové kroužky, školy v přírodě, letní tábory či lyžařské zájezdy, se postupně stává pro mnoho rodin určitým nadstandardem. Pokud se přidruží i nezáměr, podceňování činností nejrůznějších volnočasových institucí, příp. nízké vědomí odpovědnosti rodičů, dochází ke ztížení cesty dětí a mládeže k bohatému a plnému prožívání a realizaci volného času (Hofbauer, 2004 s. 57-58).

Rodina by měla posilovat a rozvíjet co nejlepší podmínky pro vývoj dítěte, se zřetelem na rozvoj jeho potenciálu, tj. rozvíjet schopnosti, zájmy, dovednosti a postoje. Podporovat dítě v realizaci jeho volnočasových aktivit, ale rovněž pomoci dítěti překonávat bariéry, které by tento potenciál brzdily či narušovaly. Rodiče by se měli vyvarovat necitlivých komentářů, hrubých poznámek a nešetrných reakcí na činnosti a zájmy, které má dítě rádo. Nesmírně důležité je, aby rodina projevovala zájem o využívání volného času a o typy volnočasových aktivit dítěte, aby jej pochválila za sebemenší pokrok a úspěch, a tím jej motivovala do budoucna. Nepříznivé dopady na trávení volného času u mládeže mohou mít takové jevy, jako je citový chlad nebo naopak citové výlevy a problémy, rodinné konflikty, rozpory při vícegeneračním soužití či již zmiňované vážné ekonomické problémy rodičů zapříčiněné např. dlouhodobou nezaměstnaností rodičů (Havlík, Kořa, 2007, s. 77-78). To, zda se rodiče aktivně podílí na posilování volnočasových aktivit u svých dětí, příp. jejich zájem zahrnuje pouze finanční stránku věci, může mít pozdější dopad na skutečnost, zda dítě u volnočasové aktivity nadále setrvává. Dalším důvodem k setrvávání u konkrétní volnočasové aktivity je, zda dítě tuto aktivitu provozuje z vlastního zájmu nebo kvůli přání rodičů. Čáp, Mareš (2001, s. 318-319) zdůrazňují, že mladiství, kteří mají kladný emoční

vztah s rodiči, byli zpravidla vedeni k zájmovým a praktickým činnostem ve volném čase. U těchto jedinců je tudíž i menší riziko vzniku a rozvoje sociálně patologických jevů než u mládeže, která tráví svůj volný čas nediferencovaně, nudí se, nemá vyhraněné zájmy ani nepěstuje žádné koníčky. Rodina se tak stává aktivním subjektem, protože rozvíjí pozitivní podněty a zároveň tak čelí nežádoucím vlivům. Dle Hofbauera (2004, s. 63) hraje vstřícné rodinné prostředí významnou úlohu, neboť rozvíjí individuální předpoklady dětí, podporuje jejich kontakty s dalšími prostředími, bere v úvahu jejich potřeby a zájmy. Důležitým faktorem je, že dítě se v rámci svého volného času učí seberealizaci, vytyčuje si cíle, plánuje a bere zodpovědnost za dodržení stanovených cílů. Dobrý rodič nemusí být středem života svých dětí, ale musí vědět, že jsou jeho děti v bezpečí a vyrůstají z nich zodpovědní a zdravě sebevědomí lidé. To, jakým způsobem rodiče tráví svůj volný čas, je mnohdy pro děti impulsem a vzorem chování, a proto by měli rodiče dbát na to, aby byl volný čas jejich dětí, potažmo jejich vlastní, smysluplně a aktivně využit.

3.2.2 Škola

Znaky a funkce školy

Po primární socializaci v rámci rodiny následuje socializace sekundární, v níž sehrává významnou úlohu škola. Dle Heluse (2007, s. 181-183) je škola institucí pro socializaci dětí a mládeže, využívá socializačních výdobytků rodiny, koriguje její limity a nedostatky a její snahou je, aby byl v maximální možné míře využit potenciál žáků dosahovat vzdělávací úspěšnosti. Ve škole se vytvářejí předpoklady pro úspěšnou edukaci jedince. Škola rozvíjí zejména takové schopnosti, které jsou společností považovány za důležité. Hlavním jádrem školní socializace je výuka, tj. vyučování a učení. Mimo klasického, probíhá ve školním prostředí i zájmové vzdělávání. Základní tendencí se stává rozšíření funkce školy i do oblasti naplňování volného času. „Zájmové vzdělávání je souhrn výchovně vzdělávacích, poznávacích, rekreačních a dalších systematických, ale i jednorázových činností a aktivit, směřujících k účelnému a efektivnímu naplnění volného času a umožňujících získat vědomosti a dovednosti mimo organizovanou školní výuku. Vede účastníky k seberealizaci a sebepoznávání, objevování vlastních schopností a jejich rozvíjení. Tím se podílí na kultivaci osobnosti, na rozvoji talentu a vede k vytváření a utužování sociálních vztahů a vazeb“ (MŠMT, 2001, s. 54). V minulosti, v rámci proměny škol na cestě k demokracii, vznikaly nejrozličnější typy škol, např. Pracovní škola A. Kafky, Volná škola práce v Kladně nebo Pokusná pracovní škola. Každá z těchto škol si kladla jiné cíle, např. snahou Pokusné pracovní školy v Holešovicích bylo rozvíjet a pěstovat zájmy individuální, rodinné, obecní,

národní a státní. Značná pozornost ve škole byla věnována poznání prostředí, z něhož žáci pocházeli. Cílem bylo spojit děti, obec, učitele, rodiče, lékaře a sociální pracovníky k efektivní péči o zdraví dětí (Špičák, 1993, s. 40).

Klapilová (1996, s. 39) uvádí tyto základní funkce školy:

- *funkce socializační* – spočívá ve vytváření rolí, které mají význam jak ve školním prostředí, tak ve veřejném životě,
- *funkce perzonalizační* – spočívá v podpoře a rozvoji individuality žáka,
- *funkce kvalifikační* – orientuje se na výkon a znalosti žáků a na přípravu na budoucí profesi,
- *funkce integrační* – příprava dětí na kritické přijetí sociálního stavu společnosti.

Školní úspěšnost vždy určitým způsobem ovlivní sebehodnocení a postoje mládeže, včetně výběru konkrétních volnočasových aktivit. V období školní docházky je mládež formována nejen obsahem učiva a výchovnými cíly, ale i osobností učitele, individualitami spolužáků a povahou školní třídy. Na jedné straně je tedy dítě ovlivněno obsahem učiva a výchovnými cíly a na straně druhé jsou pro něj zásadní individuální hodnoty vrstevníků. Dle Vágnerové (2005, s. 364-365) se postoj k výuce diferencuje v závislosti na studijních aspiracích, např. pokud se chtějí dospívající dostat na určitou střední školu, kladou během studia na druhém stupni základní školy důraz na výuku stěžejního předmětu vyučovaného právě na vysněné střední škole. Učitel patří bezesporu k významným osobám v životě a vývoji dětí a mladistvých, může svou osobností, výchovným působením a komunikací působit na mládež příznivě nebo nepříznivě. V období pubescence se však vztah k učiteli mění, je to podmíněno potřebou dospívajícího odpoutat se závislosti na autoritě. Mnohdy se jedná více o potřebu pubescenta demonstrovat kritičnost, než-li o skutečné zhoršení vztahu k učitelí. Základní požadavky dospívajících na imponující vlastnosti učitele jsou: stabilita názoru, stabilita emocí, spravedlnost a profesní schopnosti. Je nezbytné, aby učitel nehodnotil žákovy výkony pouze jako nedostatek jeho dobré vůle, nýbrž zkoumal též, z jakého prostředí dítě pochází a zda se za problémy ve škole neskrývají problémy v rodině. Je velmi důležité, aby škola a rodina vzájemně kooperovaly. V rámci výuky jsou mládeži ujasňovány představy o vyšších formách vzdělávání a jejich uplatnění v praxi, ale rovněž je kladen důraz na aktivizaci zájmových činností v rámci volného času.

Vliv školy na volný čas

Škola svým přístupem přispívá k využívání volného času v návaznosti na výuku, resp. přispívá k osvojení aktivního nebo pasivního způsobu trávení VČ a k optimálnímu výběru

volnočasových aktivit. Škola plní též funkci preventivní, tzn. svým výchovným působením podporuje zdravý životní styl jednak tím, že realizuje volnočasové aktivity organizované školou či školskými zařízeními, příp. různými formami školních činností, jako jsou sportovní kluby nebo střediska volného času, ale zároveň přímo v rámci školního vyučování umožňuje dětem osvojit si potřebné kompetence ke zdravému životnímu stylu, které jsou neúčinnějším preventivním nástrojem. Současné školství organizuje v rámci prevence škod způsobených návykovými látkami na základních školách tzv. peer-programy, které jsou založeny na aktivní účasti speciálně vyškolených studentů středních škol. Tito mladí lidé působí na mládež tak, že ovlivňují jak emotivní, tak rozumovou složku osobnosti, aby se u pubescentů vytvářely žádoucí postoje sociálního chování (Klapilová, 1996, s. 45). Dobrou zkušenost s peer-programy má i ZŠ ve Fryštáku (na níž byl v rámci empirické části diplomové práce realizován výzkum), kde již několik let probíhá úspěšná spolupráce se studenty Gymnázia Holešov. Tyto programy se zaměřují na žáky 7. – 9. ročníků.

Většina škol nabízí možnost trávení VČ mládeže formou kroužků, přičemž je možno využívat materiálního vybavení školy, tj. tělocvičen, hřišť, výtvarných či hudebních učeben. Na předním místě u současné mladé generace však převládá pasivní životní styl, kdy dominantními médii se staly televize a internet, příp. poslech hudby či nicnedělání. Proto je velmi důležité, aby se základní životní kompetence k aktivnímu odpočinku staly součástí režimu dne školy. V České republice byl již v r. 2000 schválen Program rozvoje sportu, který je realizován prostřednictvím školní výchovy a sportovních občanských sdružení, a jehož cílem je osvojení si zdravého životního stylu a zvýšení zájmu o organizované i neorganizované formy tělovýchovy a sportu (MŠMT, 2002, s. 25-26, 39-43).

Hlavními opatřeními v rámci zmiňovaného programu je:

- vyčlenit finanční prostředky na rozšíření nabídky sportu pro děti a mládež,
- podporovat zakládání tělovýchovných subjektů při školách,
- podporovat rozvoj sportu zdravotně handicapovaných,
- podporovat rozvoj nestátního neziskového sektoru v oblasti práce s dětmi a mládeží,
- podporovat vytváření nabídky volnočasových aktivit pro organizované i neorganizované děti,
- zvýšení odbornosti dobrovolných pracovníků působících v občanských sdruženích dětí a mládeže,
- vytváření podmínek pro dobrovolnou práci s dětmi a mládeží.

Na volný čas působí škola buď přímo (při vyučování formou výchov – občanská, estetická, výtvarná, tělesná, atd.) nebo jej dle vyhlášky o zájmovém vzdělávání č. 74/2005 Sb. organizuje prostřednictvím svých zařízení (školní kluby, družiny, domovy mládeže, střediska volného času dětí a mládeže). Zájmová činnost ve školních zařízeních pomáhá dětem získávat nové poznatky, rozvíjí jejich nadání a talent, vyrovnává rozdíly způsobené sociálním, kulturním a rodinným prostředím a v neposlední řadě kompenzuje jednostrannou zátěž vyučování. Veškeré volnočasové aktivity organizované školou a jejími zařízeními fungují na principu dobrovolnosti a děti a mládež si mohou tudíž vybírat činnosti ve volném čase svobodně a rozhodovat se podle svých představ a koníčků. Předností volnočasových aktivit realizovaných prostřednictvím školy je ekonomická dostupnost pro všechny, ale rovněž dostupnost co se týče místa a prostředí, neboť škola se nachází téměř v každé větší obci či městě. Ve školách a školských zařízeních se nachází většinou odpovídající materiální vybavení a prostorový potenciál. Snad nejdůležitější je však lidský přístup vychovatelů, trenérů či pedagogů, který v dětech a mládeži podporuje rozvoj samostatnosti a schopností, dodává jim potřebnou motivaci uplatnit zájmy realizované ve volném čase v jejich dalším životě, ať už v profesním či soukromém.

3.2.3 Vrstevníci

Znaky a funkce vrstevníků

Vrstevnické skupiny jsou výrazem potřeby člověka navazovat neformální mezilidské vztahy. Díky své dynamice se vrstevnické skupiny stávají unikátním a nezastupitelným výchovným činitelem. Tyto skupiny mohou existovat uvnitř nějaké instituce nebo vznikají spontánně a mnohdy jsou nositeli určité zvláštní subkultury, tedy prvků, které vycházejí z odporu vůči většinové společnosti dospělých. Příslušnost k takové skupině může rozhodujícím způsobem určovat náplň volného času jedince (Pávková a kol., 2002, s. 34). V období pubescence mají jedinci zvýšenou potřebu sociálních kontaktů a proto má pro ně parta vrstevníků mimořádný význam. Vrstevnická skupina slouží jako opora v procesu vytváření individuální identity a zároveň příslušnost ke skupině pomáhá dospívajícímu jedinci překonávat nejistotu při osamostatňování se. Vrstevnická role spolužáka zpravidla určuje budoucí charakter sociálního přijetí dítěte ve společnosti. Úroveň toho, jak pubescent zvládne tuto roli je významná nejen pro prožití školního věku, ale ovlivňuje i jeho pojetí pozdějších životních rolí a míru sociální prestiže, kterou jejich nositel získá (Čížková, 2000, s. 52).

Vrstevnícká skupina může pomoci při uspokojování následujících psychických potřeb:

- potřeby stimulace
- potřeby smysluplného učení
- potřeby jistoty a bezpečí
- slouží jako zdroj sociálního učení
- poskytuje zpětnou vazbu při porovnávání zkušeností
- srovnává zkušenosti dospívajícího se zkušenostmi dospělých resp. rodičů
- zdůrazňuje potřebu být akceptován
- zastávání nových rolí, které jsou odlišné od rolí uznávaných ve společnosti dospělých
- ve skupině je důležitá potřeba určit si vlastní pravidla, hodnoty, normy a ideály

Jak uvádí Čáp, Mareš (2001, s. 278-279), pro mladého člověka je nesmírně frustrující obava, že by nebyl do určité referenční skupiny přijat, případně, že by z ní byl vyloučen. Pokud není pubescent z nějakého důvodu vrstevníky akceptován, hledá jiný způsob, který by vedl k dosažení žádoucího efektu, tj. používá strategie jako vynucování, uplácení či lichocení. Mnohdy dospívající přijímá kohokoli, kdo je ochoten ho respektovat, jen aby nebyl sám. Potřeba být akceptován je velmi intenzivní, jedinec se kvůli tomu vzdá i svých dosavadních hodnot, rolí a zájmů nebo aktivit, včetně těch volnočasových a přijímá role nové, o něž do té doby nestál. Vliv vrstevnícké skupiny, který je možno vyjádřit intenzitou obav ze zavržení, má svůj vrchol cca v 15-16 letech (Vágnerová, 2005, s. 371-378). V posledních ročnících základní školy dochází k diferenciaci skupiny podle budoucí profesní role. Dospívající se začnou rozdělovat na studenty a učně, a tím dochází také k jinému zájmovému vyhranění. Tato změna mívá často za následek rozpad dosavadních kamarádství a může v důsledku navazování nových přátelství vést rovněž ke změnám ve způsobu trávení volného času či ve výběru volnočasových aktivit. Volný čas mladý člověk tráví realizací svých zájmů nebo fyzickým odpočinkem. Sociální skupiny, které jsou tvořeny sdružováním se za účelem uspokojování společných zájmů, jsou nazývány **zájmové skupiny**. Jsou důležitým faktorem psychického vývoje mládeže a mají sociální opodstatnění. Obzvláště významné jsou skupiny, jež dávají svým členům pocit výlučnosti, např. kluby, které spojuje obdiv k hudební, filmové, literární či sportovní ikoně.

Vliv vrstevníků na volný čas

Volnočasové aktivity, ať už organizované či nepřímo organizované, jsou podstatné při utváření pozitivní hodnotové orientace, ale zároveň plní funkci socializace jedince, tzn. naplňují potřebu sounáležitosti se skupinou vrstevníků, posilují týmového ducha, umožňují osvojení si vůdcovských rolí. Například sportovní volnočasové aktivity v rámci vrstevnické skupiny jsou modelem konkurenčního prostředí, plní zábavnou funkci, ale rovněž slouží k ventilaci napětí či navození euforie. Mládež ve vrstevnické skupině sblízuje společně trávený volný čas a totožné zájmy, z těchto atributů vyplývají i podobné problémy a společná řešení. Sdílené zkušenosti, koníčky, aktivity či zážitky posilují vzájemné ztotožnění a pocity důvěry mezi skupinou vrstevníků.

Společně strávený čas v rámci vrstevnických skupin však automaticky neznamená záruku spokojenosti, neboť pokud je mladý člověk rozkolísaný permanentním soubojem interně přijímaných hodnot a názorů vrstevníků, může se v takové skupině cítit nepříjemně a nejistě. Pokud bude své odlišné postoje skrývat, může to u něj vést až ke zdravotním rizikům, např. k rozvoji psychických traumat, depresí nebo neuróz. Projevený nesoulad s „oficiálním“ míněním většiny pak ovšem staví mladistvého do pozice vyvrhelé, který je následně skupinou považován na nespolehlivého a podezřelého (Vážanský, 2001, s. 54).

Co se týká vlivu vrstevnických skupin na volný čas, převažují většinou pozitiva. Mladí lidé se prostřednictvím volnočasových aktivit v rámci zájmových vrstevnických skupin mohou sebevyjádřit, dochází u nich k potvrzení vlastní sebekoncepcce, učí se zvládat své emoce, ale rovněž důležité je získávání dalších sociálních vazeb a kontaktů či posílení sebedůvěry.

Na druhé straně existují jedinci s velkým množstvím volného času, s nímž si nedokážou smysluplně poradit. Tito dospívající tráví svůj volný čas většinou nahodile v neformálních skupinách vrstevníků a nudu často zahánějí společensky nežádoucími činnostmi, nazývanými v anglosaské literatuře jako „time killing“ (zabíjení času) (Kraus et al., 2006, s. 52).

Jak uvádí (Sak, Saková, 2004, s. 62 cit. podle Kraus, 2006, s. 53-57), dle výzkumů realizovaných v letech 2001 a 2003 v Polsku, mají nejvíce volného času mladí lidé o sobotách. Hlavními aktivitami v pátek a v sobotu se tak pro dospívající populaci stává setkávání se s přáteli a návštěvy diskoték nebo restaurací. Neděle jsou pak z velké části věnovány přípravě do školy. Přesto existují dvě volnočasové aktivity, které mají u mládeže každodenní frekvenci, jedná se o sledování televize a poslech hudby, příp. sloučení v jednu aktivitu, tj. sledování hudebních televizních stanic. Výpověď o mládeži a způsobech trávení volné-

ho času se tak do určité míry stává výpovědí o perspektivách a chování celé současné společnosti.

3.2.4 Prostředí

Znaky a funkce prostředí

Socializace, resp. formování osobnosti člověka, probíhá v různých prostředích - rodině, škole, zaměstnání, vrstevnických skupinách, v nejrůznějších organizacích, včetně těch volnočasových. Životní způsob je spjat s charakterem společnosti, její vyspělostí a kulturou. Každý člověk je do jisté míry sociálním produktem, protože pokud by se narodil v jiné společnosti a jiné kultuře, tak by nepochybně zastával odlišné hodnoty a postoje a choval by se podle jiných sociálních norem. Jiné způsoby chování a trávení volného času tudíž budou mít obyvatelé Evropy a jiné lidé žijící v Africe. K zajímavému zjištění dospěl ve svém výzkumu Sak (2000, s. 38) a to, že s velikostí obce, v níž člověk žije, roste význam hodnot, jakými jsou rozvoj osobnosti či láska. S růstem velikosti lokality ale např. stoupá i liberální postoj vůči drogám.

Obsah pojmu prostředí a přístupy k němu se různí. (Přadka, 1978 cit. podle Špičák, 1993, s. 5) označuje všechny vnější podmínky výchovy jako vlivy prostředí, v němž probíhá výchova, nebo ve kterém člověk žije.

(Wroczyňsky, 1968 cit. podle Špičák, 1993, s. 6) uvádí typologii prostředí založenou na posuzování druhu podnětů, kterými působí na jedince. Tyto kategorie prostředí neexistují izolovaně, ale vzájemně spolu souvisí. Autor rozeznává:

- 1) **přírodní prostředí** – geografické nebo fyzikální (střídání ročních období, teplota, zeměpisná poloha, fauna, flóra apod.),
- 2) **společenské prostředí** – lidé a společenské vztahy obklopující jedince,
- 3) **kulturní prostředí** – výsledky historické činnosti člověka. Rozděluje se na *duchovní* (náboženství, právo, morálka, filozofie, ideologie, zvyky a obyčeje) a *hmotné* (civilizace).

Kromě uvedené typologie prostředí existuje ještě členění založené na rozlišování vlastností prostředí teritoriálních a územních. Jedná se o:

- *okolní prostředí* (okolí) – zahrnuje např. okres, čtvrť,
- *místní (lokální) prostředí* – místo bydliště, vesnice, ulice, menší město,
- *domácí prostředí* – souvisí se strukturou rodiny,

- *materiální (hmotné) prostředí* – komplex činitelů, které vytváří materiální možnosti,
- *společenské prostředí* – skupiny lidí, jichž je jedinec účastníkem.

Klapilová (1996, s. 24) vymezuje z hlediska osobnosti prostředí *vnější* a *vnitřní*, které již bylo blíže specifikováno v kapitole 3.1, pro připomenutí však uvádíme, že se jedná o souhrn faktorů, např. dědičnost, aktuální zdravotní stav, psychická či fyzická kondice, atd. *Vnější prostředí* zahrnuje vedle svých materiálních složek i souhrn sociálních vztahů (tzv. sociální prostředí). Širším sociálním prostředím mladého člověka mohou být např. sousedé či kamarádi, jedná se o tzv. sociální síť jedince.

Prostředí je možno členit na mikroprostředí, mezoprostředí, exoprostředí a makroprostředí. Jak uvádí Helus (2007, s. 88): „Ve svém **mikroprostředí** je jedinec v bezprostředním, důvěrném styku s lidmi, kteří je spolu s ním vytváří, zachází s vybavením, které je jeho samozřejmou součástí.“ V prvních měsících života dítěte je jeho mikroprostředím matka, posléze rodina a následně skupina kamarádů, pospolitost přátel, pracovní kolektiv, sportovní družstvo nebo členové stejného zájmového kroužku, atd.

Mezoprostředí tvoří různá mikroprostředí individua a jejich vzájemné vztahy. Jeho význam spočívá v tom, že umožňuje mladistvým vstupovat do různých oblastí života, v nichž mohou uplatnit své postoje a přináležitost. Dítě se stává členem dvou a více mikroprostředí, např. rodiny a školy, přičemž tato prostředí o sobě navzájem ví, doplňují se, mají společný střed zájmů. **Exoprostředí** je prostředím, s nímž jedinec není v přímém kontaktu, ale ke kterému má vztah, zajímá se o něj skrze lidi, kteří jsou mu blízcí. Exoprostředím je např. pracoviště rodičů, město, v němž rodina žije, nebo prostředí školy, na níž by dítě chtělo v budoucnu studovat. **Makroprostředí** začleňuje jedince do velkých společenskoo-kulturních celků. Jeho funkcí je připomínat mladému člověku, že je součástí celku, např. národa, společnosti, státu, příp. lidstva. Makroprostředím může být církev či velká politická nebo jiná hnutí, která sjednocují množství lidí za účelem vzájemné sounáležitosti (Helus, 2007, s. 91-92). Prostředí plní 2 funkce: *situační* – každá výchovná situace se odehrává v nějakém prostředí a funkci *výchovnou*, nebo-li formovací – konkrétní prostředí se podílí na rozvoji osobnosti a ovlivňuje jednání člověka (Kraus, Poláčková et al., 2001, s. 106-107).

Důležitou oblastí sociální pedagogiky je prevence ohrožení mladistvých nevhodným prostředím, zahrnuje např. informovanost týkající se obrany vůči drogám nebo sektám.

Dle MŠMT (2002, s. 43) „Prevence vůči nevhodným vlivům prostředí vyžaduje těsné spolupůsobení všech sil společnosti. Vedle rodiny, škol a školských zařízení je třeba sladěných a propojených opatření v oblasti zájmových organizací, občanských sdružení, místní samosprávy, zdravotnických zařízení, pedagogicko-psychologických poraden, středisek výchovné péče pro děti a mládež, duchovních sdružení, policie, kulturních středisek, podnikatelských subjektů, apod.“

Vliv prostředí na volný čas

Hned od narození do sebe člověk vstřebává vše kolem sebe. Prostředí spontánně ovlivňuje osobnost buď pozitivně (žádoucí normy a chování) nebo negativně (je v rozporu s těmito normami). Vliv prostředí lze demonstrovat na příkladu: pokud na dítě působí nevhodné rodinné prostředí, v němž otec je alkoholik a matka je slabá, aby ho opustila, zákonitě se to odrazí na osobnosti dítěte, včetně způsobů trávení jeho volného času. Člověk se tedy s prostředím a s podmínkami, které jej obklopují, vyrovnává s různou mírou úspěšnosti. Významným prostorem a činitelem volného času jsou obce a regiony, jejichž aktivity, institucionální a materiální podoba, vytvářejí předpoklady pro účast dětí a mládeže na volnočasových aktivitách (Hofbauer, 2004, s. 116). V této diplomové práci se zaměříme na vliv volnočasových institucí, jako součásti lokálního prostředí, na volný čas, neboť v něm probíhá větší část vztahů mezi osobami, které zde žijí. Lokální prostředí zahrnuje všechny tři základní oblasti, tj. přírodní, kulturní i společenskou, které jsou vzájemně propojeny. Lokální prostředí dle Špičáka (1993, s. 28) podmiňuje aktivitu dětí a mládeže ve volném čase a za nejvýznamnější determinanty jsou považovány:

- a) *geofyzikální struktura* – podněcuje určité formy aktivit např. louky, lesy, hřiště,
- b) *regionální tradice, dokumenty a památky minulosti*,
- c) *demografické poměry* – rozložení obyvatelstva, vzdělávací a kulturní instituce, společenská aktivita,
- d) *hospodářská struktura* – jejíž poznávání pomáhá mládeži pochopit ekonomické vztahy a hodnotu lidské práce.

Dle Klapilové (1996, s. 38) působí na mládež v lokálním prostředí při trávení volného času mravy, konvence i zvyky a nutí je k obvyklému způsobu jednání a chování. Mládež si vytváří vlastní subkulturu, která je patrná ve způsobu oblékání, chování, mluvy a zejména ve vyznávání hudby. Výchozím znakem lokálního prostředí a jeho vlivu na trávení volného času mládeže je velikost obce a hustota zalidnění, dále pak to, jakým způsobem je konkré-

ní prostředí propojeno dopravně, telefonicky, či zda je obec v dosahu sdělovacích prostředků a počítačové terminální sítě – tj. infrastruktura. Nemalá důležitost, co se týče volného času, je přikládána přítomnosti kulturních a vzdělávacích institucí a celkově tomu, na jaké úrovni se nachází společenský život v konkrétní obci, zda jsou tady např. mládežnické, tělovýchovné nebo jiné zájmové organizace. V poslední době došlo k postupnému vyrovnávání městského a venkovského prostředí. Zajímavé je porovnání manuálně orientovaných činností mládeže ve volném čase ve městě a na venkově. Zde dospěl Sak (2000, s. 68-69) ve svém výzkumu ke zjištění, že manuální činnosti u mládeže ve volném čase úzce souvisí s velikostí obce. Největší orientace na tyto činnosti je u vesnic do 2000 obyvatel. Toto zjištění koresponduje s velikostí nabídky organizovaných aktivit pro mládež, která je zde výrazně nižší než ve městech.

3.2.5 Masmédia

Znaky a funkce masmédií

Obecně jsou za prostředky masové komunikace považovány noviny, časopisy, knihy, rádio, televize, internet a billboardy. Dle (McQuaila, 2007) mají masová média v moderní společnosti zásadní a stále vzrůstající význam. Jsou prostředkem moci, rozhodujícím zdrojem výkladů sociální reality a poskytují i velkou míru zábavy. Ve 20. století byl zaznamenán prudký rozvoj jak tradičních médií tj. knih a časopisů, tak i médií zaměřených na akustické nebo obrazové zpracování informací – film, rozhlas a televize. V posledních letech jsme svědky prudkého nárůstu digitalizace médií, zejména internetu (Kunák, 2007, s. 90). Sak (2000, s. 41) v rámci výzkumu volného času mládeže zjistil, že s masovým pronikáním výpočetní techniky do domácností se měnila i hodnotová orientace mládeže, která počítač vlastní. Smutným zjištěním je, že respondenti, kteří užívali osobní počítač, preferovali společenskou prestiž před hodnotu přátelství, rodiny a lásky.

Za velmi významné je považováno působení hromadných sdělovacích prostředků, kdy jsou nabízeny veřejnoprávními i komerčními médii produkty zaměřené na mládež. Podstatným znakem hromadné komunikace je „veřejná výpověď“, sdělení adresované velkému množství osob. Příjemcem je každý, kdo tuto výpověď vnímá a chápe její význam (Čížková, 2000, s. 53). Negativním fenoménem doby je medializace současné dospívající generace, jež vyrůstá pod tlakem této masové kultury. Mládež očekává, že bude bavena bez vynaložené námahy. Tělesná aktivita se stává nepopulární (Kraus et. al., 2006, s. 56). Dle Mikuláščíka (2003, s. 32-33) jsou prostřednictvím masmédií předávána sdělení širšímu obecně-

stvu, ale příležitosti pro zpětnou vazbu jsou omezenější a komunikace má formálnější ráz. Dle výzkumů prováděných v 70. letech 20. století bylo v rámci empirického zkoumání zjišťováno, které aktivity byly u tehdejší populace nejčastější v rámci volného času. Vědci došli k závěru, že dominantní roli mělo využívání hromadných sdělovacích prostředků, tj. sledování televize, četba tisku a poslech rozhlasu. Rozhodující roli přitom sehrály tyto formy: odpočinek v domácím prostředí, krátkodobé vycházky, péče o rodinu, a společně prožitý čas s přáteli (Vážanský, 2001, s. 33).

Vliv masmédií na volný čas

Působení médií přináší kromě pozitiv, tj. osvětové funkce prostřednictvím šíření velkého množství dat z různých oblastí života, vědy, techniky či umění i negativa, např. to, že adresáti masmédií jsou zahlcováni informacemi, ale jen málokdo si všímá jejich povrchnosti a plytkosti, a tudíž i jejich účinku. V současné společnosti, kde se prosazuje konzumní styl života má dopad médií a všudypřítomné reklamy neblahý vliv na hodnotový systém dětí a mládeže.

V rámci výzkumu aktivit mládeže, který probíhal v r. 1996, bylo mimo jiné zjištěno, že základem volnočasových aktivit u mladistvých bylo sledování televize. Dalšími extrémně oblíbenými činnostmi byl poslech rádia, příp. čtení novin a časopisů, což již tehdy dokazovalo obrovskou moc masmédií a tvůrců masové kultury nad mladou generací. (Sak, 2000, s. 59)

Problém nastává, pokud jsou média přeceňována na úkor vlastní aktivity mládeže ve volném čase. Dle Hofbauera (2004, s. 137) se děti a dospívající mládež dostávají do kontaktu s médii jak v rodině, tak ve škole a zejména ve volném čase, přičemž jejich přílišné, často každodenní a několikahodinné využívání může vést až k závislosti, zhoršení prospěchu ve škole a samozřejmě k absenci kompenzačních činností, např. sportovních nebo uměleckých. Je důležité si uvědomit, že nadměrné sledování televize či neustálá potřeba být on line na internetu, narušuje zdravý vývoj mladého člověka a zároveň brání rozvoji při utváření samostatné a tvořivé osobnosti. Říká se, že internet a televize jsou okny do světa poznání, mohou se však stát i okny do světa problémů. Protože televize jako silné masmédiu potřebuje sledovanost a diváky, nerozlišuje tudíž, jaký program je vhodný pro mládež. Tato zodpovědnost leží výhradně na bedrech dospělých-rodíčů. Je možné, že v případě absence pozitivních sociálních vazeb, nedostatku citu či opakovaných neúspěchů ve škole, nalézá mladý člověk možnost seberealizace v sociálně závadném prostředí a tím se stává velmi snadno manipulovatelným, mnohdy v negativním slova smyslu.

Rodiče by měli mít přehled o tom, jakým způsobem tráví jejich dítě svůj volný čas, jaké programy v televizi sleduje, či na jakých internetových portálech se pohybuje. Měli by zároveň své děti podporovat ve snaze účastnit se jiných, smysluplnějších, volnočasových aktivit, ať už se jedná o pasivní aktivity, např. četbu knih či aktivní volnočasové činnosti, např. sportovní a pohybové zájmy.

4 VOLNOČASOVÉ AKTIVITY MLÁDEŽE VE FRYŠTÁKU

Dle MŠMT (2002, s. 35-36) existuje v ČR několik stovek občanských sdružení dětí a mládeže, tělovýchovných a sportovních spolků a dalších sdružení pracujících s dětmi a mládeží. V současné době dochází rovněž k růstu církevních mládežnických spolků a nízkoprahových zařízení, prostřednictvím kterých se mladí lidé zapojují do volnočasových aktivit. Nízkoprahová zařízení jsou upravena v § 62 zák. č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Činnost organizovaných i neorganizovaných forem tělovýchovy a sportu je zajišťována prostřednictvím veřejné správy, tj. ministerstvy, obcemi a regionálními institucemi. Všechny výše zmiňované instituce přispívají ke kvalitnímu naplňování volného času dětí a mládeže, a zároveň mají výchovný efekt posilující zdravý životní styl a prevenci sociálně patologických jevů.

Kulturní dění na Fryštácku

Malebné městečko Fryšták se nachází na okraji Hostýnských vrchů, 8 km severně od Zlína s počtem obyvatel 3500.

Již počátkem 30. let působilo na Fryštácku 13 ochotnických souborů a 7 hudebních a pěveckých kolektivů. Kulturní ruch dotvářely tělovýchovné slavnosti, přípravy na sokolské slety, vzdělávací a výstavní činnost. V témže období bylo ve Fryštáku otevřeno kino. K bohatému kulturnímu dění v městě přispívali např. hudební skladatelé Břetislav Bakala a Jaroslav Kvapil, akad. malíř prof. Ludvík Jadrníček nebo dirigent Karel Matula. Hlavní kulturní institucí města Fryštáku bylo v minulém století vedle městské knihovny i Městské kulturní středisko. Právě kulturní středisko se podílelo na systému „Mládež a kultura“, která podněcovala dětskou tvořivost. Středisko dále podporovalo zábavy, plesy, lidové veselice, ale také diskotéky a rockové koncerty. Městské kulturní středisko se stalo zřizovatelem místní dechové a krojované hudby s názvem Fryštácká Javořina. Již v roce 1988 vznikl při Základní škole ve Fryštáku dětský folklórní kroužek Fryštáček. Děti vystupovaly v krásných krojích, které ušila místní rodačka. V r. 1994 vzniklo umělecké trio Prameny, jež se výrazněji prosadilo vítězstvím v celostátním kole hudební soutěže Porta 94. Od té doby se Prameny znatelně rozrostly a dnes čítají cca 30 členů. Velké oblibě se v našem městě těší mikulášské, vánoční i velikonoční zvyky, k jejichž propagaci přispívají i Fryštácké listy (měsíčník, který obdrží do svých poštovních schránek všichni obyvatelé města). Ve Fryštáku vznikla sloučením bibliotéky „Svornost“ a knihovny TJ Sokol již v roce 1921 Městská knihovna, která od roku 1995 sídlí v prostorách penzionu na náměstí. Cenným svědectvím o minulosti městečka a jeho kultury jsou kroniky, přičemž tou nejstar-

ší je latinsky psaná farní kronika z r. 1898. Významné místo v kulturním dění našeho kraje mělo ochotnické divadlo, které dosáhlo největšího rozmachu v letech 1953-1972. Členové ochotnického spolku každoročně zajišťovali zábavný program na silvestrovských veselících a plesech. Velmi oblíbenou tradicí bylo březnové masopustní vodění medvěda, spojené s pochováváním basy. Tato tradice se v posledních letech opět obnovila, k velké radosti zdejších pamětníků. Základnou kulturních perspektiv dětí a mládeže však nadále zůstávají kulturní, recitační, hudební, výtvarné, čtenářské i vlastivědné aktivity místních škol (Zapletal et al., 1996, s. 71-96).

Základní škola Fryšták

Jedná se o příspěvkovou organizaci, ředitelem je Mgr. Libor Sovadina. První zmínky o místní škole se datují zhruba do roku 1888, kdy byla vystavěna základní část budovy podle návrhu fryštáckého stavitele Antonína Fischera. Hlavní trakt byl poté rozšířen řadou přístaveb a v roce 2002 prošla škola rozsáhlou rekonstrukcí a modernizací. Naše škola se zapojila do několika projektů financovaných z Evropské unie, jde např. o Projekt modernizace výuky, který probíhá již od roku 2012 a je zaměřen na zlepšení podmínek pro výuku přírodovědných a technických předmětů. Zajímavý, z hlediska propojení činnosti školy, a volného času mládeže je Projekt - Orientační dny, zaměřený na rozvoj hodnotové orientace mládeže a partnerství ZŠ Fryšták a nízkoprahového zařízení pro volný čas - Domu Ignáce Stuchlého ve Fryštáku. Velký důraz škola klade na výuku cizích jazyků, zejména anglického a německého, tyto znalosti si mohou žáci dále upevňovat a zdokonalovat v rámci zájmových kroužků a nepovinných seminářů. Ve Fryštáku je poměrně velké množství věřících občanů, proto se na jejich popud již před několika lety začalo na zdejší ZŠ vyučovat náboženství.

Základní škola ve Fryštáku nabízí dětem a mládeži celkem 22 zájmových kroužků. Široká je zejména paleta sportovních kroužků, zahrnuje atletiku, kopanou, horolezectví, tenis, pohybové hry, sportovní hry, florbal nebo volejbal. Pro dívky jsou lákavé kroužky aerobiku, břišního nebo moderního tance. Za poměrně krátkou dobu své existence – 3 roky, si své místo na slunci vybudoval kroužek Fryštáckých mažoretek, který v letošním roce slaví obrovské úspěchy na celorepublikových soutěžích. Jedna z mažoretek se dokonce v roce 2014 kvalifikovala na Mistrovství České republiky v tomto sportu. Místní škola provozuje i naučné kroužky, např. zábavnou matematiku a český jazyk pro žáky 2. stupně. Tyto aktivity mohou „devátákům“ pomoci v úspěšném zvládnutí přípravy na střední školu. Neméně zajímavé jsou kroužky rybářský či hasičský, které kupodivu navštěvují i děvčata. Hojně

navštěvovaným je Klub deskových her, který rozvíjí kreativitu a logické myšlení. Pro šikovné ruce jsou k dispozici dětem a mládeži keramický či modelářský kroužek nebo kroužek artterapie. Pro děti, které mají rády folklór a místní tradice, již mnoho let velmi dobře funguje soubor Pramének, v němž se učí, pod vedením zkušené primášky paní Kunstové, tančit, zpívat či hrát na hudební nástroje. Svě umění pak děti předvádějí na vystoupeních pro širokou veřejnost, včetně každoročního vánočního koncertu v kostele Svatého Mikuláše ve Fryštáku. V loňském roce bylo v zájmových kroužcích při základní škole ve Fryštáku zapojeno 297 dětí a dospívající mládeže. Žáci místní školy se zúčastňují celé řady veřejně-kulturních akcí i mimo Fryšták, kde mohou předvést své znalosti a dovednosti. Jedná se zejména o olympiády: z českého jazyka, přírodovědnou, zeměpisnou, dějepisnou, chemickou nebo soutěž „Matematický klokan“. Fryštácké děti a mládež sklízí úspěchy rovněž na celorepublikové recitační soutěži „Mladý Demosthenes“ nebo ve sportovních utkáních chlapců i dívek ve florbalu či v orientačním běhu (ZŠ Fryšták, 2013).

Dům Ignáce Stuchlého (dále jen DiS) ve Fryštáku – salesiánský klub mládeže

Je pobytovým, výchovně vzdělávacím zařízením pro mládež a organizační jednotkou občanského sdružení – Salesiánské kluby mládeže. Ředitelem a statutárním zástupcem je P. Ing. Mgr. František Bezděk. V roce 1990 byl DiS vrácen Salesiánské kongregaci a Zřizovací listinou ze dne 1. 9. 1996 zde zahájilo svoji činnost Salesiánské centrum pastorače mládeže. Celková ubytovací kapacita je 60 lůžek. Jedná se o volnočasové zařízení pro děti a mládež, které nabízí všem, bez rozdílu původu a vyznání, smysluplné prožití volného času. Cílovou skupinou jsou místní děti a mládež ve věku 7-18 let. Zvláštní pozornost je věnována mladým lidem ze sociálně znevýhodněného prostředí (DiSKlub, 2013).

Vstup je volný, účast je dobrovolná a vítáni jsou všichni, kdo respektují základní pravidla slušného chování a jednoduchá pravidla zařízení. Dům je pro mládež i širokou veřejnost otevřen denně od 7.00 do 22.00 hodin. Volnočasové aktivity probíhají v herně, v klubovně, v ateliéru, na hřišti s umělým povrchem, příp. na horolezecké stěně. K dispozici jsou stolní fotbaly, kulečnické, deskové hry, stolní tenis, míče, sítě a rakety pro běžné hry na hřišti. Návštěvníkům se věnuje 5 odborníků na volný čas, několik místních dobrovolníků a v současné době i 2 zahraniční dobrovolníci, Mónica z Portugalska a Dinko z Bulharska, kteří zde sbírají zkušenosti pro svou další kariéru spojenou s volným časem mládeže.

DiS pořádá několikadenní programové pobyty pro děti základních a středních škol, tzv. orientační dny, které pomáhají žákům aktivní formou získávat základní orientaci pro život. V doprovodu zkušených pracovníků, kteří se specializují na volnočasové aktivity a práci

s mládeží, mohou děti přemýšlet o svém náhledu na život a svobodně se vyjadřovat k tématům, která je zajímají. Dle pozitivních ohlasů od dětí i pedagogů, orientační dny významným způsobem pomáhají k růstu osobnosti mladého člověka.

Další aktivitou, kterou DiS provozuje, jsou víkendové a prázdninové akce, které jsou určeny mladým lidem ve věku od 14 do 30 let. Během roku se jedná o cca 15 takových akcí.

Tyto aktivity jsou rozděleny do 4 kategorií na:

- **Sportovní a zážitkové** - nabízejí seznámení s jinak hůře dostupnými či finančně náročnými sporty (paragliding, rafting, lezecká stěna, speleologické výpravy), sportovní vyžití v oblíbených sportovních disciplínách (volejbal).
- **Kreativní** - zaměřují se na rozvíjení kreativity ve výtvarné, hudební a pohybové oblasti.
- **Akce zaměřené na sebepoznání a víru** - zprostředkovávají formou pedagogiky zážitku a dialogu poznávání osobních potenciálů, nabízejí hlubší objevování křesťanské víry.
- **Celoroční cykly** - svým charakterem se pohybují mezi akcemi sportovními, zážitkovými a zaměřenými na sebepoznání a víru, ale nejedná se o akce jednorázové. Účastníci se zpravidla scházejí během školního roku vícekrát.

Skautský oddíl Fryšták

Ve Fryštáku vznikl skauting již před 2. světovou válkou. V r. 1937 založil Jaroslav Fišer první skautský oddíl, který čítal 10-15 členů. Při organizování činnosti a vytvoření vhodného zázemí pomohli skautům propůjčením klubovny a dalších potřebných věcí zdejší Salesiáni. Mohl tak vzniknout oddíl mladších junáků. Na činnost fryštáckého Junáka, po jeho skončení v 70. letech 20. století, volně navázal turistický oddíl mládeže (TOM), který úspěšně funguje dodnes. Činnost turistů zahrnuje kromě masové a rekreační turistiky i výkonnostní turistiku a speciální činnosti, které svým zaměřením inklinují ke skautingu (Skauti, 2013).

V současné době pracují ve Fryštáku a Lukově 4 oddíly: oddíl vlčat a skautů, oddíl světlušek a skautek, oddíl Lukov a oddíl oldskautů. Středisko kromě pravidelné celoroční výchovné činnosti vyvíjí také rozsáhlou činnost osvětovou a veřejně prospěšnou. Skauti vydávají vlastní časopis „Maják“ a pravidelně se zúčastňují nejrůznějších aktivit, např. úklidu veřejných prostranství nebo sázení stromků. Členové se rovněž zúčastňují, případně pořádají Svojsíkův závod a memoriály na počest skautských osobností minulých let. Každoroč-

ně jsou uskutečňovány velmi oblíbené letní tábory, které se konají na skautské základně Pastyřici a od r. 1991 na Horní Bečvě v pronajatém zařízení.

Hlavní náplní činnosti místních skautů je učení se skautským dovednostem (rozdělávání ohně, zdravotní péče, uzlování, šifrování, nocování v přírodě, zpracovávání dřeva atd.) a moudrosti, která se snaží formovat a vychovávat mládež v dnešní konzumní a hektické době. Mladí skauti získávají v oddílu základní dovednosti v umění šermu pomocí dřevěných mečů, dochází tak ke zdokonalování koordinace, síly, obratnosti a vytrvalosti. Neméně zajímavou aktivitou je hra nazvaná Dračí doupě, která rozvíjí fantazii a představivost, posiluje kreativitu, rétoriku a sociální komunikaci obecně.

Skautské akce jsou rozděleny do dvou kategorií, a to na akce, které se pořádají pravidelně či často a akce, které jsou ojedinělé nebo tradiční. Mezi ojedinělé nebo tradiční akce patří různé výpravy, Mini tábory (jarní, podzimní), Velký tábor, Vánoční besídka, Zimní sáňkování a některé akce pořádané na zdejší základně Elišce nebo v místní klubovně. Mezi pravidelné patří akce „Kdo přežije, vyhraje“, která pomáhá formovat osobnost každého skauta či skautky a má dokázat, že lidské schopnosti, výdrž a dovednosti jsou téměř nekonečné. Mladí skauti a skautky jsou teenageři, hledající pomocí těchto volnočasových aktivit své uplatnění v životě a ve společnosti.

Tělovýchovná jednota Fryšták

První písemné podklady sahají do roku 1957, přestože Tělovýchovná jednota (dále jen TJ) ve Fryštáku existovala již dříve. Součástí TJ byli i členové Sokola.

Sokol je čtvrté nejpočetnější občanské sdružení v České republice, které čítá 190 000 členů a dobrovolně se věnuje sportům a pohybovým aktivitám. Cvičení je zaměřeno na široké spektrum obyvatelstva od 2 do 99 let. Sokol byl v ČR čtyřikrát zakázán nebo ve svojí činnosti omezen válkami či totalitními režimy, přesto však přežil a v roce 1990 byl znovuobnoven. Vyvrcholením činnosti je všesokolský slet, v době totality nazývaný spartakiáda, jedná se o společensko-sportovní přehlídku veškeré činnosti. Ve Fryštáku začal Sokol svoji činnost realizovat již počátkem 20. století a několikrát se v různých kategoriích zúčastnil spartakiádního vystoupení v Praze na Strahově.

Většina sportovních a pohybových aktivit ve Fryštáku probíhala v místní sokolovně, kterou vlastními silami zvelebovali členové TJ. Mimo sportování a cvičení probíhaly v sokolovně i akce z jiného ranku, např. představení Slováckého divadla (1x měsíčně), módní přehlídky, besedy s mistrem sportu Pláničkou nebo nejrůznější zábavy, plesy či promítání filmů

pro děti. Při TJ v současnosti funguje oddíl kopané, volejbalu, stolního tenisu, hokejbalu, orientačního běhu a kulturistiky.

Místní volejbalisté každoročně pořádají soutěž „O pohár starosty města Fryštáku“, kterého se pravidelně účastní spřátelené volejbalové oddíly z blízkého či vzdálenějšího okolí a jehož výtěžek je použit na opravy a modernizaci naší sokolovny. Své místo na slunci má ve Fryštáku rovněž Speed bike team. Jedná se o klub bikerů, nebo-li závodníků na horských kolech, kteří si na vlastní náklady vybudovali a upravili lyžařský svah na trat' plnou zatáček a umělých skoků pro tréninky i divácky atraktivní soutěže v dual slalomu.

Ve Fryštáku má dlouholetou tradici a velmi úspěšnou bilanci oddíl místní kopané. Mužstvo fotbalu se během své historie několikrát probjovalo do okresní soutěže a v roce 2012 dokonce do krajského kola. Při shánění informací o historii TJ a Sokola bylo čerpáno jak od místních pamětníků, např. paní učitelky Mgr. Knedlové, dlouholeté členky TJ Sokol Fryšták nebo zasloužilého kronikáře pana PhDr. Zapletala, tak rovněž z knihy Město Fryšták (Zapletal et al., 1996, s. 151-188).

Základní umělecká škola Morava

Základní umělecká škola Morava (dále jen ZUŠ) je škola mladá, vznikla v roce 2003. Má tři obory – hudební, výtvarný a literárně-dramatický a ve výuce klade důraz na dodržení hudebních, řemeslných a místních kulturních tradic. Vyučuje se mimo Fryštáku v dalších 8 obcích v okolí Zlína a ve městě Zlíně. V krajském městě probíhá převážně výuka zaměřená na rozvoj dechové hudby a cimbálové muziky. Cílem školy je obnova tradičních hudebních souborů, které v okolních obcích měly už odedávna na kulturní dění velký vliv. Ve výtvarném oboru, který je nejvíce rozšířen právě ve Fryštáku, je směřováno k posílení lidových řemeslných technik. V loňském školním roce navštěvovalo ZUŠ Morava 795 žáků. Výsledky práce školy a jejích pedagogů jsou prezentovány při veřejných vystoupeních a kulturních i charitativních akcích. Škola se může pochlubit i mnoha úspěchy, např. účastí na Mezinárodní dětské výstavě Lidice 2013, kde absolventi výtvarného oboru ZUŠ Morava získali několik čestných uznání, nebo úspěchy hudebního oboru na Festivalu sborového umění v Jihlavě. Co se týče šíření kultury, lidových tradic a umění, pořádá ZUŠ Morava např. každoroční Adventní koncert v kostele sv. Mikuláše ve Fryštáku nebo koncert souborů školy ve Velkém kině Zlín. Tato akce je zároveň krásnou příležitostí pro rodiny hudebně nadaných dětí, aby se potěšily uměním svých potomků a mohly být na ně právem

hrdí. Tradicí se již stala účast na festivalech „Strakonický dudáček“ nebo Gajdošské slavnosti v Kašavě (ZUŠ Morava, 2013).

Škola svou činností podporuje ušlechtilé zájmy u dětí a mládeže, pomáhá rozvíjet jejich talent a schopnosti a tím se podílí na pozitivním utváření jejich osobnosti. Snahou ZUŠ Morava je pomocí osvěty a navázání na lidové tradice vštípit dětem a mládeži lásku k umění, a zároveň kvalitním způsobem trávení volného času předcházet rozvoji sociálně patologických jevů.

Volnočasové aktivity pro děti a mládež ve Fryštáku fungují na velmi dobré úrovni. Mladí lidé si mohou sami vybrat, zda budou svůj volný čas trávit organizovaně v nějakém zájmovém kroužku nebo neorganizovaně např. v DiS klubu, kam mohou přijít prakticky kdykoliv, dle aktuální nabídky činností.

Volný čas a způsob jeho trávení má velký význam pro další vývoj a budoucí život mladých lidí. Základy trávení volného času dává dětem rodina a následně škola. Postupně však u mládeže dochází k potřebě sdružování se a tudíž významným a oblíbeným způsobem trávení volného času je dobrovolné rozhodnutí mladého člověka vstoupit do nějaké volnočasové instituce. Účastnit se, přijmout hodnotovou orientaci instituce, její cíle a zásady, ale rovněž uplatnit svoje znalosti a dovednosti, pomáhá členům těchto sdružení rozvíjet svoji osobnost a sociální vztahy. Mladí lidé si tak rozšiřují životní náhled o nové zážitky a zkušenosti, které jsou v dalším životě k nezaplacení (Hofbauer, 2004 s. 98).

PRAKTICKÁ ČÁST

5 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

Snahou výzkumu je ověřit poznatky získané z osobní zkušenosti a ze studia literatury, které se zabývají mírou vlivu vybraných faktorů na formu trávení volného času (dále VČ) mládeže ve vývojovém období dospívání.

Metodika výzkumu obecně popisuje cíl, k němuž bychom rádi výzkumem dospěli, formuluje hypotézy, které v závěru výzkumu potvrdíme nebo vyvrátíme, definuje proměnné, popisuje techniky výzkumu a metody sběru dat. V praktické části práce je přiblížena deskripce výzkumné metodologie, která je využita při výzkumu. Je popsán způsob analýzy výzkumného šetření a způsob výběru výzkumného vzorku. Zvolili jsme kvantitativní výzkum, metodu dotazníkového šetření, které je prováděno u respondentů - žáků 7. - 9. ročníků Základní školy ve Fryštáku. Prostřednictvím dotazníkového šetření jsou mapovány faktory - vlastní zájem, rodina, škola, vrstevníci, prostředí a masmédia, které mládež ovlivňují při trávení volného času a výběru konkrétních volnočasových aktivit.

5.1 Výzkumný problém a cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je zmapovat problematiku trávení VČ mládeže a zjistit, v jaké míře a jakým způsobem ovlivňují vybrané faktory trávení volného času mládeže ve městě Fryšták.

Výzkumný problém jsme formulovali jako následující výzkumnou otázku:

„Jakým způsobem a v jaké míře ovlivňují vybrané faktory (vlastní zájem, rodina, škola, vrstevníci, prostředí a masmédia) trávení volného času mládeže?“

K dosažení tohoto cíle jsme zvolili následující dílčí cíle:

1. Zmapovat nejčastější volnočasové aktivity u mládeže ve Fryštáku.
2. Zmapovat formy trávení volného času.
3. Zmapovat míru ovlivňování VČ z pohledu jednotlivých faktorů.
4. Zjistit rozdíly ve vlivu jednotlivých faktorů na trávení volného času z hlediska pohlaví.
5. Zmapovat názory mládeže k důležitosti volnočasových aktivit pro budoucnost.
6. Zmapovat existenci idolu u mládeže z hlediska pohlaví.

5.2 Výzkumné otázky a stanovení hypotéz

Výzkumná otázka č. 1: Jaké jsou rozdíly ve formě trávení volného času (organizovaně*neorganizovaně) u provozované nejčastější volnočasové aktivity (dále jen VA) z hlediska pohlaví?

Výzkumná otázka č. 2: Jaké jsou rozdíly v motivu (vnitřní*vnější) k provozování nejčastější VA z hlediska pohlaví?

H1: Mezi motivem k provozování nejčastější VA a formou trávení volného času u mládeže je statisticky významný rozdíl.

H1₀ - Mezi motivem k provozování nejčastější VA a formou trávení volného času není statisticky významný rozdíl.

H1_A- Mezi motivem k provozování nejčastější VA a formou trávení volného času je statisticky významný rozdíl.

Proměnné:

Motiv k provozování oblíbené VA - kategorizovaná, nominální (nezávisle proměnná)

Forma trávení VČ - kategorizovaná, nominální (závisle proměnná)

Výzkumná otázka č. 3: Existují u mládeže rozdíly v chápání důležitosti zájmových kroužků pro budoucnost z hlediska pohlaví?

H2: Dívky i chlapci považují navštěvování zájmových kroužků za rozdílně důležité pro budoucí život.

H2₀ – Dívky i chlapci považují navštěvování zájmových kroužků za stejně důležité pro budoucí život.

H2_A - Dívky i chlapci považují navštěvování zájmových kroužků za rozdílně důležité pro budoucí život.

Proměnné:

důležitost zájmových kroužků na budoucnost- kategorizovaná, ordinální (nezávisle proměnná)

pohlaví – kategorizovaná, nominální (závisle proměnná)

Výzkumná otázka č. 4: Existují u mládeže rozdíly ve vlivu faktorů (vlastní zájem, rodina, škola, vrstevníci, prostředí, masmédia) na trávení volného času z hlediska pohlaví?

H3: Z hlediska pohlaví ovlivňuje vlastní zájem trávení volného času mládeže rozdílně.

H3₀ - Z hlediska pohlaví ovlivňuje vlastní zájem trávení volného času u mládeže stejně.

H3_A - Z hlediska pohlaví ovlivňuje vlastní zájem trávení volného času u mládeže rozdílně.

Proměnné:

Vlastní zájem ovlivňující trávení VČ – kategorizovaná, ordinální (nezávisle proměnná)

pohlaví – kategorizovaná, nominální (závisle proměnná)

H4: Z hlediska pohlaví ovlivňuje rodina trávení volného času mládeže rozdílně.

H4₀ - Z hlediska pohlaví ovlivňuje rodina trávení volného času u mládeže stejně.

H4_A - Z hlediska pohlaví ovlivňuje rodina trávení volného času u mládeže rozdílně.

Proměnné:

rodina ovlivňující trávení VČ – kategorizovaná, ordinální (nezávisle proměnná)

pohlaví – kategorizovaná, nominální (závisle proměnná)

H5: Z hlediska pohlaví ovlivňuje škola trávení volného času mládeže rozdílně.

H5₀ - Z hlediska pohlaví ovlivňuje škola trávení volného času u mládeže stejně.

H5_A - Z hlediska pohlaví ovlivňuje škola trávení volného času u mládeže rozdílně.

Proměnné:

škola ovlivňující trávení VČ – kategorizovaná, ordinální (nezávisle proměnná)

pohlaví – kategorizovaná, nominální (závisle proměnná)

H6: Z hlediska pohlaví ovlivňují vrstevníci trávení volného času mládeže rozdílně.

H6₀ - Z hlediska pohlaví ovlivňují vrstevníci trávení volného času u mládeže stejně.

H6_A - Z hlediska pohlaví ovlivňují vrstevníci trávení volného času u mládeže rozdílně.

Proměnné:

vrstevníci ovlivňující trávení VČ – kategorizovaná, ordinální (nezávisle proměnná)

pohlaví – kategorizovaná, nominální (závisle proměnná)

H7: Z hlediska pohlaví ovlivňuje prostředí trávení volného času mládeže rozdílně.

H7₀ - Z hlediska pohlaví ovlivňuje prostředí trávení volného času u mládeže stejně.

H7_A - Z hlediska pohlaví ovlivňuje prostředí trávení volného času u mládeže rozdílně.

Proměnné:

prostředí ovlivňující trávení VČ – kategorizovaná, ordinální (nezávisle proměnná)

pohlaví – kategorizovaná, nominální (závisle proměnná)

H8: Z hlediska pohlaví ovlivňují masmédia trávení volného času mládeže rozdílně.

H8₀ - Z hlediska pohlaví ovlivňují masmédia trávení volného času u mládeže stejně.

H8_A - Z hlediska pohlaví ovlivňují masmédia trávení volného času u mládeže rozdílně.

Proměnné:

masmédia ovlivňující trávení VČ – kategorizovaná, ordinální (nezávisle proměnná)

pohlaví – kategorizovaná, nominální (závisle proměnná)

Výzkumná otázka č. 5: Jaké determinanty jsou dle názoru mládeže pro rodinu při výběru nejčastější VA u jejich dítěte důležité?

Výzkumná otázka č. 6: Do jaké míry je mládež ovlivněna při trávení volného času jednotlivými determinantami prostředí?

H9: Mezi místem nejčastěji navštěvované VA a názorem týkajícím se dostatečné nabídky VA ve Fryštáku existuje rozdíl.

H9₀ - Mezi místem nejčastěji navštěvované VA a názorem týkajícím se dostatečné nabídky VA ve Fryštáku neexistuje statisticky významný rozdíl.

H9_A - Mezi místem nejčastěji navštěvované VA a názorem týkajícím se dostatečné nabídky VA ve Fryštáku existuje rozdíl.

Proměnné:

Názor týkající se nabídky VA – kategorizovaná, nominální (nezávisle proměnná)

Místo nejčastěji navštěvované VA - kategorizovaná, nominální (závisle proměnná)

Výzkumná otázka č. 7: Mají svůj idol častěji dívky nebo chlapci?

H10: *Existence idolu je z hlediska pohlaví rozdílná.*

H10₀ - Existence idolu je z hlediska pohlaví stejně častá.

H10_A - Existence idolu je z hlediska pohlaví rozdílná (dívky mají idol častěji než chlapci)

Proměnné:

Pohlaví - kategorizovaná, nominální (nezávisle proměnná)

Existence idolu – kategorizovaná, nominální (závisle proměnná)

5.3 Pojetí výzkumu

Zvolili jsme klasický - kvantitativně orientovaný výzkum. Kvantitativní výzkum vychází z pozitivismu, tzn. z přesvědčení o existenci jedné objektivní reality, která není závislá na našich postojích, pocitech nebo přesvědčeních. Naproti tomu kvalitativně orientované výzkumy vycházejí k fenomenologie, která zdůrazňuje subjektivní aspekty jednání a tudíž připouští existenci více realit (Chráška, 2007, s. 32). Logika kvantitativního výzkumu vychází z dedukce. Na počátku je problém, který je přeložen do formulace hypotézy. Tyto hypotézy by měly vyjadřovat vztah mezi dvěma či více proměnnými, což jsou vlastnosti, které mohou být buď nezávisle proměnné – tj. důvod, příčina nebo závisle proměnné - důsledek. Na základě výsledků ověřování hypotéz vyslovujeme závěry, ke kterým jsme dospěli, tudíž konstatujeme přijetí či odmítnutí hypotéz. Podstatou metody, kterou jsme zvolili, tj. dotazníku je zjištění dat a informací o respondentovi. V našem případě dotazníkovým šetřením např. zkoumáme, do jaké míry ovlivňují vybrané faktory (vnitřní faktor – zájem, vnější faktory - rodina, škola, vrstevníci, prostředí a masmédiá) trávení volného času. Dotazníkovým šetřením jsou mapovány názory a postoje žáků 7. - 9. ročníků ZŠ Fryšták, související s vlivem vybraných faktorů na trávení volného času v období dospívání.

5.4 Výzkumný soubor a způsob jeho výběru

Výzkum je zaměřen na faktory ovlivňující trávení volného času mládeže ve Fryštáku. Bylo nutno zvolit vhodné otázky v dotazníku, pomocí kterých zjistíme požadované informace nutné k zodpovězení výzkumného problému, dílčích otázek a potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz. V našem případě jsme volili kontrolovaný výběr. Jedná se o stratifikovaný výběr, u něhož je počet prvků vybíraných z podskupin proporcionální počtu těchto prvků

v základním souboru (Chráska, 2007, s. 22). Základním výzkumným souborem jsou u tohoto kontrolovaného výběru žáci 7. - 9. tříd ZŠ ve Fryštáku. Každý ročník má 2 třídy, tj. 2 skupiny dětí, které jsou vzhledem k pohlaví přibližně stejně početné. Budeme tudíž zpracovávat vzorek 6 skupin žáků. Dostupnost výzkumného souboru byla předběžně zjišťována u ředitele ZŠ Fryšták, Mgr. Libora Sovadiny.

Velikost souboru: velikost výzkumného souboru je 124 žáků, z toho 58 dívek a 66 chlapců.

7. ročníky – celkem 36 žáků, z toho 17 dívek a 19 chlapců

8. ročníky – celkem 45 žáků, z toho 20 dívek a 25 chlapců

9. ročníky – celkem 43 žáků, z toho 21 dívek a 22 chlapců

Průzkum byl prováděn v průběhu října a listopadu 2013. Respondenty jsou žáci 7. - 9. ročníků ZŠ Fryšták. Distribuce a sběr dotazníků byla provedena autorkou této diplomové práce, za laskavé pomoci ředitele a pedagogů ZŠ Fryšták. Veřejné distribuci dotazníků předcházela fiktivní pilotáž, provedená na několika dětech z blízkého okolí (včetně vlastní dcery – žákyně 9. ročníku), která spočívala v ověřování potvrzení srozumitelnosti a vhodnosti položených otázek v sestaveném dotazníku pro mládež.

5.5 Metody sběru dat

Pro sběr dat jsme zvolili v rámci kvantitativního výzkumu metodu dotazníkového šetření – anonymní dotazník. Předností dotazníku je snadnost jeho administrace a to, že lze současně a stejnou formou oslovit velký počet respondentů a dostat tak informace, které bychom jinou technikou nezískali. Další výhodou dotazníkového šetření, které jsme použili, je anonymita respondentů a tím i předpokládaná větší otevřenost jejich odpovědí. Za negativní stránku dotazníku je možno dle Pelikána (2007, s. 104-112) považovat skutečnost, že přesnost vymezených otázek a variant odpovědí striktně omezuje prostor pro odpověď respondentů a rovněž to, že někdy může respondent postřehnout záměr zadavatele odpovídat tak, jak si myslí, že je od něj očekáváno. Kladené otázky se mohou vztahovat buď k jevům vnějším (např. názory a postoje respondentů k vnějším faktorům ovlivňujícím utváření osobnosti), nebo vnitřním (např. vlastní zájmy, postoje, citové stavy apod.) (Chráska, 2007, s. 163-168). Naším cílem je pomocí dotazníku vlastního sestavení zjistit hodnotící hlediska mládeže k formě trávení (organizovaně či neorganizovaně) volného času mládeže ve

městě Fryšták. Při tvorbě dotazníku jsme vycházeli z toho, aby otázky nebyly sugestivní, tj. nevsugerovávaly odpovědi, byly srozumitelné a jasně položené, s ohledem k věku respondentů. Stanovili jsme si, že dotazníky nesmí být příliš dlouhé, nesmí zasahovat do intimity respondentů a otázky by měly mít logický sled. Položky v dotazníku jsou sestaveny tak, aby po jejich zpracování bylo možno zodpovědět dílčí výzkumné otázky a potvrdit či vyvrátit stanovené hypotézy. Pro úspěch dotazníkového šetření je nezbytným předpokladem ochota respondentů spolupracovat, kterou může zvýšit přiměřená motivace v úvodu dotazníku, kde je respondentům stručně vysvětlen smysl šetření (Chráska, 2007, s. 169).

Dotazník má tištěnou podobu v rozsahu 3 stran A4. Vzor dotazníku je součástí příloh viz. Příloha P I diplomové práce.

5.6 Způsob zpracování dat

Při sestavování dotazníku bylo čerpáno z odborné literatury a položky v dotazníku byly tříděny dle cíle, formy a obsahu. Dotazník obsahuje 16 položek (otázek). Označení položka je obecnější, neboť vždy nemá formu otázky. Co se týče cíle, zde se rozlišují dle Chrásky (2007, s. 164-168) *obsahové (výsledkové)* položky, (v našem případě jsou to např. údaje o nabízených volnočasových aktivitách ve městě Fryšták či faktorech ovlivňujících trávení VČ) pomocí nichž se zjišťují údaje nutné pro splnění záměru a konečně položky *kontaktní*, které slouží k vytvoření kontaktu mezi respondentem a výzkumníkem. Z hlediska formy požadovaných odpovědí jsou v dotazníku voleny položky polouzavřené, které respondentovi nabízejí mimo daných odpovědí i možnost volby jiné odpovědi (položky č. 4, 7, 16). Jedná se např. o otázky týkající se důvodu zvolených volnočasových aktivit nebo formy trávení VČ, tyto položky označujeme jako výčtové. V dotazníku nalezneme několik dichotomických položek (oblíbenost VA, důležitost názoru vrstevníků, místo provozování oblíbené VA ve Fryštáku aj.) (položky č. 3, 10, 13) tzn., že na tuto otázku lze odpovědět vzájemně se vylučující odpovědí ano-ne. Dichotomické otázky týkající se formy provozované nejčastější VA či dostatečného množství zařízení pro VČ mládeže jsou dále rozvinuty ve výčtové položky, stejně jako např. otázka týkající se přítomnosti idolu (položky č. 2, 14, 16). V dotazníku jsou zařazeny položky polytomické, nabízející výběr odpovědí, např. výběr oblíbených VA. Další třídění položek v dotazníku je dle obsahu, mezi tyto položky bývají zařazeny položky zjišťující postoje a názory respondentů, u těchto otázek řadí re-

spondenti odpovědi podle pořadí důležitosti. Otázky jsou položeny formou škálových odpovědí, tzn., že respondenti vybírají odpověď na stupnici z nabízených možností v rozsahu od 1 do 5. Jedná se např. o míru důležitosti VA pro budoucí život nebo míru vlivu jednotlivých faktorů na výběr VA (položky č. 1, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 15). Mezi položky zjišťující fakta patří dle Chráska (2007, s. 169) i otázky na demografické údaje (pohlaví, ročník, bydliště).

Data získaná z dotazníkového šetření byla zpracována do souhrnné tabulky pomocí tzv. čárkovací metody. Po fázi třídění byly jednotlivé položky dotazníku zpracovány pomocí statistických metod pro analýzu nominálních a ordinálních dat. U této kategorie testů významnosti se ověřuje, zda se četnosti získané v pedagogické realitě odlišují od teoretických četností, jež odpovídají dané nulové hypotéze. Jednotlivá data byla uspořádána a sestavena do tabulek četností. Absolutní četnosti jsou doplněny o relativní četnosti, jež jsou vyjádřeny v procentech a jedná se o podíl absolutní četnosti k četnosti celkové (Chráska, 2007, s. 41). Tabulky četností byly zpracovány pro všechny položky dotazníku. Byly vytvořeny grafy, zejména ke vlivu jednotlivých faktorů na trávení volného času mládeže.

Předpokládáme použití testů dobré shody chí-kvadrát pro kontingenční a čtyřpolní tabulku. Test chí-kvadrát pro kontingenční tabulku je vhodný pro analýzu nominálních a ordinálních dat a použije se v případech, kdy rozhodujeme, zda existuje souvislost (závislost) mezi dvěma pedagogickými jevy (Chráska, 2007, s. 76).

Abychom zjistili, zda se četnosti, které byly získány nominálním měřením, odlišují od teoretických četností, jež odpovídají nulové hypotéze, bude pro verifikaci stanovených hypotéz H1 – H9 použit statistický test významnosti Chí-kvadrát pro kontingenční tabulku a pro hypotézu H10 statistický test významnosti Chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku. U všech hypotéz jsme zvolili hladinu významnosti 0,05, což znamená 5% pravděpodobnost, že neoprávněně odmítneme nulovou hypotézu. Kontingenční tabulky jsou sestaveny z údajů souvisejících tabulek četností a demografických údajů. Pro každé pole kontingenční tabulky se vypočítá očekávaná četnost (O) - násobkem příslušných marginálních hodnot. Tento

součin se poté vydělí celkovou četností (n), za použití vzorce: $O = \frac{\sum 1 * \sum 2}{n}$

Pro každé pole kontingenční tabulky je dále vypočítána hodnota $\frac{(P - O)^2}{O}$

Součet hodnot všech polí tabulky se rovná hodnotě testového kritéria χ^2 .

Pro posouzení vypočítané hodnoty χ^2 následně určujeme stupeň volnosti kontingenční ta-

bulky: $f=(r-1)*(s-1)$ (f - stupeň volnosti, r - počet řádků v tabulce, s - počet sloupců v tabulce).

Pro vypočítaný stupeň volnosti a pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 nalezneme ve statistických tabulkách kritickou hodnotu testového kritéria. Vypočítaná hodnota χ^2 je ukazatelem mezi skutečností a vyslovenou hypotézou.

Pomocí testu chí kvadrát můžeme objektivně a s předem stanoveným rizikem nesprávného závěru rozhodnout o existenci rozdílu mezi dvěma pedagogickými jevy. Výsledek testu významnosti však nevypovídá o stupni tohoto rozdílu (Chráska, 2007, s. 86). K posouzení stupně rozdílu mezi jevy v kontingenčních tabulkách u hypotéz H3 – H8 použijeme koeficient kontingence (C), pomocí kterého budeme počítat stupeň závislosti mezi proměnnými – tj. vybranými faktory ovlivňujícími trávení volného času mládeže a pohlavím.

C - koeficient kontingence nabývá hodnot od 0 do +1 a čím vyšší je jeho hodnota, tím vyšší je stupeň závislosti.

Nevýhodou je, že jeho hodnota závisí na počtu řádků a počtu sloupců. Tuto nevýhodu koeficientu C do jisté míry odstraňuje normovaný koeficient C_{norm} , který je definován jako poměr mezi dosaženou hodnotou C a C_{max} (nejvyšší možnou hodnotou). Koeficient kontingence budeme počítat dle následujících vzorců.

$$C = \sqrt{\frac{\chi^2}{n + \chi^2}} \quad C_{max} = \sqrt{\frac{r-1}{r}} \quad C_{norm} = \frac{C}{C_{max}}$$

C - míra závislosti mezi jevy v kontingenční tabulce, n - celková četnost, χ^2 - hodnota test kritéria chí-kvadrát pro kontingenční tabulku, r - počet řádků v kontingenční tabulce

Při výpočtu hypotézy H10 předpokládáme použití testu nezávislosti Chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku, neboť proměnné, mezi nimiž ověřujeme rozdíly, nabývají pouze dvou alternativních kvalit.

Při testování nulové hypotézy zvolíme testové kritérium χ^2 pro čtyřpolní tabulku.

$$\chi^2 = n \cdot \frac{(ad - bc)^2}{(a+b) \cdot (a+c) \cdot (b+d) \cdot (c+d)}$$

Nejdříve však určíme stupeň volnosti. Vzhledem k tomu, že čtyřpolní tabulka má vždy 1 stupeň volnosti, vypočítanou hodnotu χ^2 proto srovnáváme s kritickou hodnotou pro 1 stupeň volnosti a zvolenou hladinu významnosti (0,05), což znamená 5 % pravděpodobnost, že neoprávněně odmítneme nulovou hypotézu. Vypočítanou hodnotu chí-kvadrátu srovnáme s hodnotou kritickou, která je uvedena ve statistických tabulkách (viz Příloha P III).

Dalším statistickým testem bude zjišťován stupeň závislosti (těsnost) mezi alternativními znaky ve čtyřpolní tabulce, jedná se o Fí-koeficient (r_{Φ}). Tímto koeficientem budeme u hypotézy H10 zjišťovat stupeň těsnosti mezi proměnnými, tj. existencí idolu u mládeže a pohlavím. Fí-koeficient vychází ze čtyřpolní tabulky a lze ho určit pomocí tohoto vzorce:

$$r_{\Phi} = \frac{ad - bc}{\sqrt{(a+b) \cdot (c+d) \cdot (a+c) \cdot (b+d)}}$$

Pokud však již máme pro čtyřpolní tabulku vypočítáno testové kritérium chí-kvadrát, vy-

počítáme r_{Φ} takto: $r_{\Phi} = \sqrt{\frac{\chi^2}{n}}$

Hodnota fí-koeficientu se může pohybovat od -1 do +1, přičemž platí, že čím vyšší je vypočítaná absolutní hodnota, tím vyšší je stupeň těsnosti mezi znaky. Znaménko vypočítaného koeficientu nemá pro interpretaci výsledku význam (Chráška, 2007, s. 87-88).

6 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Předchozí kapitoly se zaměřovaly na pojetí výzkumu, popis použitých metod a zpracování dat, resp. na metodiku šetření, a je možno je označit jako teorii zkoumání. Úkolem této kapitoly je deskripce procesu realizace výzkumu a konkrétních výstupů z něj, včetně zodpovězení výzkumných otázek a potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz.

Sestavený anonymní dotazník byl pomyslně rozdělen na několik částí. V úvodní části dotazníku jsou respondentům pokládány otázky týkající se demografických údajů, tj. pohlaví, ročníku a bydliště. Dotazník pokračuje otázkami souvisejícími s nejčastějšími volnočasovými aktivitami - druh aktivity ve VČ, forma trávení volného času a její souvislost s nejčastější aktivitou, souvislost nejčastější a nejoblíbenější VA, důvody provozování aktivity a důležitost VA pro budoucí život. Poté následuje blok otázek týkající se vlivu vybraných faktorů na trávení volného času. V závěru dotazníku byla respondentům položena funkcionálně psychologická otázka související s přítomnosti idolu. Tato položka měla sloužit jako zklidnění a měla z respondentů odstranit případné nežádoucí napětí.

Výsledná data jsou řazena dle pořadí položek v dotazníku, k nimž jsou vkládány výsledky položených výzkumných otázek (dále jen VO) a hypotéz, souvisejících s těmito položkami.

6.1 Analýza a interpretace výzkumných dat

Dříve, než-li se v rámci analýzy a interpretace dat výzkumu přistoupilo ke zjišťování míry vlivu jednotlivých faktorů na trávení volného času mládeže ve Fryštáku, bylo nutné provést kategorizaci respondentů.

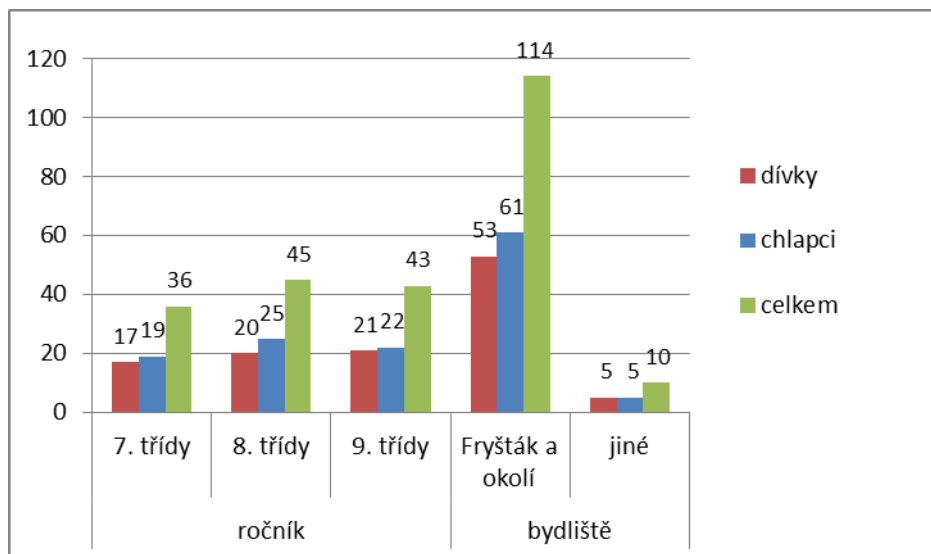
Celý výzkumný soubor, tj. žáci 7. – 9. ročníků Základní školy ve Fryštáku, je rozdělen dle pohlaví na dívky a chlapce.

Výzkumný soubor tvoří celkem 124 žáků, z toho je 58 dívek a 66 chlapců.

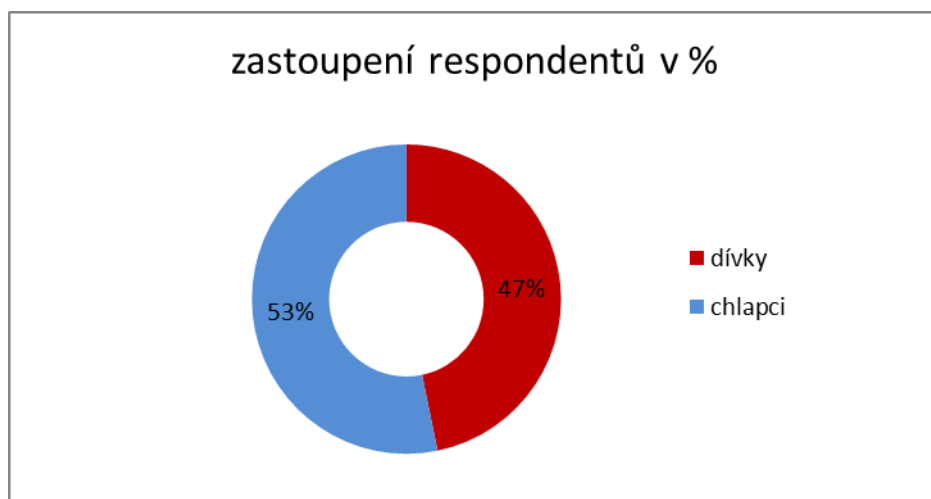
Kategorizace respondentů:

Kategorizace	ročník			bydliště	
	7. třídy	8. třídy	9. třídy	Fryšták a okolí	jiné
dívky	17	20	21	53	5
chlapci	19	25	22	61	5
celkem	36	45	43	114	10

Tab. 2. Zastoupení respondentů dle pohlaví a bydliště.

Obr. 2. Zastoupení respondentů dle pohlaví a bydliště.

Obr. 3. Procentuální zastoupení respondentů dle pohlaví.

6.1.1 Nejčastější aktivity

Dle Saka (2000, s. 58-59) není jedinec v žádném dalším životním období schopen se zajímat o tak široké spektrum zájmových aktivit, jako v dětství a mládí. Sak vycházel při svém výzkumu dětí a mládeže ve věku 11-26 let z poznatků o aktivitách mládeže ve VČ, které byly získány ve výzkumném grantu „Struktura a vývoj volnočasových aktivit dětí a mládeže“. Autor popisuje frekvenci aktivit např. denní a týdenní, u kterých je patrný pasivní příjem informací a hodnot z hromadných sdělovacích prostředků. Ze zmiňovaných výzkumů jsme tudíž vycházeli i my při členění nejčastějších volnočasových aktivit na aktivní a pasivní. Pasivními aktivitami jsou tedy ty, které souvisí s masmédií, ostatní aktivity jsou dle našeho názoru aktivními volnočasovými aktivitami.

Položka č. 1 v dotazníku zněla: **Jaké aktivitě se nejčastěji věnuješ ve svém volném čase?**

Odpověď na tuto položku nám zároveň v rámci dílčího cíle č. 1 mapuje nejčastější volnočasové aktivity mládeže ve Fryštáku.

Respondentům bylo předloženo 10 okruhů aktivit, přičemž u každého z okruhů měli žáci možnost vybrat na škále odpověď, která nejvíce vystihovala frekvenci vykonávané aktivity, resp. to, jak často se dané činnosti věnují. Vybrané aktivity byly při zpracovávání výsledků pomyslně rozděleny na aktivní a pasivní. Mezi aktivní zde řadíme: sportovní, umělecké, vzdělávací, hudební, přírodovědné a dramatické aktivity. Pasivními pak jsou práce na PC, četba knih, surfování po internetu a sledování televize.

Pro zajímavost je v příloze P II graficky vyjádřen přehled volnočasových aktivit fryštácké mládeže z hlediska pohlaví.

jak často se věnuješ vybraným VA	sportovní		umělecké		vzdělávací		hudební		přírodovědné		dramatické	
	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %
vůbec	3,0	2,4	49,0	39,5	36,0	29,0	62,0	50,0	57,0	46,0	80,0	64,5
spíše málo	16,0	12,9	40,0	32,3	30,0	24,2	9,0	7,3	25,0	20,2	22,0	17,7
průměrně	23,0	18,5	16,0	12,9	34,0	27,4	14,0	11,3	20,0	16,1	14,0	11,3
spíše častěji	27,0	21,8	12,0	9,7	16,0	12,9	12,0	9,7	10,0	8,1	6,0	4,8
velmi často	55,0	44,4	7,0	5,6	8,0	6,5	27,0	21,8	12,0	9,7	2,0	1,6
celkem	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0

Tab. 3. Frekvence aktivních volnočasových aktivit – respondenti celkem.

Nejčastěji provozovanou aktivní volnočasovou aktivitou mládeže ve Fryštáku je sport, přičemž 44,4 % respondentů uvedlo, že sportuje velmi často. Naopak nejméně frekventovanou aktivní volnočasovou aktivitou jsou dramatické kroužky. Zde uvedlo 64,5 % respondentů, že tuto aktivitu nevyhledávají vůbec. Překvapivé bylo zjištění, že hudebním činnostem, tj. hře na nějaký hudební nástroj či zpěvu, se vůbec nevěnuje celých 50 % mladých lidí. Tento výsledek je zarážející už z toho důvodu, že při ZŠ ve Fryštáku funguje Základní umělecká škola Morava, která se mimo jiné věnuje hudebním oborům. Soustřeďuje se však na výuku dechové hudby a lidové písně, nikoli na studium moderní hudby a zpěvu, které by možná pubescenti ocenili více.

Co se týče pasivních volnočasových aktivit, zde respondenti jednoznačně s 37,1 % jako nejčastější aktivitu volili surfování po netu a komunikaci s přáteli. Tento výsledek byl očekáván, neboť dle dostupných informací mezi sebou mládež v současnosti komunikuje

převážně prostřednictvím moderních technologií. Vytrácí se klasické „chození ven“ jako to znávala dnešní střední generace, resp. generace rodičů. Alarmující je i procento respondentů, kteří ve volném čase vůbec nečtou - 16,9 %. Nejméně se však mládež věnovala práci na PC - programování, kde uvedlo 20,2 % osob, že tuto aktivitu ve svém volném čase neprovozuje vůbec.

jak často se věnuješ vybraným VA	práce na PC		četba		surfování po netu		sledování TV	
	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %
vůbec	25,0	20,2	21,0	16,9	5,0	4,0	3,0	2,4
spíše málo	31,0	25,0	32,0	25,8	15,0	12,1	17,0	13,7
průměrně	32,0	25,8	36,0	29,0	18,0	14,5	47,0	37,9
spíše častěji	23,0	18,5	21,0	16,9	40,0	32,3	26,0	21,0
velmi často	13,0	10,5	14,0	11,3	46,0	37,1	31,0	25,0
celkem	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0

Tab. 4. Frekvence pasivních volnočasových aktivit – respondenti celkem.

Zajímavé je srovnání našeho výzkumu s výsledky výzkumu volného času a sportu realizovaného v roce 2012 mezi žáky 7. tříd ZŠ a 2. ročníků osmiletých gymnázií v Praze (ČSDA, 2012). Tehdy bylo zjištěno, že sportování a cvičení se věnuje 49,3 % mládeže několikrát za týden (v rámci 5-ti bodové škály), ale např. surfování po internetu provozovalo celých 56,8 % respondentů každý den.

Otázka „Jak často se ve svém volném čase věnujete trávení času u internetu“, byla položena rovněž v rámci dlouhodobého mezinárodního výzkumného projektu týkajícího se volného času a sportu v roce 2007 (ISSP, 2007), kdy odpovědělo 55,6 % respondentů, že netráví u počítače prakticky žádný volný čas. Tyto údaje jen dokazují, jak ohromnému rozvoji moderních komunikačních technologií v průběhu několika málo let došlo a jak nepostradatelným se pro lidstvo počítač, resp. internet, stal.

Položka č. 2 v dotazníku: Věnuješ se ve svém VČ některé z činností z ot. 1 organizovaně, tj. v zájmovém kroužku?

Otázka zjišťuje jaké formě (organizované*neorganizované) trávení volného času dává mládež přednost. K tomuto účelu jsme si stanovili výzkumnou otázku, jejíž odpověď se vztahuje k dílčímu cíli č. 2, tudíž mapuje formy trávení volného času.

VO č. 1: Jaké jsou rozdíly ve formě trávení VČ (organizovaně*neorganizovaně) u provozované nejčastější volnočasové aktivity (dále jen VA) z hlediska pohlaví?

věnuješ se nejčastěji VA organizovaně	dívky		chlapci		respondenti celkem	
	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)
ano	43,0	74,1	42,0	63,6	85,0	68,5
ne	15,0	25,9	24,0	36,4	39,0	31,5
celkem	58,0	100,0	66,0	100,0	124,0	100,0

Tab. 5. Forma trávení VČ u nejčastější VA z hlediska pohlaví.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že 68,5 % respondentů se některé z okruhů vybraných činností věnuje organizovaně, tj. v zájmových kroužcích. V porovnání s neorganizovanou formou VA, kterou preferuje 31,5 % mládeže, organizovaná forma trávení volného času výrazně převažuje. Počty organizovaných dívek (74,1 %) a chlapců (63,6 %) jsou srovnatelné, třebaže dívky vyhledávají organizované volnočasové aktivity mírně častěji než chlapci.

Součástí položky č. 2. v dotazníku byla podotázka, kdy respondenti, kteří provozují nějakou organizovanou formu volnočasových aktivit měli možnost vypsát, o jaký druh činností se konkrétně jedná. Dle prvotních předpokladů nejvíce mladých lidí ve Fryštáku provozuje sportovní organizované aktivity, jedná se celkem o 61,2 % respondentů, z toho jde o 53,5 % děvčat a 69 % chlapců.

Podstatně méně frekventované jsou pak aktivity hudební, které však přesto volí 18,6 % dívek, nebo aktivity vzdělávací, které naopak více preferují chlapci (14,3 %). Zajímavé bylo zjištění, že chlapci neuváděli účast v uměleckých organizovaných aktivitách, neboť již dlouhá léta při základní škole funguje zájmový kroužek mladých modelářů, jehož členy jsou převážně chlapci. Lze se tedy jen domnívat, že chlapci tuto aktivitu nepovažují za uměleckou, přestože v závorce ot. č. 1 byla takto charakterizována.

druh organizované VA	dívky		chlapci		respondenti celkem	
	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)
sportovní	23,0	53,5	29,0	69,0	52,0	61,2
hudební	8,0	18,6	2,0	4,8	10,0	11,8
vzdělávací	3,0	7,0	6,0	14,3	9,0	10,6
umělecké	5,0	11,6	0,0	0,0	5,0	5,9
dis klub	1,0	2,3	2,0	4,8	3,0	3,5
skauti	3,0	7,0	2,0	4,8	5,0	5,9
hasiči	0,0	0,0	1,0	2,4	1,0	1,2

Tab. 6. Nejvíce preferované organizované VA z hlediska pohlaví.

Položka č. 3 v dotazníku: **Je Tvoje nejčastější volnočasová aktivita zároveň tou nejoblíbenější?**

Tato otázka si kladla za cíl zjistit, zda činnost, kterou mládež provozuje ve svém volném čase nejčastěji, je zároveň její nejoblíbenější. Pro většinu z celkového počtu respondentů (88,7 %) tomu tak skutečně bylo, zbylých 11,3 % se vyjádřilo v negativním slova smyslu, tudíž, že nejčastější volnočasovou aktivitu nepovažují za svoji nejoblíbenější.

je tvoje nejčastější VA tou nejoblíbenější	dívky		chlapci		respondenti celkem	
	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)
ano	50,0	86,2	60,0	90,9	110,0	88,7
ne	8,0	13,8	6,0	9,1	14,0	11,3
celkem	58,0	100,0	66,0	100,0	124,0	100,0

Tab. 7. Nejčastější versus nejoblíbenější VA z hlediska pohlaví.

6.1.2 Motivy k provozování VA a jejich důležitost

Položka č. 4 v dotazníku logicky směřovala ke zjištění důvodů provozování nejčastější VA. **Proč děláš svoji nejčastější aktivitu ve volném čase?**

Respondenti měli možnost volby ze dvou skupin odpovědí. Odpovědi ve skupině **a)** jsme zpracovávali jako **vnitřní motiv** mládeže a odpovědi skupiny **b)** pak byly **motivem vnějším**, vztahujícím se k vykonávání nejčastější volnočasové aktivity. Při tomto členění jsme vycházeli z odborné literatury, např. zájem či motivace jsou jednoznačně vnitřním motivem. Za vnější motiv je pak považován vliv vrstevníků a rodiny.

Výzkumná otázka č. 2: Jaké jsou rozdíly v motivu (vnitřní*vnější) k provozování nejčastější VA z hlediska pohlaví?

důvod k nejčastější VA	dívky		chlapci		respondenti celkem	
	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)
vnitřní motiv	51,0	87,9	61,0	92,4	112,0	90,3
vnější motiv	7,0	12,1	5,0	7,6	12,0	9,7
celkem	58,0	100,0	66,0	100,0	124,0	100,0

Tab. 8. Důvody k provozování nejčastější VA.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že 90,3 % respondentů dělá nejčastější volnočasovou aktivitu, protože je baví, chtějí poznat nové přátele nebo se zdokonalit v tom, co je zajímavá,

tudíž z vnitřního motivu. Vnitřní motiv k provozování nejčastější VA je zásadní pro 87,9 % dívek a 92,4 % chlapců.

Pouze pro 9,7 % respondentů je důležitější vnější motiv, tudíž důvodem provozování jejich nejčastější aktivity jsou jejich kamarádi, kteří tuto aktivitu navštěvují, chtějí to jejich rodiče, případně je tato činnost důležitá pro výběr střední školy, jedná se o 12,1 % dívek a 7,6 % chlapců.

Pro zajímavost uvádíme výsledky výzkumu volného času a sportu u žáků 7. a 8. ročníků základních škol v Praze (ČSDA, 2012), v němž respondenti volili důvod, který je vede, příp. mohl by přivést ke sportování. Nejdůležitějším motivem pro 67,7 % mládeže byla zábava, následovaná důvodem zlepšení fyzicky pro 49,3 % respondentů. Překvapivě pro mládež nebylo důvodem ke sportování poznávání nových lidí (86,3 %).

Po zpracování VO č. 1 a VO č. 2 jsme si stanovili hypotézu č. 1, pomocí které ověřujeme, zda existuje statisticky významný rozdíl mezi motivem k provozování nejčastější VA a formou trávení VČ.

H1: Mezi motivem k provozování nejčastější VA a formou trávení volného času u mládeže je statisticky významný rozdíl.

Formulace nulové a alternativní hypotézy:

H₁₀ - Mezi motivem k provozování nejčastější VA a formou trávení volného času není statisticky významný rozdíl.

H_{1A}- Mezi motivem k provozování nejčastější VA a formou trávení volného času je statisticky významný rozdíl.

Pro verifikaci stanovené hypotézy je použit statistický test významnosti Chi-kvadrát pro kontingenční tabulku. Kontingenční tabulka je sestavena z tabulek četností č. 5 a č. 8.

forma volnočasových aktivit	vnitřní motiv		vnější motiv		Σ 2
	P	O	P	O	
organizovaná	73	76,77	12	8,22	85
neorganizovaná	39	35,22	0	3,77	39
Σ 1	112		12		124

Tab. 9. Pozorované a očekávané četnosti H1.

P- pozorovaná četnost, O – očekávaná četnost, Σ - marginální hodnota

Obecný postup a vzorce pro výpočet testu nezávislosti Chí-kvadrát pro kontingenční tabulku jsou detailně popsány v kapitole 5.6 Způsob zpracování dat. Výpočet testového kritéria χ^2 pro hypotézu H1 je uveden v příloze P II.

Testové kritérium - $X^2=6,09$ - tato hodnota je ukazatelem mezi skutečností a vyslovenou hypotézou.

Kritická hodnota - $X^2_{0,05}(1)=3,841 < \chi^2=6,09$

Vypočítaná hodnota testového kritéria χ^2 je vyšší než kritická hodnota a proto je možno odmítnout nulovou hypotézu H_{10} a přijmout alternativní hypotézu H_{1A} .

Mezi motivem k provozování nejčastější VA a formou trávení volného času byl prokázán statisticky významný rozdíl.

Z toho např. plyne, že mládež, u které převažuje vnitřní motiv k provozování nejčastější VA, zároveň preferuje organizovanou formu těchto aktivit.

Položka č. 5 v dotazníku: Považuješ navštěvování zájmových kroužků za důležité pro budoucí život?

Základní zájmová orientace člověka ve svém obsahu, ale i smyslu aktivní životní pozice se tvoří v dětství a mládí. Vyhranění profesní orientace v dospělosti tedy vypovídá o obsahu volného času v mládí (Sak, 2000, s. 58).

Z odpovědí na danou otázku vyplynulo, jakou důležitost ve svém budoucím životě přikládá mládež navštěvování zájmových kroužků, potažmo organizované formě volnočasových aktivit. Abychom zmapovali názory mládeže k důležitosti VA na budoucnost, stanovili jsme k tomu účelu výzkumnou otázku, která se zároveň vztahuje k dílčímu cíli č. 5.

VO č. 3: Existují u mládeže rozdíly v chápání důležitosti zájmových kroužků pro budoucnost z hlediska pohlaví?

důležitost pro budoucnost	dívky		chlapci		respondenti celkem	
	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)
nedůležité	1,0	1,7	7,0	10,6	8,0	6,5
spíše nedůležité	6,0	10,3	6,0	9,1	12,0	9,7
průměrně	28,0	48,3	25,0	37,9	53,0	42,7
spíše důležité	15,0	25,9	21,0	31,8	36,0	29,0
velmi důležité	8,0	13,8	7,0	10,6	15,0	12,1

Tab. 10. Důležitost zájmových kroužků pro budoucnost.

Většina z celkového počtu respondentů (42,7 %), se shodla na tom, že zájmové kroužky jsou průměrně důležité. Z hlediska pohlaví je však patrný rozdíl u respondentů, kteří se domnívají, že kroužky nejsou důležité pro budoucnost, chlapci si to myslí v 10,6 % a děvčata pouze v 1,7 %.

Abychom zjistili, zda existuje statisticky významný rozdíl mezi proměnnými - důležitostí přikládanou návštěvě zájmových kroužků a pohlavím, stanovili jsme si hypotézu č. 2, kterou budeme nyní ověřovat.

H2: Dívky i chlapci považují navštěvování zájmových kroužků za rozdílně důležité pro budoucí život.

Formulace nulové a alternativní hypotézy:

H₂₀ – Dívky i chlapci považují navštěvování zájmových kroužků za stejně důležité pro budoucí život.

H_{2A} - Dívky i chlapci považují navštěvování zájmových kroužků za rozdílně důležité pro budoucí život.

Pro verifikaci stanovené hypotézy je použit statistický test významnosti Chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Kontingenční tabulka je sestavena z tabulky četností č. 10.

důležitost zájmových kroužků pro budoucnost	dívky		chlapci		Σ 2
	P	O	P	O	
nedůležité	1	3,74	7	4,25	8
spíše nedůležité	6	5,61	6	6,38	12
průměrně	28	24,79	25	28,20	53
spíše důležité	15	16,83	21	19,16	36
důležité	8	7,01	7	7,98	15
Σ 1	58		66		124

Tab. 11. Pozorované a očekávané četnosti H2.

P- pozorovaná četnost, *O* – očekávaná četnost, Σ - marginální hodnota

Obecný postup a vzorce pro výpočet testu nezávislosti Chí-kvadrát pro kontingenční tabulku jsou detailně popsány v kapitole 5.6 Způsob zpracování dat. Výpočet testového kritéria χ^2 pro hypotézu H2 je uveden v příloze P II.

Testové kritérium $X^2=5,23$ - tato hodnota je ukazatelem mezi skutečností a vyslovenou hypotézou.

Kritická hodnota $X^2_{0,05}(4)=9,488 > \chi^2=5,23$

Vypočítaná hodnota testového kritéria χ^2 je menší než kritická hodnota a proto přijímáme nulovou hypotézu H₂₀.

Bylo prokázáno, že dívky i chlapci považují navštěvování zájmových kroužků za stejně důležité pro budoucí život.

6.1.3 Vliv vybraných faktorů na trávení volného času

Položka č. 6 v dotazníku zněla: „Co mělo největší vliv na trávení Tvého volného času?“

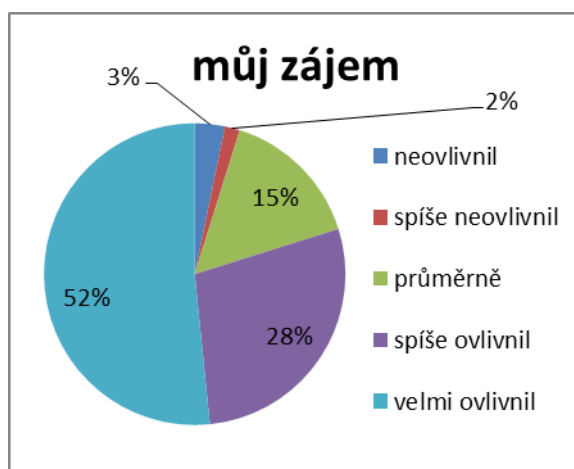
Jedná se o stěžejní otázku diplomové práce, neboť nám dává odpověď na to, který z vybraných faktorů utvářejících osobnost mladého člověka má největší vliv na trávení VČ.

míra vlivu vybraných faktorů na trávení VČ	celkem											
	můj zájem		rodina		škola		vrstevníci		prostředí		médiá	
	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %
neovlivnil	4,0	3,2	12,0	9,7	50,0	40,3	17,0	13,7	43,0	34,7	37,0	29,8
spíše ne	2,0	1,6	29,0	23,4	36,0	29,0	27,0	21,8	33,0	26,6	26,0	21,0
průměrně	19,0	15,3	44,0	35,5	28,0	22,6	51,0	41,1	30,0	24,2	34,0	27,4
spíše ovlivnil	35,0	28,2	27,0	21,8	5,0	4,0	17,0	13,7	15,0	12,1	18,0	14,5
ovlivnil	64,0	51,6	12,0	9,7	5,0	4,0	12,0	9,7	3,0	2,4	9,0	7,3
celkem	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0

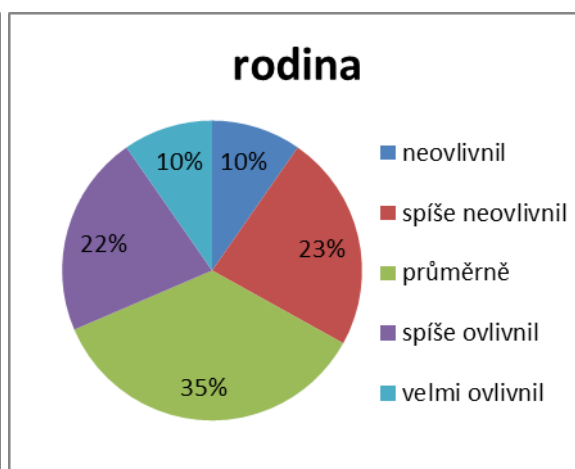
Tab. 12. Míra vlivu vybraných faktorů na trávení volného času - celkem

Z tabulky č. 12 vyplývá, že pro 51,6 % z celkového počtu respondentů má hlavní podíl vlivu na trávení volného času, jejich vlastní zájem. Nejméně nebo resp. vůbec není mládež ve Fryštáku v rámci trávení volného času ovlivněna faktorem školy, jedná se o 40,3 % osob.

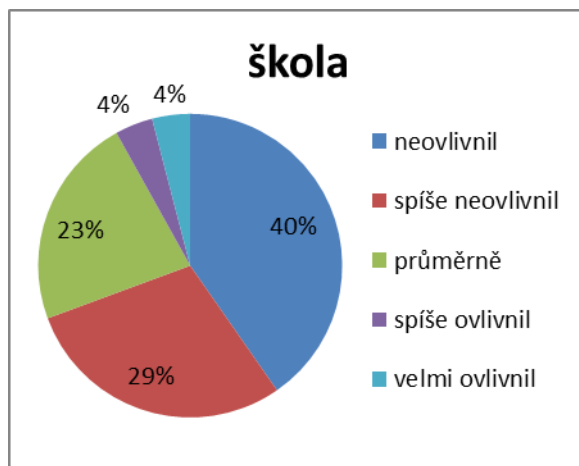
Pro lepší přehlednost jsme jednotlivé faktory a míru jejich vlivu na trávení volného času mládeže ve Fryštáku vyjádřili pomocí grafů v %. Údaje v grafech jsou zaokrouhleny.

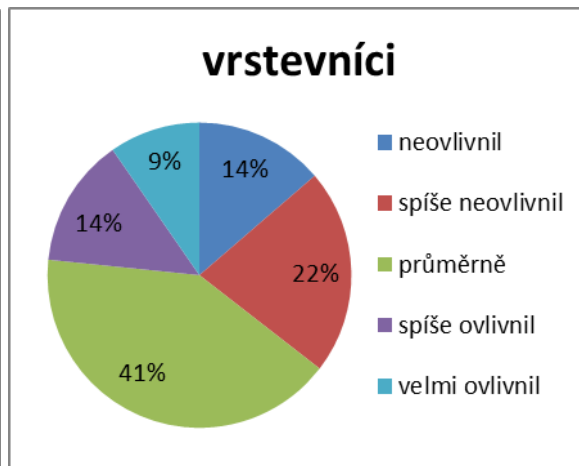
Obr. 4. Míra vlivu vlastního zájmu na trávení VČ, celkem.

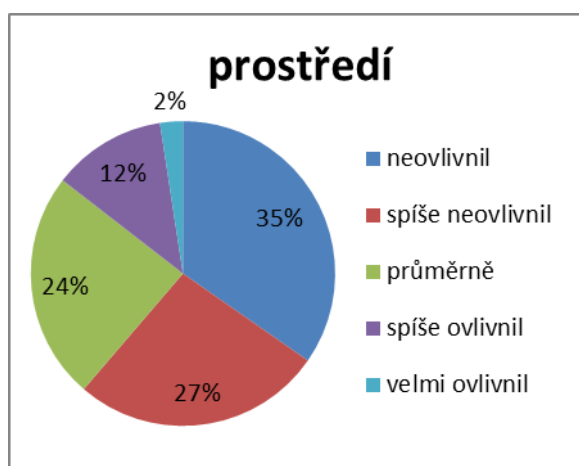
Obr. 5. Míra vlivu rodiny na trávení VČ, celkem.

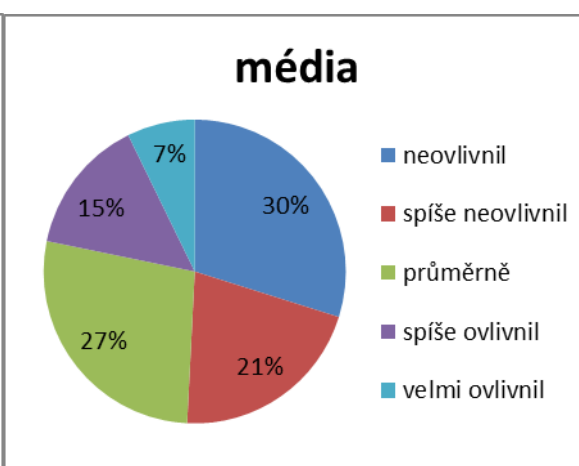
Obr. 6. *Míra vlivu školy na trávení VČ, celkem.*

Obr. 7. *Míra vlivu vrstevníků na trávení VČ, celkem.*

Obr. 8. *Míra vlivu prostředí na trávení VČ, celkem.*

Obr. 9. *Míra vlivu médií na trávení VČ, celkem.*

Abychom naplnili dílčí cíl č. 4, stanovili jsme si výzkumnou otázku, která zjišťuje rozdíly ve vlivu jednotlivých faktorů na trávení VČ z hlediska pohlaví.

VO 4: Existují u mládeže rozdíly ve vlivu faktorů (vlastní zájem, rodina, škola, vrstevníci, prostředí, masmédiá) na trávení volného času z hlediska pohlaví?

V rámci této výzkumné otázky byly zpracovány tabulky četností č. 13 a č. 14, vypovídající o míře vlivu vybraných faktorů na trávení VČ, zvláště u dívek i chlapců. Zároveň považujeme za zajímavé znázornit vliv jednotlivých faktorů z hlediska pohlaví graficky - viz Příloha P II.

míra vlivu vybraných faktorů na trávení VČ	dívky											
	můj zájem		rodina		škola		vrstevníci		prostředí		médiá	
	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %
neovlivnil	0,0	0,0	5,0	8,6	21,0	36,2	9,0	15,5	16,0	27,6	13,0	22,4
spíše ne	1,0	1,7	13,0	22,4	21,0	36,2	15,0	25,9	23,0	39,7	16,0	27,6
průměrně	10,0	17,2	21,0	36,2	13,0	22,4	20,0	34,5	10,0	17,2	15,0	25,9
spíše ovlivnil	17,0	29,3	12,0	20,7	2,0	3,4	8,0	13,8	8,0	13,8	10,0	17,2
ovlivnil	30,0	51,7	7,0	12,1	1,0	1,7	6,0	10,3	1,0	1,7	4,0	6,9
celkem	58,0	100,0	58,0	100,0	58,0	100,0	58,0	100,0	58,0	100,0	58,0	100,0

Tab. 13. Míra vlivu vybraných faktorů na trávení volného času - dívky.

míra vlivu vybraných faktorů na trávení VČ	chlapci											
	můj zájem		rodina		škola		vrstevníci		prostředí		médiá	
	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %
neovlivnil	4,0	6,1	7,0	10,6	29,0	43,9	8,0	12,1	27,0	40,9	24,0	36,4
spíše ne	1,0	1,5	16,0	24,2	15,0	22,7	12,0	18,2	10,0	15,2	10,0	15,2
průměrně	9,0	13,6	23,0	34,8	15,0	22,7	31,0	47,0	20,0	30,3	19,0	28,8
spíše ovlivnil	18,0	27,3	15,0	22,7	3,0	4,5	9,0	13,6	7,0	10,6	8,0	12,1
ovlivnil	34,0	51,5	5,0	7,6	4,0	6,1	6,0	9,1	2,0	3,0	5,0	7,6
celkem	66,0	100,0	66,0	100,0	66,0	100,0	66,0	100,0	66,0	100,0	66,0	100,0

Tab. 14. Míra vlivu vybraných faktorů na trávení volného času - chlapci.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že dívky v největší míře, tj. v 51,7 % ovlivňuje při trávení volného času vnitřní faktor, tj. vlastní zájem. Naopak nejméně jsou děvčata ovlivněna, resp. neovlivněna faktorem školy (36,2 %) a faktorem prostředí (27,6 %).

Chlapci jsou při trávení volného času taktéž nejvíce ovlivněni vlastním zájmem, a to v 51,5 %. Chlapce, stejně jako děvčata neovlivňuje faktor školy (43,9 %) a faktor prostředí (40,9 %). Poměrně překvapivý je rozdíl v míře vlivu faktoru rodiny na trávení VČ. Dívky jsou rodinou ovlivněny ve 12,1 %, zatímco chlapci pouze v 7,6 %.

Abychom zjistili, zda existuje statisticky významný rozdíl ve vlivu vybraných faktorů na trávení VČ z hlediska pohlaví, bylo stanoveno šest hypotéz, zvláště pro jednotlivé faktory. Pro verifikaci stanovených hypotéz H3 – H8 je použit statistický test významnosti Chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Obecný postup a vzorce pro výpočet testu nezávislosti Chí-kvadrát pro kontingenční tabulku a koeficient kontingence jsou detailně popsány v kapitole 5.6 Způsob zpracování dat. Výpočty testového kritéria χ^2 pro hypotézy H3 – H8 jsou uvedeny v příloze P II. Kontingenční tabulky H3 – H8 jsou sestaveny z tabulek četností č. 13 a č. 14 a vycházejí z demografických údajů o respondentech. Závěrečné interpretace hypotéz H3 – H8 jsou rozvedeny v kapitole 6.2 Shrnutí výsledků výzkumu.

H3: Z hlediska pohlaví ovlivňuje vlastní zájem trávení volného času mládeže rozdílně.

Formulace nulové a alternativní hypotézy:

H₃₀ - Z hlediska pohlaví ovlivňuje vlastní zájem trávení volného času u mládeže stejně.

H_{3A} - Z hlediska pohlaví ovlivňuje vlastní zájem trávení volného času u mládeže rozdílně.

vliv vlastního zájmu na VČ	dívky		chlapci		Σ 2
	P	O	P	O	
neovlivňuje	0,00	1,87	4,00	2,13	4,00
spíše neovlivňuje	1,00	0,93	1,00	1,06	2,00
průměrně	10,00	8,88	9,00	10,11	19,00
spíše ovlivňuje	17,00	16,37	18,00	18,62	35,00
ovlivňuje	30,00	29,93	34,00	34,06	64,00
Σ 1	58,00		66,00		124,00

Tab. 15. Pozorované a očekávané četnosti H3 – faktor vlastní zájem.

P- pozorovaná četnost, *O* – očekávaná četnost, Σ - marginální hodnota

Testové kritérium $X^2=15,17$ - tato hodnota je ukazatelem mezi skutečností a vyslovenou hypotézou.

Kritická hodnota $X^2_{0,05}(4)=9,488 < x^2=15,17$

Vypočítaná hodnota testového kritéria x^2 je vyšší než kritická hodnota a proto odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní hypotézu H_{3A}.

Bylo prokázáno, že z hlediska pohlaví ovlivňuje vlastní zájem trávení volného času u mládeže rozdílně.

K posouzení stupně závislosti mezi jevy ve výše uvedené kontingenční tabulce nyní použijeme koeficient kontingence, pomocí kterého budeme počítat míru závislosti mezi proměnnými – zájmem a pohlavím.

$$C = \sqrt{\frac{15,1}{124 + 15,1}} = 0,32 \quad C_{\max} = \sqrt{\frac{5-1}{5}} = 0,89 \quad C_{\text{norm}} = \frac{0,32}{0,89} = 0,36$$

(*C* - míra závislosti mezi jevy v kontingenční tabulce, *C_{norm}* - poměr mezi dosaženou hodnotou *C* a *C_{max}* (nejvyšší možnou hodnotou), *n* - celková četnost, x^2 - hodnota testového kritéria chí-kvadrát pro kontingenční tabulku)

Hodnota *C_{norm}* 0,36 ukazuje, že mezi proměnnými není příliš těsný vztah.

H4: Z hlediska pohlaví ovlivňuje rodina trávení volného času mládeže rozdílně.

Formulace nulové a alternativní hypotézy:

H4₀ - Z hlediska pohlaví ovlivňuje rodina trávení volného času u mládeže stejně.

H4_A - Z hlediska pohlaví ovlivňuje rodina trávení volného času u mládeže rozdílně.

vliv rodiny na VČ	dívky		chlapci		Σ 2
	P	O	P	O	
neovlivňuje	5,00	5,61	7,00	6,38	12,00
spíše neovlivňuje	13,00	13,56	16,00	15,43	29,00
průměrně	21,00	20,58	23,00	23,41	44,00
spíše ovlivňuje	12,00	12,62	15,00	14,37	27,00
ovlivňuje	7,00	5,61	5,00	6,38	12,00
Σ 1	58,00		66,00		124,00

Tab. 16. Pozorované a očekávané četnosti H4 – faktor rodina.

P- pozorovaná četnost, O – očekávaná četnost, Σ - marginální hodnota

Testové kritérium $X^2=16,59$ - tato hodnota je ukazatelem mezi skutečností a vyslovenou hypotézou.

Kritická hodnota $X^2_{0,05}(4)=9,488 < x^2=16,59$

Vypočítaná hodnota testového kritéria x^2 je vyšší než kritická hodnota a proto odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní hypotézu H4_A.

Bylo prokázáno, že z hlediska pohlaví ovlivňuje rodina trávení volného času u mládeže rozdílně.

K posouzení stupně závislosti mezi jevy ve výše uvedené kontingenční tabulce nyní použijeme koeficient kontingence, pomocí kterého budeme počítat míru závislosti mezi proměnnými – rodinou a pohlavím.

$$C = \sqrt{\frac{16,59}{124 + 16,59}} = 0,34 \quad C_{\max} = \sqrt{\frac{5-1}{5}} = 0,89 \quad C_{\text{norm}} = \frac{0,34}{0,89} = 0,38$$

(C - míra závislosti mezi jevy v kontingenční tabulce, C_{norm} - poměr mezi dosaženou hodnotou C a C_{max} (nejvyšší možnou hodnotou), n - celková četnost, x² - hodnota testového kritéria chí-kvadrát pro kontingenční tabulku)

Hodnota C_{norm} 0,38 ukazuje, že mezi proměnnými není příliš těsný vztah.

H5: Z hlediska pohlaví ovlivňuje škola trávení volného času mládeže rozdílně.

Formulace nulové a alternativní hypotézy:

H5₀ - Z hlediska pohlaví ovlivňuje škola trávení volného času u mládeže stejně.

H5_A - Z hlediska pohlaví ovlivňuje škola trávení volného času u mládeže rozdílně.

vliv školy na VČ	dívky		chlapci		Σ 2
	P	O	P	O	
neovlivňuje	21,00	23,38	29,00	26,61	50,00
spíše neovlivňuje	21,00	16,83	15,00	19,16	36,00
průměrně	13,00	13,09	15,00	14,90	28,00
spíše ovlivňuje	2,00	2,33	3,00	2,66	5,00
ovlivňuje	1,00	2,33	4,00	2,66	5,00
Σ 1	58,00		66,00		124,00

Tab. 17. Pozorované a očekávané četnosti H5 – faktor škola.

P - pozorovaná četnost, *O* – očekávaná četnost, Σ - marginální hodnota

Testové kritérium $X^2=16,77$ - tato hodnota je ukazatelem mezi skutečností a vyslovenou hypotézou.

Kritická hodnota $X^2_{0,05}(4)=9,488 < x^2=16,77$

Vypočítaná hodnota testového kritéria x^2 je vyšší než kritická hodnota a proto odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní hypotézu H5_A.

Bylo prokázáno, že z hlediska pohlaví ovlivňuje škola trávení volného času u mládeže rozdílně.

K posouzení stupně závislosti mezi jevy ve výše uvedené kontingenční tabulce nyní použijeme koeficient kontingence, pomocí kterého budeme počítat míru závislosti mezi proměnnými – školou a pohlavím.

$$C = \sqrt{\frac{16,77}{124 + 16,77}} = 0,34 \quad C_{\max} = \sqrt{\frac{5-1}{5}} = 0,89 \quad C_{\text{norm}} = \frac{0,34}{0,89} = 0,38$$

(*C* - míra závislosti mezi jevy v kontingenční tabulce, *C_{norm}* - poměr mezi dosaženou hodnotou *C* a *C_{max}* (nejvyšší možnou hodnotou), *n* - celková četnost, x^2 - hodnota testového kritéria chí-kvadrát pro kontingenční tabulku)

Hodnota *C_{norm}* 0,38 ukazuje, že mezi proměnnými není příliš těsný vztah.

H6: Z hlediska pohlaví ovlivňují vrstevníci trávení volného času mládeže rozdílně.

Formulace nulové a alternativní hypotézy:

H₀ - Z hlediska pohlaví ovlivňují vrstevníci trávení volného času u mládeže stejně.

H_A - Z hlediska pohlaví ovlivňují vrstevníci trávení volného času u mládeže rozdílně.

vliv vrstevníků na VČ	dívky		chlapci		Σ 2
	P	O	P	O	
neovlivňuje	9,00	7,95	8,00	9,04	17,00
spíše neovlivňuje	15,00	12,62	12,00	14,37	27,00
průměrně	20,00	23,85	31,00	27,14	51,00
spíše ovlivňuje	8,00	7,95	9,00	9,04	17,00
ovlivňuje	6,00	5,61	6,00	6,38	12,00
Σ 1	58,00		66,00		124,00

Tab. 18. Pozorované a očekávané četnosti H6 – faktor vrstevníci.

P - pozorovaná četnost, *O* – očekávaná četnost, Σ - marginální hodnota

Testové kritérium $X^2=7,18$ - tato hodnota je ukazatelem mezi skutečností a vyslovenou hypotézou.

Kritická hodnota $X^2_{0,05}(4)=9,488 > x^2=7,18$

Vypočítaná hodnota testového kritéria x^2 je menší než kritická hodnota a proto přijímáme nulovou hypotézu H₀.

Bylo prokázáno, že z hlediska pohlaví ovlivňuje faktor vrstevníků trávení volného času u mládeže stejně.

K posouzení stupně závislosti mezi jevy ve výše uvedené kontingenční tabulce nyní použijeme koeficient kontingence, pomocí kterého budeme počítat míru závislosti mezi proměnnými – vrstevníky a pohlavím.

$$C = \sqrt{\frac{7,18}{124 + 7,18}} = 0,23 \quad C_{\max} = \sqrt{\frac{5-1}{5}} = 0,89 \quad C_{\text{norm}} = \frac{0,23}{0,89} = 0,26$$

(*C* - míra závislosti mezi jevy v kontingenční tabulce, *C_{norm}* - poměr mezi dosaženou hodnotou *C* a *C_{max}* (nejvyšší možnou hodnotou), *n* - celková četnost, x^2 - hodnota testového kritéria chí-kvadrát pro kontingenční tabulku)

Hodnota *C_{norm}* 0,26 ukazuje, že mezi proměnnými není příliš těsný vztah.

H7: Z hlediska pohlaví ovlivňuje prostředí trávení volného času mládeže rozdílně.

Formulace nulové a alternativní hypotézy:

H7₀ - Z hlediska pohlaví ovlivňuje prostředí trávení volného času u mládeže stejně.

H7_A - Z hlediska pohlaví ovlivňuje prostředí trávení volného času u mládeže rozdílně.

vliv prostředí na VČ	dívky		chlapci		Σ 2
	P	O	P	O	
neovlivňuje	16,00	20,11	27,00	22,88	43,00
spíše neovlivňuje	23,00	15,43	10,00	17,56	33,00
průměrně	10,00	14,03	20,00	15,96	30,00
spíše ovlivňuje	8,00	7,01	7,00	7,98	15,00
ovlivňuje	1,00	1,40	2,00	1,59	3,00
Σ 1	58,00		66,00		124,00

Tab. 19. Pozorované a očekávané četnosti H7 – faktor prostředí.

P- pozorovaná četnost, O – očekávaná četnost, Σ - marginální hodnota

Testové kritérium $X^2=11,16$ - tato hodnota je ukazatelem mezi skutečností a vyslovenou hypotézou.

Kritická hodnota $X^2_{0,05}(4)=9,488 < x^2=11,16$

Vypočítaná hodnota testového kritéria x^2 je vyšší než kritická hodnota a proto odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní hypotézu H7_A.

Bylo prokázáno, že z hlediska pohlaví ovlivňuje prostředí trávení volného času u mládeže rozdílně.

K posouzení stupně závislosti mezi jevy ve výše uvedené kontingenční tabulce nyní použijeme koeficient kontingence, pomocí kterého budeme počítat míru závislosti mezi proměnnými – prostředím a pohlavím.

$$C = \sqrt{\frac{11,16}{124 + 11,16}} = 0,28 \quad C_{\max} = \sqrt{\frac{5-1}{5}} = 0,89 \quad C_{\text{norm}} = \frac{0,28}{0,89} = 0,31$$

(C - míra závislosti mezi jevy v kontingenční tabulce, C_{norm} - poměr mezi dosaženou hodnotou C a C_{max} (nejvyšší možnou hodnotou), n - celková četnost, x² - hodnota testového kritéria chí-kvadrát pro kontingenční tabulku)

Hodnota C_{norm} 0,31 ukazuje, že mezi proměnnými není příliš těsný vztah.

H8: Z hlediska pohlaví ovlivňují masmédia trávení volného času mládeže rozdílně.

Formulace nulové a alternativní hypotézy:

H8₀ - Z hlediska pohlaví ovlivňují masmédia trávení volného času u mládeže stejně.

H8_A - Z hlediska pohlaví ovlivňují masmédia trávení volného času u mládeže rozdílně.

vliv médií na VČ	dívky		chlapci		Σ 2
	P	O	P	O	
neovlivňuje	13,00	17,30	24,00	19,69	37,00
spíše neovlivňuje	16,00	12,16	10,00	13,83	26,00
průměrně	15,00	15,90	19,00	18,09	34,00
spíše ovlivňuje	10,00	8,41	8,00	9,58	18,00
ovlivňuje	4,00	4,20	5,00	4,79	9,00
Σ 1	58,00		66,00		124,00

Tab. 20. Pozorované a očekávané četnosti H8 – faktor média.

P- pozorovaná četnost, *O* – očekávaná četnost, Σ - marginální hodnota

Testové kritérium $X^2=23,64$ - tato hodnota je ukazatelem mezi skutečností a vyslovenou hypotézou.

Kritická hodnota $X^2_{0,05}(4)=9,488 < x^2=23,64$

Vypočítaná hodnota testového kritéria x^2 je vyšší než kritická hodnota a proto odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní hypotézu H8_A.

Bylo prokázáno, že z hlediska pohlaví ovlivňují masmédia trávení volného času u mládeže rozdílně.

K posouzení stupně závislosti mezi jevy ve výše uvedené kontingenční tabulce nyní použijeme koeficient kontingence, pomocí kterého budeme počítat míru závislosti mezi proměnnými – médii a pohlavím.

$$C = \sqrt{\frac{23,64}{124 + 23,64}} = 0,40 \quad C_{\max} = \sqrt{\frac{5-1}{5}} = 0,89 \quad C_{\text{norm}} = \frac{0,40}{0,89} = 0,45$$

(*C* - míra závislosti mezi jevy v kontingenční tabulce, *C_{norm}* - poměr mezi dosaženou hodnotou *C* a *C_{max}* (nejvyšší možnou hodnotou), *n* - celková četnost, x^2 - hodnota testového kritéria chí-kvadrát pro kontingenční tabulku)

Hodnota *C_{norm}* 0,45 ukazuje, že mezi proměnnými je těsnější vztah.

Položka č. 7 v dotazníku: „Co bylo při výběru Tvé nejčastější volnočasové aktivity pro rodinu důležité?“

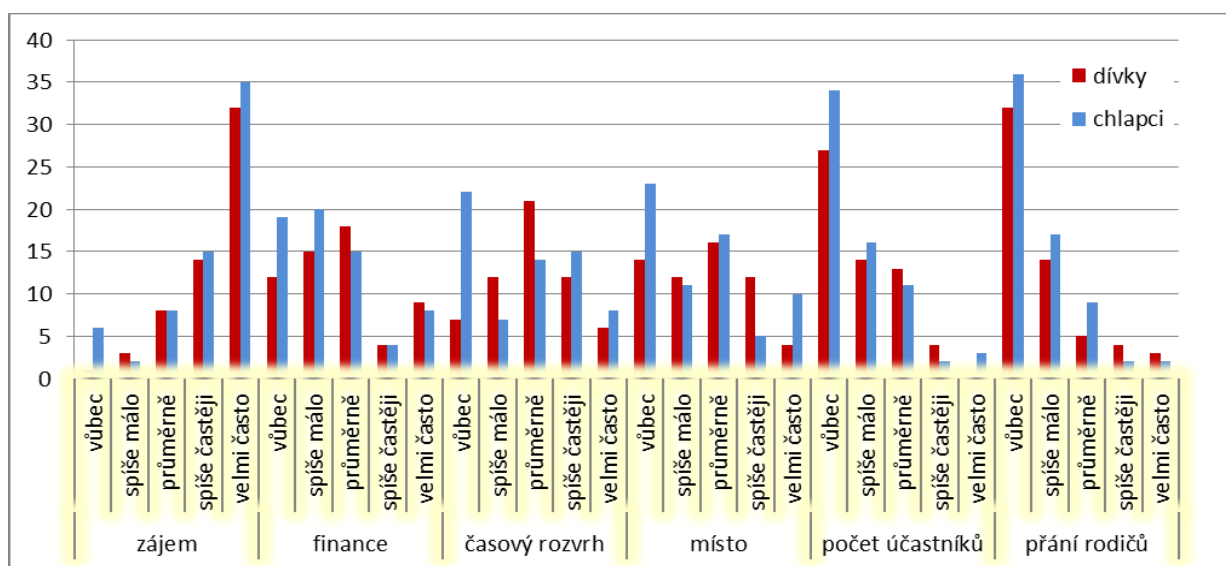
V rámci této otázky měli respondenti na výběr mimo možností zmiňovaných v tab. 21 ještě alternativu - jiný důvod/jaký, na tuto odpověď však mládež nereflektovala a tudíž tato nebyla dále zpracovávána.

VO 5: Jaké determinanty jsou dle názoru mládeže pro rodinu při výběru nejčastější VA u jejich dítěte důležité?

míra důležitosti při výběru VA pro rodinu	celkem											
	můj zájem		finance		časový rozvrh		místo VA		počet účastníků		přání rodičů	
	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %
nedůležité	7,0	5,6	31,0	25,0	29,0	23,4	37,0	29,8	61,0	49,2	68,0	54,8
spíše nedůležité	5,0	4,0	35,0	28,2	19,0	15,3	23,0	18,5	30,0	24,2	31,0	25,0
průměrně	16,0	12,9	33,0	26,6	35,0	28,2	33,0	26,6	24,0	19,4	14,0	11,3
spíše důležité	29,0	23,4	8,0	6,5	27,0	21,8	17,0	13,7	6,0	4,8	6,0	4,8
velmi důležité	67,0	54,0	17,0	13,7	14,0	11,3	14,0	11,3	3,0	2,4	5,0	4,0
celkem	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0

Tab. 21. Co bylo při výběru nejčastější VA u jejich dítěte důležité pro rodinu.

54 % mladých lidí uvedlo, že nejdůležitějším aspektem pro rodinu při volbě nejčastější VA u jejich dítěte, je jeho vlastní zájem. Je o tom přesvědčeno 55,2 % dívek a 53 % chlapců, viz. Příloha P II. Poměrně překvapivý je názor mládeže (54,8 %), že při výběru jejich nejčastější volnočasové aktivity, pro rodinu není důležité přání rodičů, myslí si to 55,2 % dívek a 54,5 % chlapců. Přílišnou důležitost rodiny respondentů dle jejich názoru nepřikládají ani počtu účastníků v zájmových kroužcích, soudí tak 46,6 % dívek a 51,5 % chlapců.

Obr. 10. Co je důležité pro rodinu při výběru nejčastější VA u jejich dítěte.

Zajímavým se v tomto momentě jeví srovnání s výsledky dlouhodobého výzkumu Rodiny, prováděného v letech 1989-1998 (SDA, 1998). Tehdy byla respondentům položena otázka: „Do jaké míry mohou důležitá rozhodnutí svých dětí ovlivnit jejich rodiče?“ 57,6 % respondentů odpovědělo (na 4-bodové škále), že je rodiče ovlivňují částečně. Pouze 5,4 % mladých lidí sdílelo názor, že jejich rozhodnutí rodiče vůbec neovlivňují. Z toho vyplývá, že dnešní mladá generace se zdaleka nenechává ovlivnit názory rodiny do takové míry, jako tomu bylo v minulosti.

Položka č. 8 v dotazníku: „Myslíš si, že Tě ovlivnila škola při trávení volného času?“

Při sestavování dotazníku pro mládež jsme se zamýšleli, jaké determinanty, spadající pod faktor školy, by mohly nějakým způsobem ovlivňovat trávení volného času fryštácké mládeže. Nakonec bylo vybráno 6 alternativ, u nichž byla opět respondentům dána možnost volby míry vlivu na trávení jejich volného času na 5-ti bodové škále.

míra vlivu determinant faktoru školy na trávení VČ	celkem											
	učitel		výchovný poradce		nabídka šk.kroužků		zaměření školy		školní úspěšnost		důležitost pro stř.šk.	
	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %
neovlivnil	84,0	67,7	95,0	76,6	48,0	38,7	63,0	50,8	58,0	46,8	53,0	42,7
spíše ne	16,0	12,9	21,0	16,9	21,0	16,9	25,0	20,2	28,0	22,6	19,0	15,3
průměrně	15,0	12,1	7,0	5,6	30,0	24,2	23,0	18,5	24,0	19,4	22,0	17,7
spíše ovlivnil	7,0	5,6	0,0	0,0	20,0	16,1	7,0	5,6	8,0	6,5	24,0	19,4
ovlivnil	2,0	1,6	1,0	0,8	5,0	4,0	6,0	4,8	6,0	4,8	6,0	4,8
celkem	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0

Tab. 22. Míra vlivu jednotlivých determinant školy na trávení VČ mládeže.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že respondenti faktor školy spíše nevnímají jako determinantu, která by je ovlivnila při trávení VČ. Plných 76,6 % osob se domnívá, že je vůbec neovlivnil výchovný poradce, příp. učitel (67,7 %). Tyto výsledky jsou relativně překvapující vzhledem k tomu, že úkolem výchovného poradce na školách je pomoci žákům/studentům, kteří z jakýchkoliv důvodů nejsou připraveni nebo zralí, v rozhodování o životních plánech a cílech do budoucna. Jak poradci, tak učitelé nebo školní psychologové jsou odborníci, kteří mohou žákům poradit i ohledně volby jejich volnočasových aktivit. Pokud bychom přesto měli zmínit míru vlivu vybraných alternativ faktoru školy, pak shodně ve 4,8 % odpověděli mladí lidé, že je ovlivnilo zaměření školy (např. výtvarné, hudební, sportovní), školní úspěšnost nebo důležitost pro výběr střední školy.

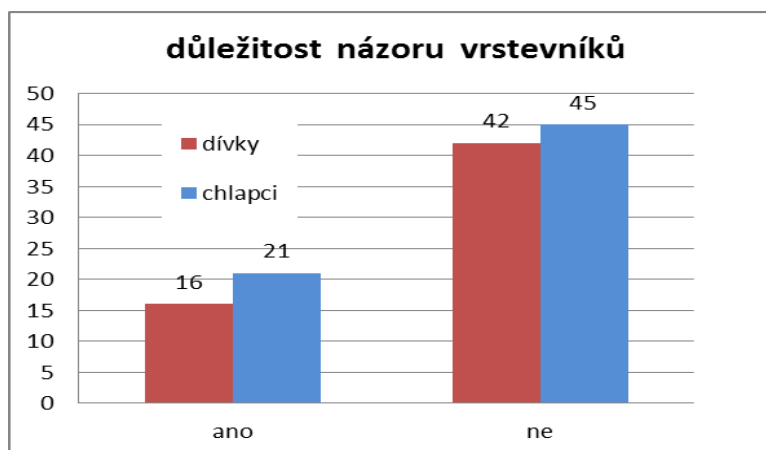
Položka č. 9 v dotazníku: „Myslíš si, že mládež trávící svůj VČ organizovaně má v budoucnu vyšší profesní cíle než mládež, která zájmové kroužky nenavštěvuje?“

Respondenti volili na 5-ti bodové škále hodnotu, která nejvíce vyjadřovala jejich názor na výši profesních cílů. Téměř polovina (46,8 %) z celkového počtu mladých lidí nedokázala posoudit, zda organizovaná mládež má vyšší cíle než ta neorganizovaná. Zajímavá byla shoda (16,9 %) mezi těmi, kteří se domnívali, že organizovaná mládež spíše má/spíše nemá vyšší cíle.

výše profesních cílů u organizované mládeže	dívky		chlapci		respondenti celkem	
	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)
nemá vyšší cíle	2,0	3,4	7,0	10,6	9,0	7,3
spíše nemá	13,0	22,4	8,0	12,1	21,0	16,9
nedokážu posoudit	26,0	44,8	32,0	48,5	58,0	46,8
spíše má	11,0	19,0	10,0	15,2	21,0	16,9
má vyšší cíle	6,0	10,3	9,0	13,6	15,0	12,1

Tab. 23. *Výše profesních cílů u organizované mládeže.*

Položka č. 10 v dotazníku je položkou dichotomickou, s vzájemně se vylučující odpovědí ano/ne: „Je pro tebe důležitý názor tvých vrstevníků na to, jak nejčastěji trávíš VČ?“

Obr. 11. *Důležitost přikládána názoru vrstevníků.*

Pro 70,2 % respondentů není důležitý názor jejich vrstevníků na to, jak nejčastěji tráví svůj volný čas, jedná se o 72,4 % dívek a 68,2 % chlapců. Pouze 29,8 % mladých lidí přikládá názoru vrstevníků na individuální trávení svého volného času důležitost.

je pro tebe důležitý názor vrstevníků na tvůj VČ	dívky		chlapci		respondenti celkem	
	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)
ano	16,0	27,6	21,0	31,8	37,0	29,8
ne	42,0	72,4	45,0	68,2	87,0	70,2
celkem	58,0	100,0	66,0	100,0	124,0	100,0

Tab. 24. Důležitost přikládána názoru vrstevníků na nejčastější trávení VČ.

Za povšimnutí jistě stojí zmínka týkající se výzkumu Volného času a sportu (ISSP, 2007), v němž byla respondentům položena otázka: „Jak velkou příslušnost pociťujete ke skupině kamarádů?“ Valná většina osob (56,3 %) uvedla, že cítí silnou příslušnost. Mizivé 1,1 % mladých lidí vyloučilo potřebu příslušnosti ke svým vrstevníkům. Tento fakt zjevně potvrzuje vývojové teorie, dle kterých jsou mladí lidé silně konformní a jejich potřeba sdružování a sounáležitosti se skupinou vrstevníků je obrovská. Z tohoto důvodu je výsledek našeho výzkumu týkající důležitosti přikládání názoru vrstevníků na trávení VČ poměrně překvapivý.

Položka č. 11 v dotazníku: „Ovlivňuje Tvoje nejčastější aktivita ve VČ postoj Tvých vrstevníků k Tobě?“

míra vlivu VA na postoj vrstevníků	dívky		chlapci		respondenti celkem	
	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)
neovlivňuje	29,0	50,0	24,0	36,4	53,0	42,7
spíše neovlivňuje	10,0	17,2	15,0	22,7	25,0	20,2
nedokážu posoudit	13,0	22,4	15,0	22,7	28,0	22,6
spíše ovlivňuje	6,0	10,3	9,0	13,6	15,0	12,1
ovlivňuje	0,0	0,0	3,0	4,5	3,0	2,4

Tab. 25. Míra vlivu volnočasových aktivit na postoj vrstevníků.

Přestože je vliv vrstevnických skupin na život pubescentů relativně velký, mladí lidé se rozhodují, co se týče volby volnočasových aktivit většinou nezávisle na těchto sociálních vazbách. Tudíž ani volba konkrétní nejčastější volnočasové aktivity nepředstavuje zásadní průlom v postoji vrstevníků k osobě tuto aktivitu vykonávající. Dle názoru dívek, v 50 % neovlivňuje jejich aktivita postoj vrstevníků/vrstevnic k nim. U chlapců je toto procento nepatrně nižší, 36,4 % chlapců se domnívá, že jejich nejčastější VA nijak neovlivňuje postoj vrstevníků k nim.

Položka č. 12 v dotazníku: „Myslíš si, že Tě ovlivnilo prostředí při trávení volného času?“

V této položce bylo žákům opět nabídnuto k výběru 6 alternativ spadajících pod faktor prostředí, z nichž na 5-ti bodové škále měli respondenti možnost zvolit tu, která nejvíce vystihovala jejich názor. V našem případě jsme se soustředili v rámci faktoru prostředí na organizované volnočasové aktivity, resp. zájmové kroužky. Snažili jsme se zjistit, do jaké míry je mládež ovlivněna při trávení volného času prostředím, a co je pro ni zásadní při výběru konkrétní volnočasové aktivity.

VO 6: Do jaké míry je mládež ovlivněna při trávení volného času jednotlivými determinantami prostředí?

Z výzkumného šetření vyplývá, že faktor prostředí se nijak zásadněji nepodílí na rozhodování o trávení volného času mládeže ve Fryštáku. Přesto z celkového počtu respondentů jich shodně v 6,5 % u dvou determinant prostředí, a to u dobré pověsti kroužku a dobré dostupnosti uvedlo, že je tyto při trávení volného času ovlivnily. Nejméně na mladé lidi ve Fryštáku působí, při rozhodování o trávení jejich volného času, tradice kroužku. Plných 64,5 % osob uvedlo, že tradici nebyli ovlivněni vůbec.

míra vlivu determinantu faktoru prostředí na trávení VČ	celkem									
	dobrá pověst kroužku		nabídka kroužků v dané instituci		dobrá dostupnost		vybavenost		tradice kroužku	
	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %
neovlivnil	40,0	32,3	46,0	37,1	37,0	29,8	45,0	36,3	80,0	64,5
spíše ne	23,0	18,5	26,0	21,0	19,0	15,3	16,0	12,9	26,0	21,0
průměrně	33,0	26,6	33,0	26,6	36,0	29,0	34,0	27,4	11,0	8,9
spíše ovlivnil	20,0	16,1	14,0	11,3	24,0	19,4	22,0	17,7	4,0	3,2
ovlivnil	8,0	6,5	5,0	4,0	8,0	6,5	7,0	5,6	3,0	2,4
celkem	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0

Tab. 26. Míra vlivu determinant prostředí na trávení VČ u mládeže ve Fryštáku.

Zajímavé je na tomto místě zmínit výsledky výzkumu Volného času a sportu (ISSP, 2007), který probíhal nepřetržitě v ročních cyklech již od roku 1983 a monitoroval postoje a názory české populace, a v němž byla položena otázka: „Jak silnou příslušnost pociťujete ke svému městu nebo obci?“ 51,9 % tehdejší mladé generace uvedlo, že pociťuje silnou příslušnost ke své obci, přičemž respondenti své názory udávali na 5-ti bodové škále.

V rámci dlouhodobého průzkumu Rodiny v České republice 1989-98 (SDA, 1998) byli respondenti – žáci 8. tříd ZŠ dotazováni: „Kde by chtěli žít, až budou dospělí?“ 53,1 % dětí uvedlo, že by chtělo žít ve městě a 46,9 % mládeže by si přálo bydlet na venkově. Zmiňo-

vané výsledky výzkumů sice nemapovaly vliv prostředí na volný čas mládeže, nicméně poskytly určitý náhled na názory mladé generace k prostředí v němž žije, či by si přála žít.

Položka č. 13 v dotazníku: „Navštěvuješ svoji nejčastější volnočasovou aktivitu ve Fryštáku?“

Jedná se opět o dichotomickou otázku s vzájemně se vylučující odpovědí ano/ne. Data jsme nejprve zpracovali do tabulky četností č. 27.

navštěvuješ svoji nejčastější VA ve Fryštáku	dívky		chlapci		respondenti celkem	
	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)
ano	38,0	65,5	36,0	54,5	74,0	59,7
ne	20,0	34,5	30,0	45,5	50,0	40,3
celkem	58,0	100,0	66,0	100,0	124,0	100,0

Tab. 27. Místo návštěvy nejčastější VA z hlediska pohlaví.

Z celkového počtu respondentů jich 59,7 % navštěvuje nejčastější volnočasovou aktivitu ve Fryštáku, jedná se o 65,5 % dívek a 54,5 % chlapců. Z výsledků vyplynulo, že 40,3 % mládeže dojíždí za svoji nejčastější aktivitou jinam.

Abychom zjistili, jestli existuje rozdíl mezi místem nejčastěji navštěvované volnočasové aktivity a názorem mládeže k dostatečnosti nabídky VA, stanovili jsme si hypotézu H9. K ověření H9 bylo však nutno nejprve získat další data, resp. četnosti (tab. 28) vztahující se k položce dotazníku č. 14: „Považuješ nabídku zařízení pro vyžití mládeže ve VČ ve Fryštáku za dostačující?“

považuješ nabídku VA ve Fryštáku za dostačující	dívky		chlapci		respondenti celkem	
	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)
ano	32,0	55,2	44,0	66,7	76,0	61,3
ne	26,0	44,8	22,0	33,3	48,0	38,7

Tab. 28. Dostatečnost nabídky zařízení pro VČ mládeže z hlediska pohlaví.

Z výsledků šetření je patrné, že 61,3 % tj. 76 respondentů pokládá nabídku zařízení pro volný čas mládeže ve Fryštáku za dostačující. Z tab. 27 vyplývá, že 50 osob z celkového počtu navštěvuje svoji nejčastější VA jinde, tzn., že 26 žáků uvedlo, že i když je z jejich pohledu nabídka zařízení pro volnočasové aktivity mládeže ve Fryštáku dostačující, oni přesto za nejčastější aktivitou dojíždějí jinam (jedná se o 12 dívek a 14 chlapců).

H9: Mezi místem nejčastěji navštěvované VA a názorem týkajícím se dostatečné nabídky VA ve Fryštáku existuje rozdíl.

H9₀ - Mezi místem nejčastěji navštěvované VA a názorem týkajícím se dostatečné nabídky VA ve Fryštáku neexistuje statisticky významný rozdíl.

H9_A - Mezi místem nejčastěji navštěvované VA a názorem týkajícím se dostatečné nabídky VA ve Fryštáku existuje rozdíl.

Pro verifikaci stanovené hypotézy je použit statistický test významnosti Chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Kontingenční tabulka je sestavena z tabulek četností č. 27 a č. 28.

místo nejčastější VA	dostačující nabídka		nedostatečná nabídka		Σ 2
	P	O	P	O	
navštěvují ve Fryštáku	46	45,35	28	28,64	74
dojíždějí jinam	30	30,64	20	19,35	50
Σ 1	76		48		124

Tab. 29. Pozorované a očekávané četnosti H9.

Obecný postup a vzorce pro výpočet testu nezávislosti Chí-kvadrát pro kontingenční tabulku jsou detailně popsány v kapitole 5.6 Způsob zpracování dat. Výpočet testového kritéria x^2 pro hypotézu H9 je uveden v příloze P II.

Testové kritérium $X^2=9,35$ - tato hodnota je ukazatelem mezi skutečností a vyslovenou hypotézou.

Kritická hodnota $X^2_{0,05}(1)=3,841 < x^2=9,35$

Vypočítaná hodnota testového kritéria x^2 je vyšší než kritická hodnota a proto odmítáme nulovou hypotézu H9₀ a přijímáme alternativní hypotézu H9_A.

Bylo prokázáno, že mezi místem nejčastěji navštěvované VA a názorem týkajícím se dostatečné nabídky VA ve Fryštáku existuje rozdíl.

Z toho plyne, že mládež, která považuje nabídku volnočasových aktivit ve Fryštáku za dostačující, častěji navštěvuje tyto VA právě ve Fryštáku. Mládež, jenž dojíždí za nejčastějšími aktivitami jinam, nepovažuje nabídku VA ve Fryštáku za dostačující.

Součástí **položky č. 14** v dotazníku byla **podotázka: „Pokud je tvá odpověď ne (považuješ nabídku zařízení za dostačující), které zařízení ti schází?“**

Z tab. 28 jsme se již dozvěděli, že 26 dívek a 22 chlapců postrádá ve Fryštáku nějaké zařízení pro volný čas. Tato otázka byla otevřená, respondenti, kteří odpověděli, že jim ve Fryštáku nějaké zařízení schází, měli tudíž možnost konkrétní zařízení vypsat. Máme-li

v krátkosti konstatovat výsledky šetření, tak 60,4 % osob z celkového počtu respondentů schází plavecký bazén, 25 % jich ve Fryštáku postrádá kino, které mimochodem v našem městě dlouhá léta fungovalo, ale v důsledku vysokých nákladů a nízkých příjmů bylo před 10 lety uzavřeno. V prostorách bývalého kina dnes probíhají zkoušky ochotnického divadla Fryšták. Za zmínku stojí, že chlapci byli, co se týče scházejících zařízení, kreativnější než děvčata, postrádají např. skate park nebo zimní stadion.

která aktivita ti ve Fryštáku schází	dívky		chlapci		respondenti celkem	
	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)
plavecký bazén	18,0	69,2	11,0	50,0	29,0	60,4
kino	7,0	26,9	5,0	22,7	12,0	25,0
stolní tenis	0,0	0,0	1,0	4,5	1,0	2,1
dílny	0,0	0,0	1,0	4,5	1,0	2,1
PC kroužky	0,0	0,0	2,0	9,1	2,0	4,2
skate park	0,0	0,0	1,0	4,5	1,0	2,1
zimní stadion	0,0	0,0	1,0	4,5	1,0	2,1
taneční studio	1,0	3,8	0,0	0,0	1,0	2,1

Tab. 30. Zařízení, která mládeži ve Fryštáku z hlediska pohlaví schází.

Položka č. 15 v dotazníku: „Myslíš, že Tě ovlivnila tato masmédia při trávení volného času?“

V této položce byla vybrána nejznámější masmédia (internet, televize, rádio a tisk) a byla doplněna o knihy, které dle našeho názoru také patří do kolonky masmédia. Knihy jsou předlohami filmů a seriálů, knižní hrdinové mohou být vzorem ikon hudebního průmyslu, zkrátka masmédia jsou vzájemně propojena.

Respondenti měli opět možnost vyjádřit na 5-ti bodové škále míru vlivu jednotlivých masmédií na trávení jejich volného času.

míra vlivu vybraných médií na trávení VČ	celkem									
	internet		televize		rádio		tisk		knihy	
	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %
neovlivnil	30,0	24,2	40,0	32,3	52,0	41,9	64,0	51,6	68,0	54,8
spíše ne	27,0	21,8	27,0	21,8	21,0	16,9	28,0	22,6	25,0	20,2
průměrně	23,0	18,5	30,0	24,2	23,0	18,5	21,0	16,9	18,0	14,5
spíše ovlivnil	25,0	20,2	22,0	17,7	15,0	12,1	10,0	8,1	6,0	4,8
ovlivnil	19,0	15,3	5,0	4,0	13,0	10,5	1,0	0,8	7,0	5,6
celkem	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0	124,0	100,0

Tab. 31. Míra vlivu médií na trávení VČ mládeže ve Fryštáku.

Dle očekávání fryštáckou mládež v současnosti nejvíce, v 15,3 % ovlivňuje internet. Nejméně jsou respondenti ovlivněni knihami, v 54,8 %, za nimiž se v těsné blízkosti objevuje tisk (51,6 %). Relativně překvapivé bylo zjištění, že rádio ovlivňuje při trávení VČ mládež v 10,5 %, zatímco televizi, u níž jsme předpokládali větší míru vlivu, jsou ovlivněna pouze 4 % respondentů.

Podíváme-li se opět do výzkumů, které proběhly v minulosti, pro zajímavost uvádíme několik srovnání frekvence času, který věnovala mladá generace sledování televize. Data jsou použita z výzkumu Volný čas a sportování (ČSDA, 2012) a výzkumu Rodiny 1989-1998 (SDA, 1998). V roce 1998 bylo uváděno, že se lidé dívají na televizi (na 4-bodové škále-docela často) v 55,5 %. V roce 2012 sledování televize jako denní náplň uvádí 50,8 % respondentů. Tato čísla se tedy příliš neliší. Rozdíl je však patrný při otázce kolik času věnují respondenti četbě knih. V tomto případě jsou porovnávána data z výše jmenovaného výzkumu z roku 2012 a výzkumu Volného času z r. 2007 (ISSP, 2007). V roce 2007 uvedlo 16,8 % osob, že vůbec nečtou knihy. V roce 2012 totéž uvedlo již jen 9,6 % respondentů. Tato příznivá situace by mohla naznačovat, že se lidská populace opět začíná vracet k literatuře, neboť je již unavena informacemi, které jsou denně servírovány prostřednictvím masmédií. Návrat ke knihám nelze jinak, než pozitivně kvitovat, a čtení u dnešní mládeže maximálně podpořit.

6.1.4 Existence idolu z hlediska pohlaví

Položka č. 16 v dotazníku: „Máš svůj idol?“

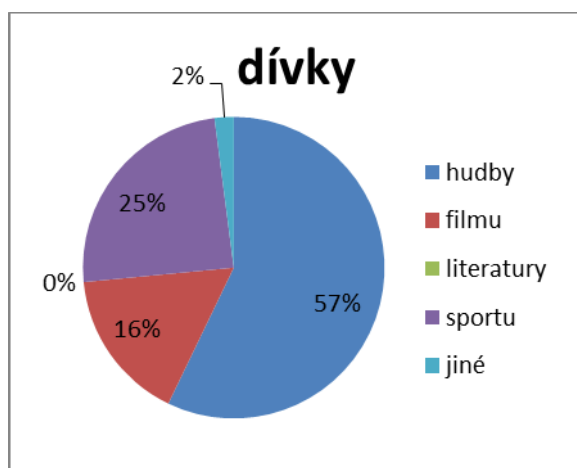
Tato otázka byla mládeži položena jako tzv. funkcionálně psychologická položka, která měla sloužit k odstranění případného nežádoucího napětí po předchozích otázkách a zároveň přeladit respondenta na jemu příjemnější téma.

Abychom naplnili dílčí cíl č. 6, tudíž zmapovali existenci idolu u mládeže z hlediska pohlaví, položili jsme si VO 7: Mají svůj idol častěji dívky nebo chlapci?

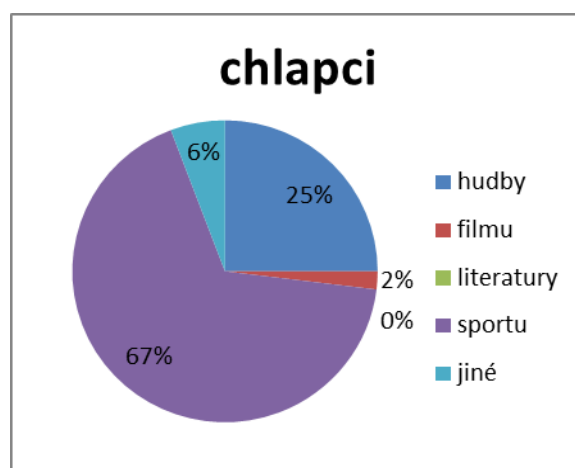
máš svůj idol	dívky		chlapci		respondenti celkem	
	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)	abs. četnost	relativní četnost (v %)
ano	49,0	84,5	52,0	78,8	101,0	81,5
ne	9,0	15,5	14,0	21,2	23,0	18,5

Tab. 32. Existence idolu z hlediska pohlaví.

Z tabulky četností vyplynulo, že 81,5 % respondentů má svůj idol, z toho 84,5 % dívek a 78,8 % chlapců. Zbýlých 18,5 % mladých lidí uvedlo, že žádný idol nemá. Položka č. 16 nabízela dále respondentům, kteří uvedli, že mají idol, možnost specifikovat z jaké oblasti tento idol pochází. Mládeži byly předloženy návrhy idolů z oblasti hudby, filmu, literatury, sportu a možnost jiné/jaké? Nikdo z respondentů poslední možnosti (jiné/jaké) nevyužil. Při zpracování otázky jsme tudíž vycházeli pouze z vybraných alternativ. Nejvíce u mládeže z celkového počtu respondentů vítězily idoly z oblasti sportu (46,5 %) a hudby (40,6 %). Dívky preferovaly v 57,1 % hudební idoly a u chlapců se na předním místě se 67,3 % hlasů umístily idoly sportovní. Nikdo z respondentů neuvedl existenci idolu z oblasti literatury. V grafech Obr. 12 a 13 jsou čísla v procentech zaokrouhlena.

Obr. 12. Oblast idolu u dívek.

Obr. 13. Oblast idolu u chlapců.

H10: Existence idolu je z hlediska pohlaví rozdílná.

Formulace nulové a alternativní hypotézy:

H10₀ - Existence idolu je z hlediska pohlaví stejně častá.

H10_A - Existence idolu je z hlediska pohlaví rozdílná (dívky mají idol častěji než chlapci)

Pro verifikaci stanovené hypotézy byl použit statistický test významnosti Chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku, neboť proměnné, mezi nimiž ověřujeme rozdíly, nabývají pouze dvou alternativních kvalit. Čtyřpolní tabulka je sestavena z údajů tabulky četností č. 33.

přítomnost idolu z hlediska pohlaví	mají idol	nemají idol	Σ
dívky	49 (a)	9 (b)	58 (a+b)
chlapci	52 (c)	14 (d)	66 (c+d)
Σ	101 (a+c)	23 (b+d)	124 (n)

Tab. 33. Pozorované a očekávané četnosti – H10.

Obecný postup a vzorce pro výpočet testu nezávislosti Chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku a Fí-koeficientu r_ϕ jsou detailně popsány v kapitole 5.6 Způsob zpracování dat. Výpočty pro hypotézu H_{10} jsou uvedeny v příloze P II.

Testové kritérium - $\chi^2=0,662$ - tato hodnota je ukazatelem mezi skutečností a vyslovenou hypotézou.

Kritická hodnota $\chi^2_{0,05}(1)=3,841 > \chi^2=0,662$

Vypočítaná hodnota testového kritéria χ^2 je menší než kritická hodnota a proto přijímáme nulovou hypotézu H_{10_0} .

Existence idolu je z hlediska pohlaví prokazatelně stejně častá.

Z toho plyne, že rozdíl mezi podílem dívek a chlapců ve skupině, kteří mají svůj idol, není statisticky významný. Dívky i chlapci mají svůj idol stejně často.

Protože chceme vyjádřit těsnost vztahu mezi oběma alternativními znaky ve čtyřpolní tabulce, budeme nyní počítat tzv. Fí-koeficient r_ϕ . Fí-koeficient vychází ze čtyřpolní tabulky, a protože již máme pro čtyřpolní tabulku vypočítáno testové kritérium chí-kvadrát, vypočítáme r_ϕ takto:

$$r_\phi = \sqrt{\frac{0,662}{124}} = 0,073$$

Hodnota r_ϕ 0,073 ukazuje, že mezi oběma proměnnými tj. pohlavím a přítomností idolu není příliš těsný vztah.

6.2 Shrnutí výsledků výzkumu

Cílem realizovaného výzkumu bylo zjistit, které z vybraných faktorů podílejících se na utváření osobnosti jedince nejvíce ovlivňují trávení volného času mládeže ve městě Fryšták. Formulovali jsme výzkumný problém: Jakým způsobem a v jaké míře ovlivňují vybrané faktory (vlastní zájem, rodina, škola, vrstevníci, prostředí a masmédia) trávení volného času mládeže? Odpověď na tento výzkumný problém, splnění stanovených dílčích cílů a ověření 10 stanovených hypotéz se nyní budeme snažit v krátkosti prezentovat v rámci shrnutí výsledků výzkumu. Výzkumný soubor 124 žáků byl rozdělen dle pohlaví na 58 dívek a 66 chlapců.

Nejčastější volnočasové aktivity mládeže ve Fryštáku

Volnočasové aktivity byly rozděleny na aktivní a pasivní. Nejčastěji provozovanou **aktivní** volnočasovou aktivitou mládeže ve Fryštáku je **sport**. 44,4 % osob se věnuje sportu velmi často. Hodnotíme-li na 5-ti bodové škále současně tvrzení průměrně, spíše častěji a velmi často (sečteno dohromady) pak sportuje 84,7 % respondentů. Další provozovanou aktivní VA při společném hodnocení tvrzení - průměrně, spíše častěji a velmi často jsou s 46,8 % vzdělávací aktivity. Co se týče **pasivních** volnočasových aktivit, zde respondenti jednoznačně s 37,1 % volili **surfování po netu**. Při společném hodnocení tvrzení průměrně, spíše častěji a velmi často pak surfování po netu a sledování televize shodně volilo 83,9 % respondentů. Pro 88,7 % respondentů je nejčastější aktivita zároveň jejich nejoblíbenější, myslí si to 86,2 % dívek a 90,9 % chlapců.

Formy trávení volného času

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že **68,5 %** respondentů se některé z vybraných činností, prezentovaných v rámci položky č. 1 dotazníku, věnuje **organizovaně**, tj. v zájmových kroužcích. Organizovanou formu trávení volného času preferuje 74,1 % dívek a 63,6 % chlapců. Dle prvotních předpokladů nejvíce mladých lidí (61,2 %) ve Fryštáku provozuje sportovní organizované aktivity, následované aktivitami hudebními (11,8 %) a vzdělávacími (10,6 %). Dívky upřednostňují v 18,6 % hudební aktivity, chlapci pak dávají ve 14,3 % přednost aktivitám vzdělávacím.

Motivy k provozování nejčastější volnočasové aktivity

Respondenti měli v rámci položky č. 4 dotazníku možnost volby ze 2 skupin odpovědí. Odpovědi ve skupině a) byly při následné analýze dat zpracovávány jako vnitřní motiv mládeže, a odpovědi skupiny b) pak byly motivem vnějším vztahujícím se k vykonávání nejčastější volnočasové aktivity.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že **90,3 %** respondentů provozuje nejčastější volnočasovou aktivitu, protože je baví, chtějí poznat nové přátele nebo se zdokonalit v tom, co je zajímavá - tudíž z **vnitřního motivu**. Jednalo se o 87,9 % dívek a 92,4 % chlapců.

Pro **9,7 %** respondentů je důležitější **vnější motiv**, tzn. důvodem k provozování jejich nejčastější aktivity jsou jejich kamarádi, kteří tuto aktivitu navštěvují, chtějí to jejich rodiče, případně je tato činnost důležitá pro výběr střední školy. Jde o 12,1 % dívek a 7,6 % chlapců.

Faktory utvářející osobnost jedince a jejich vliv na trávení volného času

51,6 % respondentů při trávení volného času **nejvíce** ovlivnil jejich **vlastní zájem**. Jedná se o 51,7 % dívek a 51,5 % chlapců. U dívek má poměrně významný vliv na trávení VČ rodina (12,1 %) u chlapců pak větší vliv na trávení VČ vykazují masmédiá (7,6 %). Obě pohlaví téměř shodně ovlivňuje faktor vrstevníků (9,7 %) z celkového počtu respondentů.

Odpověďmi na výzkumný problém jsou následující informace o způsobu a míře vlivu jednotlivých faktorů na trávení volného času. A rovněž informace vyplývající z vyhodnocení hypotéz H3 – H8, které budou prezentovány následně.

Pozn. Údaje o pořadí jednotlivých faktorů dle míry vlivu na trávení VČ vychází z tabulky četností č. 12, resp. ze součtu tvrzení průměrně, spíše ovlivnil a ovlivnil v rámci 5-ti bodové škály.

Vnitřní faktor

Vlastní zájem – tento faktor **ovlivňuje nejvíce, tj. 95,1%** respondentů při trávení VČ. Vlastní zájem byl dále zkoumán v souvislosti s motivem k provozování nejčastější volnočasové aktivity – viz položka č. 4 v dotazníku. Jedná se o vnitřní motiv, který je pro 90,3 % respondentů hlavním důvodem k provozování jejich nejčastější VA (viz. tab.8).

Vnější faktory

Rodina – jedná se v pořadí o **druhý faktor**, který má dle **67 %** respondentů největší vliv na trávení VČ mládeže ve Fryštáku. 54 % mladých lidí zároveň uvedlo, že nejdůležitějším aspektem pro rodinu při volbě nejčastější VA u jejich dítěte, je jeho vlastní zájem (viz tab. 21).

Vrstevníci – **třetí příčka (64,5 %)** mezi faktory, co do míry vlivu na trávení volného času. Pro 70,2 % respondentů není důležitý názor jejich vrstevníků na to, jak nejčastěji tráví svůj volný čas. Pouze 29,8 % mladých lidí z celkového počtu respondentů přikládá názoru vrstevníků na trávení jejich VČ důležitost (viz. tab. 24).

Média – tento faktor se umístil na **čtvrté příčce (49,2 %)** v míře vlivu na trávení volného času mládeže. Pokud bychom hodnotili na 5-ti bodové škále současně tvrzení průměrně, spíše častěji a velmi často u jednotlivých determinant položky č. 15 (viz. tab. 31), pak pubescenty ve Fryštáku v současnosti nejvíce ovlivňuje internet (54 %), následován sledováním televize (45,9 %) a posloucháním rádia (41,1 %).

Prostředí - **páté místo (38,7 %)** mezi faktory v míře vlivu na trávení VČ. Jestliže bychom hodnotili na 5-ti bodové škále současně tvrzení průměrně, spíše častěji a velmi často u jednotlivých determinant položky č. 12, pak mládež ve Fryštáku v současnosti nejvíce ovlivňuje dobrá dostupnost kroužku (54,9 %), následována vybaveností (50,7 %) a dobrou pověstí kroužku (49,2 %) (viz. tab. 26).

Škola – **poslední příčka (30,6 %)** mezi faktory v míře vlivu na trávení VČ mládeže. V rámci tohoto faktoru, při součtu tvrzení průměrně, spíše častěji a velmi často u jednotlivých determinant položky č. 8, je mládež nejvíce ovlivněna nabídkou kroužků (44,3 %), následovaná důležitostí přikládanou VA pro výběr střední školy (41,9 %) a školní úspěšností (30,7 %) (viz. tab.22).

Existence idolu z hlediska pohlaví

V rámci této položky se vyjádřilo 81,5 % respondentů, že **má svůj idol**, z toho **84,5 % dívek a 78,8 % chlapců**. Zbýlých 18,5 % mladých lidí uvedlo, že žádný idol nemá (viz. tab. 32).

Dívky preferovaly v 57,1 % hudební idoly a u chlapců se na předním místě, s 67,3 % hlasů umístily idoly sportovní. Nikdo z respondentů neuvedl existenci idolu z oblasti literatury (viz. obr. 12 a 13).

Ověření hypotéz:

V rámci výzkumu bylo stanoveno 10 hypotéz. Všechny byly ověřeny pomocí statistického testu významnosti Chí-kvadrát. U hypotéz H1 – H9 byla použita kontingenční tabulka a u hypotézy H10 byla použita tabulka čtyřpolní.

První hypotéza H1:

Zjišťovali jsme, zda existuje statisticky významný rozdíl mezi motivem (vnitřní * vnější) a formou trávení VČ (organizovaná * neorganizovaná). Vypočítaná hodnota testového kritéria χ^2 byla vyšší než kritická hodnota, proto jsme odmítli nulovou hypotézu H1₀ a přijali alternativní hypotézu H1_A.

Mezi motivem k provozování nejčastější VA a formou trávení volného času byl prokázán statisticky významný rozdíl.

Z toho plyne, že mládež, u které převažuje vnitřní motiv k provozování nejčastější VA, zároveň preferuje organizovanou formu těchto aktivit.

Druhá hypotéza H2:

Zjišťovali jsme, zda existuje statisticky významný rozdíl v přiřazené důležitosti zájmových kroužků pro budoucnost z hlediska pohlaví.

Vypočítaná hodnota testového kritéria χ^2 byla menší než kritická hodnota a proto jsme přijali nulovou hypotézu H_{2_0} .

Bylo prokázáno, že dívky i chlapci považují navštěvování zájmových kroužků za stejně důležité pro budoucí život.

Třetí hypotéza H3:

Zjišťovali jsme, zda z hlediska pohlaví u mládeže existuje statisticky významný rozdíl ve vlivu vlastního zájmu na trávení volného času?

Vypočítaná hodnota testového kritéria χ^2 byla vyšší než kritická hodnota a proto jsme odmítli nulovou hypotézu a přijali alternativní hypotézu H_{3_A} .

Bylo prokázáno, že z hlediska pohlaví ovlivňuje vlastní zájem trávení volného času u mládeže rozdílně.

Vliv vlastního zájmu na trávení volného času je u dívek větší než u chlapců.

Čtvrtá hypotéza H4:

Zjišťovali jsme, zda z hlediska pohlaví u mládeže existuje statisticky významný rozdíl ve vlivu rodiny na trávení volného času?

Vypočítaná hodnota testového kritéria χ^2 byla vyšší než kritická hodnota, proto jsme odmítli nulovou hypotézu a přijali alternativní hypotézu H_{4_A} .

Bylo prokázáno, že z hlediska pohlaví ovlivňuje rodina trávení volného času u mládeže rozdílně.

Vliv rodiny na trávení volného času je u dívek větší než u chlapců.

Pátá hypotéza H5:

Zjišťovali jsme, zda z hlediska pohlaví u mládeže existuje statisticky významný rozdíl ve vlivu školy na trávení volného času?

Vypočítaná hodnota testového kritéria χ^2 byla vyšší než kritická hodnota, proto jsme odmítli nulovou hypotézu a přijali alternativní hypotézu H_{5_A} .

Bylo prokázáno, že z hlediska pohlaví ovlivňuje škola trávení volného času u mládeže rozdílně. Vliv školy na trávení volného času je u chlapců větší než u dívek.

Šestá hypotéza H6:

Zjišťovali jsme, zda z hlediska pohlaví u mládeže existuje statisticky významný rozdíl ve vlivu vrstevníků na trávení volného času?

Vypočítaná hodnota testového kritéria x^2 byla menší než kritická hodnota, proto jsme přijali nulovou hypotézu H_{6_0} .

Bylo prokázáno, že z hlediska pohlaví ovlivňuje faktor vrstevníků trávení volného času u mládeže stejně.

Vliv vrstevníků na trávení volného času je u dívek i chlapců stejný.

Sedmá hypotéza H7:

Zjišťovali jsme, zda z hlediska pohlaví u mládeže existuje statisticky významný rozdíl ve vlivu prostředí na trávení volného času?

Vypočítaná hodnota testového kritéria x^2 byla vyšší než kritická hodnota, proto jsme odmítli nulovou hypotézu a přijali alternativní hypotézu H_{7_A} .

Bylo prokázáno, že z hlediska pohlaví ovlivňuje prostředí trávení volného času u mládeže rozdílně.

Vliv prostředí na trávení volného času je u chlapců větší než u dívek.

Osmá hypotéza H8:

Zjišťovali jsme, zda z hlediska pohlaví u mládeže existuje statisticky významný rozdíl ve vlivu masmédií na trávení volného času?

Vypočítaná hodnota testového kritéria x^2 byla vyšší než kritická hodnota, proto jsme odmítli nulovou hypotézu a přijali alternativní hypotézu H_{8_A} .

Bylo prokázáno, že z hlediska pohlaví ovlivňují masmédiá trávení volného času u mládeže rozdílně.

Vliv masmédií na trávení volného času je u chlapců větší než u dívek.

Devátá hypotéza H9:

Zjišťovali jsme, zda u mládeže existuje statisticky významný rozdíl mezi místem nejčastěji navštěvované VA a názorem týkajícím se dostatečné nabídky VA ve Fryštáku.

Vypočítaná hodnota testového kritéria x^2 byla vyšší než kritická hodnota a proto jsme odmítli nulovou hypotézu a přijali alternativní hypotézu H_{9_A} .

Bylo prokázáno, že mezi místem nejčastěji navštěvované VA a názorem týkajícím se dostatečné nabídky VA ve Fryštáku existuje rozdíl.

Z toho plyne, že mládež, která považuje nabídku volnočasových aktivit ve Fryštáku za dostačující, častěji navštěvuje tyto VA právě ve Fryštáku. Mládež, která dojíždí za nejčastějšími aktivitami jinam, nepovažuje nabídku VA ve Fryštáku za dostačující.

Desátá hypotéza H10:

Zjišťovali jsme, zda z hlediska pohlaví u mládeže existují statisticky významné rozdíly v existenci idolu.

Vypočítaná hodnota testového kritéria χ^2 byla menší než kritická hodnota, proto jsme přijali nulovou hypotézu H10₀.

Existence idolu je z hlediska pohlaví prokazatelně stejně častá.

Z toho plyne, že rozdíl mezi podílem dívek a chlapců ve skupině, kteří mají svůj idol, není statisticky významný. Dívky i chlapci mají svůj idol stejně často.

6.3 Aplikační rozměr

Výzkumem bylo analyzováno relativně velké množství informací týkajících se faktorů podílejících se na utváření osobnosti každého člověka a míry vlivu těchto faktorů na trávení volného času. Z určitého úhlu lze nahlížet na volnočasové aktivity jako na nástroj primární prevence sociálně patologických jevů, příp. je možné nežádoucí jevy vhodným pedagogickým působením v rámci organizované formy, tj. nejrůznějších zájmových kroužků, korigovat či eliminovat. Za důležitá považujeme zjištění, která vyplynula z analýzy dotazníkového šetření, a to zejména zjištění týkající se jednotlivých faktorů a míry jejich vlivu na trávení volného času mládeže ve městě Fryšták. Prvotním záměrem diplomové práce bylo, že by dalším výzkumným souborem, mimo mládeže, byli zastupitelé města Fryštáku. V případě zastupitelů by se jednalo o záměrný kvótní výběr, protože tyto respondenti by imitovali složení fryštácké populace (ve vzorku by byli jak muži, tak ženy, tyto osoby mají různé věkové složení, vykonávají různá povolání, mají různý stupeň vzdělání). Názory těchto dvou rozdílných skupin respondentů by poskytly náhled na volný čas mládeže ze dvou odlišných pólů. Od záměru zpracování dotazníku pro zastupitele města bylo nakonec z důvodu značné časové náročnosti výzkumu u mládeže upuštěno, nicméně starosta města, Mgr. Lubomír Doležel projevil zájem o výsledky našeho šetření. Věříme, že data získaná

výzkumem faktorů ovlivňujících trávení volného času mládeže mohou do budoucna posloužit jako určitý impuls zastupitelům města při rozhodování o finanční spoluúčasti města na rozvoji konkrétních volnočasových aktivit pro mládež. Tyto výsledky mohou pomoci při vytváření konstruktivních návrhů na zlepšení a zkvalitnění způsobů trávení volného času mládeže ve městě Fryšták.

Z výzkumu vyplynulo, že mládež ve Fryštáku se hodně věnuje sportovním aktivitám, tudíž by nebylo od věci věnovat větší pozornost a samozřejmě i větší míru finanční podpory, sportovně zaměřeným zájmovým činnostem. Překvapivě malý vliv na trávení volného času u mládeže byl prokázán u faktoru školy a faktoru rodiny. Bylo by tudíž nasnadě, aby došlo k těsnější spolupráci mezi těmito subjekty. Škola by např. mohla pořádat zábavná odpoledne pro rodiny s dětmi, na kterých by poutavou formou představila nabídku školních volnočasových aktivit pro mládež. Výzkumem bylo zjištěno, že nejvíce mládež při trávení volného času ovlivňuje vlastní zájem. Zeptejme se tudíž nastupující generace jak by si představovala zlepšení současné úrovně volnočasových aktivit ve Fryštáku. Dejme šanci mladým, aby se vyjádřili a rovněž, aby se na zlepšení sami podíleli, ať už v rámci školních nebo rodinných aktivit.

Získaná data z našeho výzkumu jsme ochotni rovněž poskytnout provozovatelům organizovaných forem trávení volného času mládeže v našem městě. Tito mohou na základě zjištěných skutečností navrhnout možnosti řešení v oblasti rozšíření, či úpravy stávající nabídky organizovaných volnočasových aktivit ve prospěch pozitivního utváření osobnosti dětí a mládeže ve Fryštáku. Záleží pak pouze na mladé generaci, zda bude natolik motivována, aby dala přednost organizované formě trávení volného času před aktivitami neorganizovanými a mnohdy ohrožujícími či nebezpečnými.

ZÁVĚR

Vývoj společnosti v posledních desetiletích zapříčinil výrazné změny v hodnotové soustavě obyvatelstva. Došlo k výraznému posunu v sociální, materiální i emocionální sféře a ke změnám životního stylu. Více než v minulosti je zdůrazněna potřeba individuálního rozvoje osobnosti. Důraz je kladen na nutnost sebevzdělávání, tvůrčího myšlení a důvěry ve vlastní schopnosti každého člověka. Otázky související s využívání volného času patří k sociálně-kulturním problémům současnosti. Pokud bychom měli posuzovat kvalitu využívání volného času obecně, je nutno jako pozitivum vyzvednout, že obce a města se snaží formou komunikace s občany rozvíjet a propagovat organizované volnočasové aktivity pro mládež např. tím, že zajišťují účelově vázané dotace ze státního rozpočtu, které slouží ke zlepšování podmínek pro tyto aktivity. Přesto však chybí dostatek nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Rezervy lze spatřovat v absenci volnočasových pedagogů či dobrovolníků a mezery jsou taktéž v legislativě (patrný je např. nedostatek hřišť nebo cyklostezek).

V dnešním světě je nesmírně důležité, abychom my, dospělí dohlédli na kvalitně vyplněný volný čas mládeže, na bezpečný prostor pro jeho trávení, na to, aby prostředí volnočasových aktivit bylo pro mladé lidi natolik atraktivní, aby neměli důvod věnovat se nevhodným aktivitám, které by vedly k rizikovému chování nebo kriminalitě. Prioritou by měla být spolupráce mezi rodinou, školou, zařízeními poskytujícími organizované volnočasové aktivity a rovněž dobrá komunikace se zástupci měst a obcí.

Náš výzkum jsme realizovali ve městě Fryšták, neboť jsme chtěli zjistit, zda místní děti a mládež mají dostatek možností k realizaci oblíbených volnočasových aktivit. Mapovali jsme nejčastější aktivity a zkoumali jejich vliv na budoucnost nebo životní aspiraci. Hlavním cílem práce však bylo zjistit, jak se vybrané faktory podílejí na trávení volného času u mládeže od 12 do 15 let. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že nejvíce je mládež ovlivněna vnitřními faktory, tzn. vlastními zájmy a rozvojem vlastních schopností a talentu. Rodina, jakožto vnější faktor, je dalším významným činitelem, který má značný vliv na trávení volného času dětí a mládeže. Většina rodičů je přesvědčena, že zná své dítě, což nemusí být nutně pravda, protože znát své dítě prvotně znamená, vědět jak roste, jak se vyvíjí a v neposlední řadě rovněž respektovat jeho zájmy a záliby. Z našeho výzkumu vyplynulo, že pro rodinu, je při výběru volnočasových aktivit jejich dítěte nejdůležitější právě jeho zájem. I když dle dostupné literatury a výzkumů je mládež v určitém věku více než rodiči, ovlivněna vrstevníky, přesto pubescenti potřebují trávit s blízkými dostatek volného času. Chtějí být v jejich přítomnosti a dožadují se rodičovské pozornosti.

Zpravidla je to právě rodina, která má schopnost dospívající mládež usměrnit správným směrem. Omezit působení negativních vlivů a ukázat dětem možnosti, jak rozumně využívat volný čas.

Jako tvůrce dotazníku nás zajímalo, do jaké míry je mládež ve způsobu trávení volného času ovlivněna názory svých vrstevníků. V tomto případě bylo naše zjištění překvapením, neboť více než 70 % respondentů nepřikládalo názoru svých vrstevníků na způsob trávení volného času důležitost. Dále jsme zjišťovali vliv školy na trávení volného času. Zde se pubescenti se vyjádřili vcelku pragmaticky. Stejný, ale v podstatě velmi nízký vliv přikládali mladí lidé zaměření školy, školní úspěšnosti a důležitosti pro výběr střední školy. V souvislosti s vlivem faktoru prostředí, byla naše pozornost zaměřena na vliv prostředí zájmových kroužků. Respondenti udávali, že je nejvíce ovlivnila dobrá dostupnost a vybavenost kroužku. Relativně velký vliv na trávení VČ mládeže měl, jak jsme předpokládali, internet, resp. v rámci vlivu faktoru médií, jej udávalo největší procento mladých lidí.

Domníváme se, že stanovený cíl praktické části diplomové práce byl, stejně jako dílčí cíle splněn. Hypotézy, které jsme vyslovili, byly ověřeny a výzkumný problém našel svoji odpověď.

Aktivizační činnosti ve městě Fryšták obsahují širokou a pestrou škálu nabízených aktivit, z nichž si děti a mládež mohou vybrat tu, která je jim nejbližší. V rámci přípravy diplomové práce jsme měli možnost hovořit s několika lidmi, zabývajícími se organizováním zájmových kroužků pro děti a mládež ve Fryštáku. Jednalo se například o místní dobrovolné hasiče, skauty nebo motocyklové či pohybové nadšence všeho druhu. Vesměs šlo o dobrovolníky z řad rodičů a pedagogů, kterým není zatěžko věnovat vlastní volný čas a energii směrem k pozitivnímu ovlivňování osobnosti dnešní mladé generace. Navazují tím na tradici kroužků, které mají ve Fryštáku dlouhou historii, příp. zavádějí kroužky nové, jež si svoji cestu teprve hledají. Během realizace výzkumu jsme se přesvědčili o tom, že dnešní mládež má chuť navštěvovat organizované volnočasové aktivity, chce se však zároveň podílet na jejich náplni a fungování. Netouží být pouze pasivním účastníkem. Cílem organizovaných volnočasových aktivit, jako jedné z forem trávení volného času mládeže, je bezesporu rozvoj schopností, talentu a zájmů. Dle našeho názoru je tedy nesmírně důležité, abychom aktivně využívali volný čas a tuto dovednost současně předávali generacím mladším.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ŠEVČÍKOVÁ, Sylva, 2012. *Volnočasové aktivity seniorů v rámci klubů seniorů ve městě Zlíně*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií. Bakalářská práce.
- [2] ČAČKA, Otto, 2000. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-060-0.
- [3] ČÁP, Jan, 1983. *Psychologie pro učitele*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 14-255-83.
- [4] ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ, 2001. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-463-X.
- [5] ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. MŠMT, 2002. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže*. Praha: Odbor pro mládež, Čihák tisk. [online] [cit. 10.10.2013]. Dostupné z: www.msmt.cz/file/7327_1_1
- [6] ČESKÝ SOCIÁLNĚVĚDNÍ DATOVÝ ARCHIV. ISSP, TUČEK, Milan, 2007. *Volný čas a sport – Česká republika*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd, [online] [cit. 15.2.2014]. Dostupné z: <http://nesstar.soc.cas.cz/webview/>
- [7] ČESKÝ SOCIÁLNĚVĚDNÍ DATOVÝ ARCHIV. MŠMT, Sociologický ústav Akademie věd ČR, 1998. *Rodina 1989 – 1998 Česká republika*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd, [online] [cit. 15.2.2014]. Dostupné z: <http://nesstar.soc.cas.cz/webview/>
- [8] ČESKÝ SOCIÁLNĚVĚDNÍ DATOVÝ ARCHIV. MŠMT, ŠPAČEK, Ondřej, 2012. *Volný čas a sportování – žáci 7. tříd ZŠ a 2. ročníků osmiletých gymnázií*. Praha: Fakulta sociálních věd UK, [online] [cit. 14.2.2014] Dostupné z: <http://nesstar.soc.cas.cz/webview/>
- [9] ČÍŽKOVÁ, Jitka, 1997. *Poznávání duševního života člověka*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-7067-779-1.
- [10] ČÍŽKOVÁ, Jitka, 2000. *Přehled sociální psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-0150-9.
- [11] Dům Ignáce Stuchlého SKM o.s. Fryšták, 2013. *DISKlub zařízení pro děti a mládež* [online] [cit. 25.11.2013]. Dostupné z: <http://frystak.sdb.cz/co-delame/>

- [12] HÁJEK, Bedřich et al., 2004. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: IDM MŠMT. ISBN 80-86784-06-1.
- [13] HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ, 2003. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta. ISBN 80-7290-128-1.
- [14] HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA, 2007. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-327-7.
- [15] HELUS, Zdeněk, 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1168-3.
- [16] HOFBAUER, Břetislav, 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5.
- [17] CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [18] KAVANOVÁ, Alica a Štefan CHUDÝ, 2005. *Výchova a volný čas*. Zlín: UTB ve Zlíně. ISBN 80-7318-266-1.
- [19] KLAPILOVÁ, Světlá, 1996. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci Pedagogická fakulta. ISBN 80-7067-669-8.
- [20] KLIMENT, Pavel, 2002. *Sociální psychologie*. Olomouc: Středisko distančního vzdělávání. ISBN 80-244-0488-2.
- [21] KLINDOVÁ, Ľuboslava a Eva RYBÁROVÁ, 1974. *Vývojová psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství n.p. ISBN 14-405-74.
- [22] KRAUS, Blahoslav, Věra POLÁČKOVÁ et al., 2001. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
- [23] KRAUS, Blahoslav et. al., 2006. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-125-1.
- [24] KRCH, František David a Hana DRÁBKOVÁ, 1999. *Současné změny životního stylu a duševní zdraví české mládeže*. Budapest: Open Society Institute, [online] [cit. 9.8.2013]. Dostupné z: <<http://rss.archives.ceu.hu/archive/00001028/01/29.pdf>>

- [25] KUNÁK, Stanislav, 2007. *Vybrané možnosti primární prevence negativních vplyvov na deti a mládež*. Bratislava: Iris. ISBN 978-80-89256-10-5.
- [26] LANGMEIER, Josef, Miloš, LANGMEIER a Dana KREJČÍŘOVÁ, 1998. *Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyzologie*. Praha: Nakladatelství H&H. ISBN 80-86022-37-4.
- [27] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie 2.*, aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing a.s. ISBN 80-247-1284-9.
- [28] McQUAIL, Denis, 2007. English language edition. *Mass Communication Theory, 3rd*. London: Edition published by Sage Publications of London. Thousand Oaks and New Delhi. ISBN 978-80-7367-574-5.
- [29] MIKULÁŠTÍK, Milan, 2003. *Komunikační dovednosti v praxi*. Praha: Grada Publishing a.s. ISBN 80-247-0650-4.
- [30] MŠMT, 2001. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání - nakladatelství Tauris. ISBN 80-211-0372-8.
- [31] NĚMEC, Jiří a kol., 2002. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-012-3.
- [32] PÁVKOVÁ, Jiřina a kol., 2002. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-711-6.
- [33] PELIKÁN, Jiří, 2007. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-7184-569-0.
- [34] PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ, 2003. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.
- [35] RABUŠIC, Ladislav a Jana HAMANOVÁ, 2009. *Hodnoty a postoje v ČR 1991-2008*, (pramenná publikace European Values Study). Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-2104-952-9.
- [36] ŘEZÁČ, Jaroslav, 1998. *Sociální psychologie*. Brno: PAIDO. ISBN 80-85931-48-6.
- [37] SAK, Petr, 2000. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč. ISBN 978-80-7229-354-4.
- [38] Skautské oddíly Fryšták, 2013. *skautfrystak.cz* [online] [cit. 3.12.2013]. Dostupné z: <http://www.skautfrystak.cz/>

- [39] SPOUSTA, Vladimír, 1996. *Kapitoly z pedagogiky volného času*, Brno: Masarykova univerzita v Brně. ISBN 80-210-1274-9.
- [40] ŠERÁK, Michal, 2009. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-551-6.
- [41] ŠPICÁK, Jiljí, 1993. *Prostředí z pohledu sociální pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta. ISBN 80-7067-227-7.
- [42] VACEK, Pavel, 2000. *Morální vývoj v psychologických a pedagogických souvislostech*. Hradec Králové: Gaudeamus, Pedagogická fakulta Univerzita Hradec Králové. ISBN 80-7041-148-1.
- [43] VÁGNEROVÁ, Marie, 1999. *Vývojová psychologie, Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.
- [44] VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0956-8.
- [45] VÁŽANSKÝ, Mojmír, 2001. *Základy pedagogiky volného času*. 2. upr. a dopl. vyd. Brno: Print – Typia. ISBN 80-86384-00-4.
- [46] VÝROST, Josef a Ivan SLAMĚNÍK, 2008. *Sociální psychologie*. 2 vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-1428-8.
- [47] Základní škola Fryšták. *zsfrystak.cz* [online] [cit. 25.11.2013]. Dostupné z: http://www.zsfrystak.cz/index.php?option=com_wrapper&Itemid=8
- [48] Základní umělecká škola Morava. *zusmoravazlin.cz* [online] [cit. 4.12.2013]. Dostupné z: <http://www.zusmoravazlin.cz/>
- [49] ZAPLETAL, Česlav et al., 1996. *Město Fryšták 1945 – 1995. Sborník příspěvků o životě Fryštačanů v posledním půlstoletí*. vyd. Zastupitelstvo města Fryštáku. Zlín: RPG-Miroslav Pagáč.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČR	Česká republika
VČ	volný čas
VA	volnočasové aktivity
ZŠ	základní škola
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
ZUŠ	Základní umělecká škola
WRLA	Světová asociace volného času a rekreace
YMCA	Křesťanské sdružení mladých
tj.	to jest
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
ROH	Revoluční odborové hnutí
resp.	respektive
tzn.	to znamená
ČSDA	Český sociálně vědní datový archiv
TOM	Turistický oddíl mládeže
TJ	Tělovýchovná jednota
DiS	Dům Ignáce Stuchlého

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1. Podstatné rysy a souvislosti systému volného času.....	48
Obr. 2. Zastoupení respondentů dle pohlaví a bydliště.....	83
Obr. 3. Procentuální zastoupení respondentů dle pohlaví	83
Obr. 4. Míra vlivu vlastního zájmu na trávení VČ, celkem.....	91
Obr. 5. Míra vlivu rodiny na trávení VČ, celkem.....	91
Obr. 6. Míra vlivu školy na trávení VČ, celkem.....	92
Obr. 7. Míra vlivu vrstevníků na trávení VČ, celkem	92
Obr. 8. Míra vlivu prostředí na trávení VČ, celkem.....	92
Obr. 9. Míra vlivu médií na trávení VČ, celkem	92
Obr. 10. Co je důležité pro rodinu při výběru nejčastější VA u jejich dítěte	100
Obr. 11. Důležitost přikládaná názoru vrstevníků	102
Obr. 12. Oblast idolu u dívek.....	109
Obr. 13. Oblast idolu u chlapců	109

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Aktivity volného času (frekvence v %), srovnání muži x ženy.....	27
Tab. 2. Zastoupení respondentů dle pohlaví a bydliště.....	82
Tab. 3. Frekvence aktivních volnočasových aktivit – respondenti celkem.	84
Tab. 4. Frekvence pasivních volnočasových aktivit – respondenti celkem.....	85
Tab. 5. Forma trávení VČ u nejčastější VA z hlediska pohlaví.....	86
Tab. 6. Nejvíce preferované organizované VA z hlediska pohlaví	86
Tab. 7. Nejčastější versus nejoblíbenější VA z hlediska pohlaví	87
Tab. 8. Důvody k provozování nejčastější VA	87
Tab. 9. Pozorované a očekávané četnosti H1	88
Tab. 10. Důležitost zájmových kroužků pro budoucnost	89
Tab. 11. Pozorované a očekávané četnosti H2	90
Tab. 12. Míra vlivu vybraných faktorů na trávení volného času-celkem	91
Tab. 13. Míra vlivu vybraných faktorů na trávení volného času-dívky	93
Tab. 14. Míra vlivu vybraných faktorů na trávení volného času-chlapci	93
Tab. 15. Pozorované a očekávané četnosti H3 – faktor vlastní zájem.....	94
Tab. 16. Pozorované a očekávané četnosti H4 – faktor rodina.....	95
Tab. 17. Pozorované a očekávané četnosti H5 – faktor škola	96
Tab. 18. Pozorované a očekávané četnosti H6 – faktor vrstevníci	97
Tab. 19. Pozorované a očekávané četnosti H7 – faktor prostředí.....	98
Tab. 20. Pozorované a očekávané četnosti H8 – faktor média	99
Tab. 21. Co bylo při výběru nejčastější VA u jejich dítěte důležité pro rodinu	100
Tab. 22. Míra vlivu jednotlivých determinant školy na trávení VČ mládeže.....	101
Tab. 23. Výše profesních cílů u organizované mládeže	102
Tab. 24. Důležitost přikládání názoru vrstevníků na nejčastější trávení VČ	103
Tab. 25. Míra vlivu volnočasových aktivit na postoj vrstevníků.....	103
Tab. 26. Míra vlivu determinant prostředí na trávení VČ u mládeže ve Fryštáku	104
Tab. 27. Místo návštěvy nejčastější VA z hlediska pohlaví	105
Tab. 28. Dostatečnost nabídky zařízení pro VČ mládeže z hlediska pohlaví.....	105
Tab. 29. Pozorované a očekávané četnosti H9.	106
Tab. 30. Zařízení, která mládeži ve Fryštáku z hlediska pohlaví schází	107
Tab. 31. Míra vlivu médií na trávení VČ mládeže ve Fryštáku.....	107
Tab. 32. Existence idolu z hlediska pohlaví	108

Tab. 33. Pozorované a očekávané četnosti – H10 109

SEZNAM PŘÍLOH

- P I Dotazník pro mládež
- P II Další výsledky výzkumu
- P III Statistická tabulka. Kritické hodnoty testového kritéria chí-kvadrát

PŘÍLOHA P I:

Milá studentko/studente, dovoluji si Tě požádat o vyplnění dotazníku, který je zaměřen na „Faktory ovlivňující trávení volného času mládeže ve městě Fryšták“. Dotazník je anonymní a ujišťuji Tě, že v žádném případě nebude jeho výsledků nijak zneužito, slouží jen pro výzkum v rámci mé diplomové práce. Velmi Tě prosím o pravdivé vyplnění všech otázek. Při vyplňování dotazníku kroužkuj, případně vypiš vlastními slovy odpovědi dle znění otázky.

Předem Ti děkuji za ochotu a čas, který jsi vyplnění dotazníku věnoval/a.

Bc. Sylva Ševčíková
studentka UTB ve Zlíně

Pohlaví: dívka chlapec

Ročník: 7 8 9

Místo bydliště:

- a) Fryšták, Lukov, Vítová, Lukoveček,
- b) Jiné/jaké.....

1) **Jaké aktivitě se nejčastěji věnuješ se ve svém volném čase?**

(u každé z aktivit a-j zakroužkuj jednu možnost, která nejvíce vyjadřuje Tvůj názor)

aktivita, které se věnuji ve svém volném čase	vůbec 1	spíše málo 2	průměrně 3	spíše častěji 4	velmi často 5
a) Sportovní (jakýkoliv sport)	1	2	3	4	5
b) Umělecké (výtvarné, modelářské, keramické aj.)	1	2	3	4	5
c) Vzdělávací (např. jazyky)	1	2	3	4	5
d) Hudební (hra na hudební nástroj, zpěv)	1	2	3	4	5
e) Přírodovědné (Skaut, rybaření apod.)	1	2	3	4	5
f) Dramatické (divadlo apod.)	1	2	3	4	5
g) Práce na PC (programování)	1	2	3	4	5
h) Četba knih	1	2	3	4	5
i) Surfování po netu, komunikace s přáteli	1	2	3	4	5
j) Sledování televize	1	2	3	4	5

2) **Věnuješ se ve svém volném čase některé činnosti a-g organizované tj. v zájmovém kroužku (např. kroužky při ZŠ Fryšták, TJ, Skauti, DIS apod.)?**

- a) Ano
- b) Ne

Pokud je Tvá odpověď ano, o kterou činnost se jedná? (vypiš slovy např. sportovní, umělecké aj.):

.....
.....

3) **Je Tvoje nejčastější volnočasová aktivita zároveň i tou nejoblíbenější?**

- a) Ano
- b) Ne

4) Proč děláš svoji nejčastější aktivitu ve volném čase?

(zakroužkuj jednu skupinu odpovědí **a** nebo **b**, která více vyjadřuje Tvůj názor (příp. vypiš jiný důvod)

- a) Baví mě. Chci poznat nové přátele. Chci se zdokonalit v tom, co mě zajímá.
 b) Mí kamarádi navštěvují tuto volnočasovou aktivitu. Chtějí to rodiče. Tato činnost je důležitá pro výběr střední školy.

Jiný důvod/jaký.....

5) Považuješ navštěvování zájmových kroužků za důležité pro budoucí život?

(zakroužkuj jedno číslo, které dle Tebe nejvíce vyjadřuje míru důležitosti)

(1 nedůležité, 2 spíše nedůležité, 3 průměrně, 4 spíše důležité, 5 velmi důležité)

1 2 3 4 5

6) Co mělo největší vliv na trávení Tvého volného času? (u každého z bodů a-f zakroužkuj jednu možnost, která nejvíce vyjadřuje Tvůj názor)

	neovlivnil	spíše neovlivnil	průměrně	spíše ovlivnil	velmi ovlivnil
co mě ovlivnilo při trávení volného času	1	2	3	4	5
a) můj zájem (to co mě baví)	1	2	3	4	5
b) rodina	1	2	3	4	5
c) škola (např. oblíbený učitel)	1	2	3	4	5
d) vrstevníci (kamarádi)	1	2	3	4	5
e) prostředí, kde žiji (např. nabídka aktivit, tradice)	1	2	3	4	5
f) média (TV, pc, rádio aj.)	1	2	3	4	5

7) Co bylo při výběru Tvé nejčastější volnočasové aktivity pro rodinu důležité?

(u každého z bodů a-g zakroužkuj jednu možnost, která nejvíce vyjadřuje Tvůj názor)

	není důležité	spíše není důležité	průměrně	spíše je důležité	velmi důležité
ovlivnění volného času - důležité pro rodinu	1	2	3	4	5
a) můj zájem	1	2	3	4	5
b) finance (kolik peněz stojí daná aktivita)	1	2	3	4	5
c) časový rozvrh (např. kolikrát týdně aktivita probíhá)	1	2	3	4	5
d) místo, kde aktivita probíhá (abych nedojížděl/a)	1	2	3	4	5
e) počet účastníků v rámci aktivity	1	2	3	4	5
f) přání rodičů (např. je to rodinná tradice)	1	2	3	4	5
g) jiný důvod/jaký.....	1	2	3	4	5

13) Navštívuješ svoji nejčastější volnočasovou aktivitu ve Fryštáku?

a) Ano

b) Ne – dojíždím jinam

14) Považuješ nabídku zařízení pro vyžití mládeže ve volném čase ve Fryštáku za dostačující?

a) Ano

b) Ne

Pokud je Tvá odpověď Ne, které zařízení Ti schází? (např. plavecký bazén, kino, divadlo apod.)(max. 1 možnost).....

15) Myslíš si, že Tě ovlivnila tato masmédia při trávení volného času?

(u každého z bodů a-e zakroužkuj jednu možnost, která nejvíce vyjadřuje Tvůj názor)

ovlivnění volného času - médii	neovlivnil	spíše neovlivnil	průměrně	spíše ovlivnil	velmi ovlivnil
	1	2	3	4	5
a) internet	1	2	3	4	5
b) televize (film)	1	2	3	4	5
c) rádio (hudba)	1	2	3	4	5
d) tisk (noviny, časopisy)	1	2	3	4	5
e) knihy	1	2	3	4	5

16) Máš svůj idol?

a) Ano

b) Ne

Pokud Tvá odpověď Ano, je z oblasti:

a) Hudby

b) Filmu

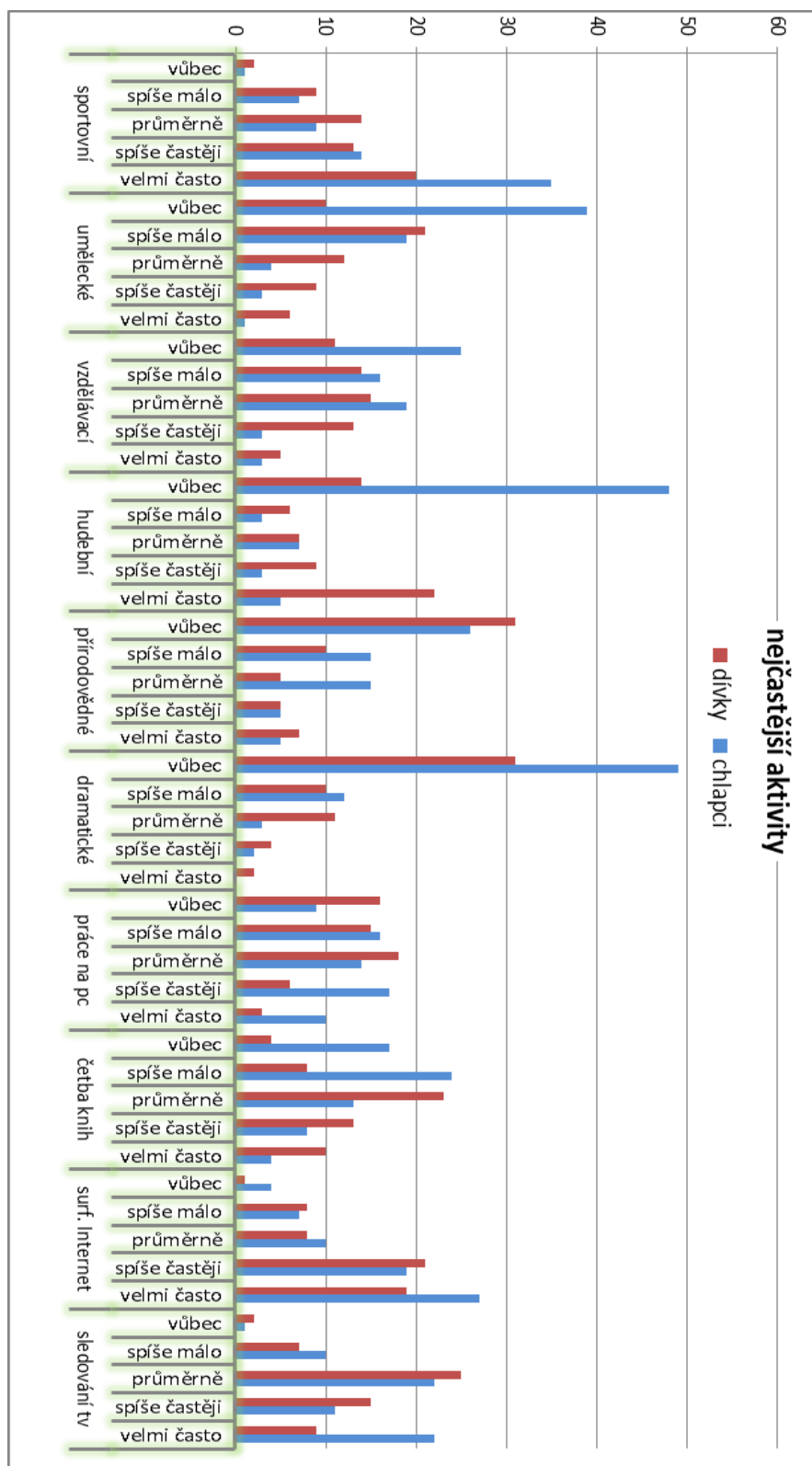
c) Literatury

d) Sportu

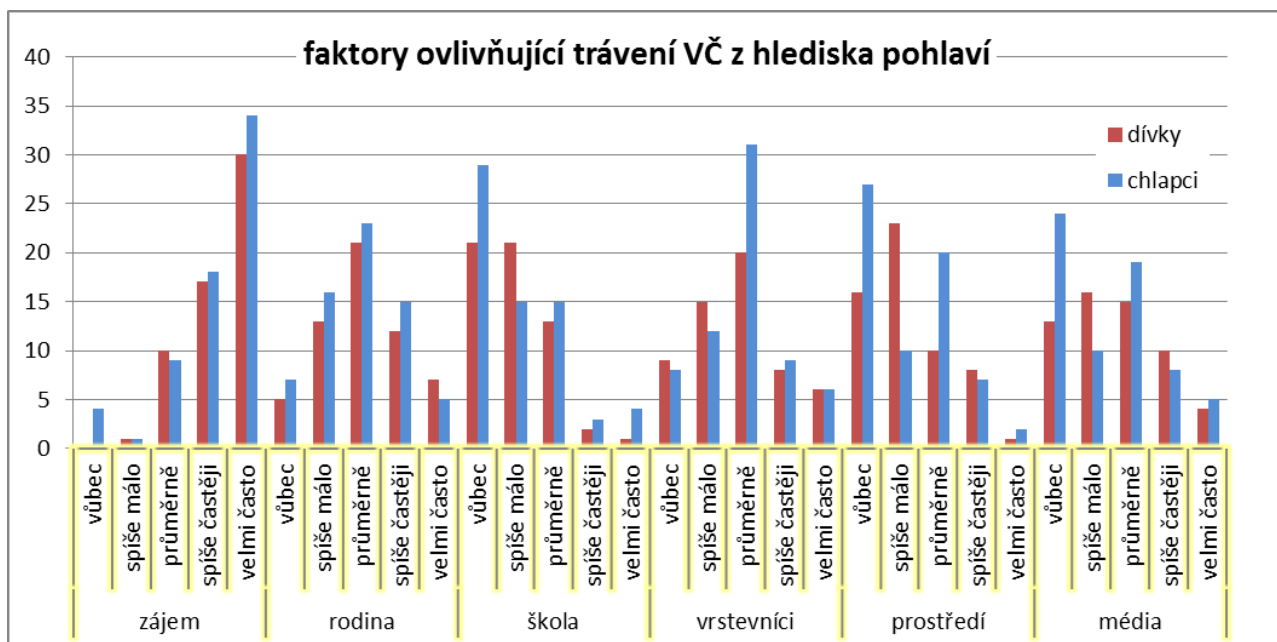
e) Jiné/jaké?.....

Děkuji Ti za vyplnění dotazníku😊.

PŘÍLOHA P II: DALŠÍ VÝSLEDKY VÝZKUMU

Přehled volnočasových aktivit a jejich frekvence z hlediska pohlaví.

Míra vlivu vybraných faktorů z hlediska pohlaví.

výpočet testového kritéria	vnitřní motiv	vnější motiv
organizovaná forma	0,18	1,74
neorganizovaná forma	0,4	3,77

Výpočet hodnot pro testové kritérium χ^2 (H1).

důležitost přiřádaná zájmovým kroužkům	dívky	chlapci
nedůležité	2	1,78
spíše nedůležité	0,03	0,02
průměrně	0,41	0,36
spíše důležité	0,20	0,17
důležité	0,14	0,12

Výpočet hodnot pro testové kritérium χ^2 (H2).

vliv vlastního zájmu na VČ	dívky	chlapci
neovlivňuje	1,87	1,64
spíše neovlivňuje	5,26	3,40
průměrně	0,14	0,12
spíše ovlivňuje	0,02	0,02
ovlivňuje	1,64	1,06

Výpočet hodnot pro testové kritérium χ^2 (H3).

vliv rodiny na VČ	dívky	chlapci
neovlivňuje	0,06	0,06
spíše neovlivňuje	0,02	0,02
průměrně	8,57	7,18
spíše ovlivňuje	0,03	0,02
ovlivňuje	0,34	0,29

Výpočet hodnot pro testové kritérium χ^2 (H4).

vliv školy na VČ	dívky	chlapci
neovlivňuje	0,24	0,21
spíše neovlivňuje	1,03	0,90
průměrně	6,18	6,71
spíše ovlivňuje	0,04	0,04
ovlivňuje	0,75	0,67

Výpočet hodnot pro testové kritérium χ^2 (H5).

vliv vrstevníků na VČ	dívky	chlapci
neovlivňuje	0,13	0,12
spíše neovlivňuje	0,44	0,39
průměrně	0,62	0,54
spíše ovlivňuje	3,14	1,76
ovlivňuje	0,02	0,02

Výpočet hodnot pro testové kritérium χ^2 (H6).

vliv prostředí na VČ	dívky	chlapci
neovlivňuje	0,83	0,74
spíše neovlivňuje	3,71	3,25
průměrně	1,15	1,02
spíše ovlivňuje	0,13	0,12
ovlivňuje	0,11	0,10

Výpočet hodnot pro testové kritérium χ^2 (H7).

vliv médií na VČ	dívky	chlapci
neovlivňuje	1,06	0,94
spíše neovlivňuje	1,21	1,06
průměrně	0,05	0,04
spíše ovlivňuje	0,30	0,26
ovlivňuje	9,52	9,20

Výpočet hodnot pro testové kritérium χ^2 (H8).

výpočet testového kritéria	dostačující nabídka	nedostatečná nabídka
navštěvují ve Fryštáku	9,31	0,01
dojíždějí jinak	0,01	0,02

Výpočet hodnot pro testové kritérium χ^2 (H9).

$$\chi^2 = 124 \cdot \frac{(49 \cdot 14 - 9 \cdot 52)^2}{58 \cdot 101 \cdot 23 \cdot 66} = 0,662 \quad r_\Phi = \sqrt{\frac{\chi^2}{n}} \quad r_\Phi = \sqrt{\frac{0,662}{124}} = 0,073$$

Výpočet testového kritéria pro čtyřpolní tabulku – H10.

Výpočet Fi-koefficientu r_Φ – H10.

míra důležitosti při výběru VA pro rodinu	dívky											
	můj zájem		finance		časový rozvrh		místo VA		počet účastníků		přání rodičů	
	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %
nedůležité	1,0	1,7	12,0	20,7	7,0	12,1	14,0	24,1	27,0	46,6	32,0	55,2
spíše nedůležité	3,0	5,2	15,0	25,9	12,0	20,7	12,0	20,7	14,0	24,1	14,0	24,1
průměrně	8,0	13,8	18,0	31,0	21,0	36,2	16,0	27,6	13,0	22,4	5,0	8,6
spíše důležité	14,0	24,1	4,0	6,9	12,0	20,7	12,0	20,7	4,0	6,9	4,0	6,9
velmi důležité	32,0	55,2	9,0	15,5	6,0	10,3	4,0	6,9	0,0	0,0	3,0	5,2
celkem	58,0	100,0	58,0	100,0	58,0	100,0	58,0	100,0	58,0	100,0	58,0	100,0

Míra důležitosti, kterou rodina přikládá výběru nejčastější VA u jejich dítěte – dívky.

míra důležitosti při výběru VA pro rodinu	chlapci											
	můj zájem		finance		časový rozvrh		místo VA		počet účastníků		přání rodičů	
	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %	absolutní četnost	relativní četnost v %
nedůležité	6,0	9,1	19,0	28,8	22,0	33,3	23,0	34,8	34,0	51,5	36,0	54,5
spíše nedůležité	2,0	3,0	20,0	30,3	7,0	10,6	11,0	16,7	16,0	24,2	17,0	25,8
průměrně	8,0	12,1	15,0	22,7	14,0	21,2	17,0	25,8	11,0	16,7	9,0	13,6
spíše důležité	15,0	22,7	4,0	6,1	15,0	22,7	5,0	7,6	2,0	3,0	2,0	3,0
velmi důležité	35,0	53,0	8,0	12,1	8,0	12,1	10,0	15,2	3,0	4,5	2,0	3,0
celkem	66,0	100,0	66,0	100,0	66,0	100,0	66,0	100,0	66,0	100,0	66,0	100,0

Míra důležitosti, kterou rodina přikládá výběru nejčastější VA u jejich dítěte – chlapci.

PŘÍLOHA P III: STATISTICKÁ TABULKA

II KRITICKÉ HODNOTY TESTOVÉHO KRITÉRIA CHÍ-KVADRÁT

Stupně volnosti	Hladina významnosti	
	0,05	0,01
1	3,841	6,635
2	5,991	9,210
3	7,815	11,341
4	9,488	13,277
5	11,070	15,086
6	12,592	16,812
7	14,067	18,475
8	15,507	20,090
9	16,919	21,666
10	18,307	23,209
11	19,675	24,725
12	21,026	26,217
13	22,362	27,688
14	23,685	29,141
15	24,996	30,578
16	26,296	32,000
17	27,587	33,409
18	28,868	34,805
19	30,144	36,191
20	31,410	37,576
21	32,671	38,932
22	33,924	40,289
23	35,172	41,638
24	36,415	42,980
25	37,652	44,314
26	38,885	45,642
27	40,113	46,963
28	41,337	48,278
29	42,557	49,588
30	43,773	50,892

Kritické hodnoty testového kritéria Chí-kvadrát (Chráška, 2007, s. 248)